

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

БАРМІНА ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 81'25 : [811.161.2 : 811.111]

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ З
УКРАЇНСЬКОЇ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ**

10.02.16 – перекладознавство

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Науковий керівник:

Овсянніков Володимир Валентинович

кандидат філологічних наук, доцент

Запоріжжя – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	
1.1. Категорія дебітивної модальності як лінгвістична і перекладознавча проблема	16
1.1.1. Категоріальне значення модальності і специфіка його відтворення у перекладі	16
1.1.2. Проблема вибору одиниці перекладу при передачі дебітивної модальності	34
1.2. Дискурсивна реалізація дебітивної модальності як об'єкт перекладознавчого аналізу	39
1.3. Модальні дієслова як засіб реалізації модальних значень в англomовному перекладацькому дискурсі	47
1.4. Параметри еквівалентності перекладу текстів публіцистичного дискурсу.....	54
Висновки до Розділу 1	64
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВІДПОВІДНОСТІ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ДИСКУРСИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ	
2.1. Екстралінгвістичні фактори як каузатори перекладу дебітивної модальності.....	66
2.2. Специфіка перекладацьких відповідностей при відтворенні дебітивної модальності англійською мовою	76
2.2.1. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення повинності	76
2.2.2. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення необхідності.....	81
2.2.3. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення вимушеності	89

2.2.4. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення змушуваності	94
2.2.5. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення неминучості / невідворотності (фатальний рівень дебітивності)...	97
2.2.6. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення доцільності (поверхневий рівень дебітивності)	101
Висновки до Розділу 2	106
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ДЕБІТИВНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	
3.1. Специфіка перекладацьких трансформації при перекладі текстів публіцистичного дискурсу.....	109
3.2. Проблема вибору перекладацьких стратегій і тактик при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови	123
3.3. Застосування прийомів прямого перекладу.....	129
3.4. Застосування прийомів непрямого перекладу	133
3.4.1. Стратегія «одомашнення» при передачі дебітивної модальності мовою перекладу.....	140
3.4.2. Довільний переклад модальних предикатів	143
3.4.3. Застосування стратегії нейтралізації.....	146
3.5. Втрати інформації.....	152
3.6. Прирощення інформації.....	157
3.7. Випадки застосування комплексу перекладацьких стратегій.....	162
Висновки до Розділу 3.....	165
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	167
ДОДАТКИ.....	172
Додаток А.....	172
Додаток Б.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	176

ВСТУП

Модальність є складною і багатоаспектною категорією, властивою для кожної природної мови, яка так чи інакше проявляється у кожному висловлюванні і відображає відношення мовця до змісту його вислову, цільову установку мовлення, відношення змісту вислову до дійсності. Як така, модальність може розглядатися в двох ракурсах – загальнолінгвістичному і перекладознавчому.

Як лінгвістична категорія, модальність вивчалася у працях багатьох дослідників. У західній лінгвістиці першість в окресленні концепції модальності належить Ш. Баллі [Bally 1942; Балли 1961], який виділяв у висловлюванні два елементи: основний зміст (диктум) та індивідуальну оцінку фактів, про які йдеться (модус). Надалі різні аспекти модальності розроблялись у працях таких учених як Р. Монтегю [Montague 1960], Дж. Лайонз [Lyons 1977], І. Свістер [Sweester 1982], Ф. Палмер [Palmer 1986, 2003], Дж. Форрестер [Forrester 1989], Т. Рой [Roy 2000] та ін.

Розуміючи модальність як особливу організацію «духу» мови, польський лінгвіст А. Вежбіцька запропонувала метод семантичних експлікацій (семантичних примитивів, за допомогою яких можна описати культурну специфіку слів («дух» мови).

На теренах східнослов'янського мовознавства активне вивчення модальності розпочинається з праць В.В. Виноградова [Виноградов 1975], який розглядав модальність як приналежну до числа основних, центральних мовних категорій, які у різних формах проявляються у мовах різних систем [Виноградов 1975, с. 57]. Різні аспекти модальності вивчалися у працях Г.О. Золотової [Золотова 1973], Т.В. Шмельової [Шмелева 1984], Н.Д. Арутюнової [Арутюнова 1988], О.В. Бондарка [Бондарко 1996] та ін. У наукових працях названих авторів основну увагу приділено вивченню обсягу поняття та визначенню значення модальності загалом та модальності повинності зокрема [Колшанский 1961; Ляпон 1971, 1998; Панфилов 1977;

Золотова 1962, 1973; Беляева 1985; Бирюлин 1990 та ін.]. У працях науковців знайшли відображення погляди на модальність як на синтаксичну [Виноградов 1975]; семантичну [Колшанский 1961; Хлебникова 1965], лексико-граматичну категорію.

Істотні напрацювання відзначаються на сьогоднішній день і у галузі вивчення модальності в перекладознавчому аспекті, оскільки проблеми відтворення модальних значень у процесі перекладу на іншу мову так чи інакше торкалися усі дослідники, що працюють у цій галузі.

Представники різних шкіл західного перекладознавства зосереджували свою увагу на різних аспектах проблеми модальності: від пошуку найближчого відповідника при перекладі модальних дієслів та їх еквівалентів (Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне), до проблеми зміни модальних значень в результаті усвідомленого вибору перекладачем тих чи інших засобів їх вираження у цільовій мові (Б. Хейтим, І. Мейсон) чи врахування ідеологічних аспектів перекладу, внаслідок чого відбувається переосмислення оригіналу в цілому і модальності зокрема (С. Баснетт, А. Лефевр, Л. Венуті). Проблема перекладу модальності порушується і в енциклопедії під редакцією М. Бейкер, хоча термінологічно вона позначається інакше: у межах явища *pure language*.

На теренах перекладознавства радянської і пострадянської доби проблеми відтворення модальності засобами цільової мови розглядали такі вчені, як Л.С. Бархударов, В.Н. Комісаров, А.В. Федоров, О.Д. Швейцер та ін. Особливо слід відзначити внесок у розробку даної проблеми Я.Й. Рецкера, який у своїх працях першим з представників лінгвістичної школи перекладу ідентифікував модальність як категорію, що становить найбільші труднощі при відтворенні засобами цільової мови.

Погляди на модальність, властиві для радянської лінгвістичної школи перекладу, набувають свого подальшого розвитку у працях сучасних українських дослідників, насамперед, В.В. Овсяннікова [Овсянников 2010, 2011]. Вбачаючи в модальності головну категорію перекладознавства,

науковець розглядає її як стилістичну комбінацію чинників, під впливом яких приймається перекладацьке рішення. При цьому «ідея» повідомлення включає в себе різні види локальної модальності, яку виявляють і нейтральні високочастотні одиниці, і одиниці, які мають окреме рішення на переклад. Важливими складовими модальності В.В. Овсянніков вважає статус мови, авторитетність тексту, а також частотність одиниць перекладу.

У працях Н.Д. Арутюнової, Т.В. Телецької [Телецкая 2003] та ін. розглядаються проблеми відтворення модальності при перекладі художніх, поетичних, науково-популярних текстів.

У контексті перекладознавства як галузі сучасної лінгвістики важливість вивчення модальності зумовлюється тим, що вона пов'язана з мовними і позамовними аспектами перекладу, оскільки типи модальності безпосередньо пов'язані із головними проблемами перекладу як засобу міжкультурної комунікації, а саме із такими його характеристиками як еквівалентність, адекватність, релевантність. За відсутності загально визнаного підходу до розуміння обсягу категорії модальності відсутні й чіткі критерії оцінки якості відтворення модальності засобами цільової (у тому числі й англійської) мови, внаслідок чого переклад не завжди є достатньо адекватним та точним.

Однією з методик, що дозволяють уточнити місце й роль явищ, пов'язаних із категорією модальності, є семантико-синтаксичний підхід до аналізу диктуму й модусу в реченні. Вони трактуються як два основні рівні змістової організації речення: об'єктивний, що віддзеркалює явища дійсності, та суб'єктивний, що вказує на ставлення мовця до дійсності, що відображено в реченні. У кожному конкретному випадку в процесі аналізу модальних значень увага дослідників акцентується на визначенні статусу категорії модальності у мовленнєвих побудовах. Однак проблема чіткого окреслення аспектів модальної семантики викликає суперечливі трактування, особливо у тих випадках, коли необхідно оцінити якість перекладу модальності.

Таким чином, не зважаючи на наявність великої кількості досліджень, присвячених модальності, на сьогоднішній день доводиться констатувати відсутність єдиної думки про межі даної категорії, про внутрішню структуру поля модальності, засоби її вираження й про співвідношення модальності з іншими лінгвістичними категоріями.

Окреслені вище проблеми стосуються й *дебітивної* модальності (модальності повинності/ необхідності) як одного з семантичних різновидів модальних значень. Слідом за українською дослідницею О.А. Тронь, ми розуміємо дебітивність як модальне значення, що виражає приписуваність дії, зумовленої законами, звичаями, традиціями, правилами, обов'язками, інструкціями, внутрішніми потребами чи особистим досвідом мовця, звичайною послідовністю подій, тобто нормами в широкому розумінні цього слова, суб'єкту/об'єкту каузації, адресату або й самому мовцю. У своєму дослідженні ми розглядаємо дебітивну модальність як родовий термін на позначення широкого спектру модальних значень (бажаності, доцільності, необхідності, зумовленості, зобов'язаності, неминучості, змушеності дії). Оскільки засоби вираження різних аспектуальних значень дебітивної модальності можуть збігатися, вирішальну роль в таких випадках відіграє контекстуальний підхід.

Попри наявність цілої низки праць, в яких дебітивна модальність досліджувалася у різних аспектах (загально-лінгвістичному [Вольмут 1996; Петров 1982; Coates 1983, 1995; Forbes 1986; Kiefer 1986, 1987; Palmer 1986, 2003 та ін.], семантичному, комунікативно-прагматичному, функціонально-семантичному напрямку [Вауліна 1993]; в контексті вивчення суб'єктивної модальності та особливостей її відображення в перекладі [Ткачук 2002] тощо), доводиться констатувати відсутність на сьогоднішній день в українському мовознавстві спеціальних досліджень перекладу дебітивної модальності і аналізу якості здійснюваних перекладів дебітивної модальності у засобах масової інформації.

При тому, що дослідники у галузі перекладознавства приділяють достатньо уваги проблемам перекладу літературних, поетичних та наукових текстів, проблема якості перекладу у сфері друкованих засобів масової інформації (газет і журналів) залишається фактично поза їх увагою, хоча саме англomовні переклади матеріалів «якісних» українських газет є одним з дієвих засобів поширення інформації про Україну в світі. Це актуалізує проблему дослідження якості перекладу українських газет та журналів, його релевантності та адекватності, у тому числі й щодо відтворення семантики дебітивної модальності.

Для перекладу текстів українських ЗМІ англійською мовою актуальною є також оперативність, яка забезпечується засобами автоматизованого перекладу, що потребує чітких алгоритмів перекладу. Тому актуальним є як дослідження якості здійснюваних перекладів дебітивної модальності у засобах масової інформації, так і вдосконалення методик та схем перекладу.

Слід також наголосити, що в сучасній парадигмі гуманітарного знання проблема якості перекладу дебітивної модальності має не лише лінгвістичний, але й культурно-нормативний аспект, що є додатковим чинником актуальності її вивчення.

Таким чином, **актуальність** обраної теми дослідження зумовлюється:

- 1) недостатньою дослідженістю проблем якості перекладу текстів українського публіцистичного дискурсу, зокрема, щодо відтворення засобами цільової мови дебітивної модальності;
- 2) потребою вдосконалення якості перекладу дебітивної модальності з української на англійську мову, розробки нових методичних підходів до аналізу й оцінки якості перекладу модальності з української мови на англійську.

Висвітлення цих проблем входить у завдання нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до комплексної наукової теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету «Лінгвальні,

соціолінгвальні та перекладознавчі параметри розвитку словникового складу сучасної англійської мови» (код держреєстрації 0109U001485), затвердженої Міністерством освіти і науки України.

У своєму дослідженні ми виходимо з переконання, що модальне значення, у тому числі й семантика повинності, вимушеності тощо, виникає в процесі плинної мовленнєвої діяльності індивіда. Така діяльність осмислюється нами як *дискурсивне утворення (дискурс)*, тобто як така, що зумовлюється й регулюється певними внутрішньомовними та екстралінгвістичними чинниками. В процесі дискурсивної реалізації модальні значення об'єктивуються завдяки специфічним мовленнєвим побудовам (конструктам). При відтворенні цих конструктів цільовою мовою створюється особливий лінгво-семіотичний простір, який об'єднується особистістю перекладача й «інтегрує» у собі дискурси (у даному випадку) дебітивної модальності в системах знаків МО і МП. Такий тип дискурсу ми ідентифікуємо як *перекладацький*.

Метою дисертації є визначення особливостей відтворення конструктів дебітивної модальності українських публіцистичних текстів англійською мовою і вивчення шляхів удосконалення якості їх перекладу.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- 1) уточнити місце та роль категорії модальності у теорії перекладу та значення дефініції «дебітивна модальність»;
- 2) виявити лексико-семантичні проблеми перекладу, пов'язані із категорією дебітивної модальності, та проаналізувати методи їх розв'язання;
- 3) виконати порівняльний аналіз функціонально-семантичного поля дебітивної модальності та засобів її вираження в українській та англійській мовах;
- 4) систематизувати засоби вираження дебітивної модальності в українській та англійській мовах та можливості їх впливу на адекватність

перекладу; визначити лексичні та граматичні показники аспектуальних значень дебітивної модальності в українській та англійській мовах;

5) охарактеризувати дебітивну модальність як дискурсивне утворення; окреслити особливості перекладацького дискурсу дебітивної модальності;

6) визначити критерії оцінки адекватності перекладу з української на англійську мову конструктів дебітивної модальності як мовленнєвих побудов, що транслюють модальні значення;

7) розробити методика проведення аналізу адекватності перекладу конструктів дебітивної модальності з української на англійську мову;

8) проаналізувати стратегії та адекватність перекладу конструктів дебітивної модальності з української на англійську мову на прикладі англійських перекладів газет «День», «Дзеркало тижня» та ін.

Об'єктом дисертаційного дослідження є конструкти дебітивної модальності в українських публіцистичних виданнях та їх відповідники мовою перекладу.

Предметом дослідження є особливості відтворення семантики дебітивної модальності публіцистичних матеріалів українських газет в англійському перекладацькому дискурсі.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять дослідження загальних проблем модальності на матеріалі однієї чи кількох мов (Ш. Баллі, В.В. Виноградов, Н.Д. Арутюнова, А.В. Бондарко, Г.О. Золотова, І.М. Кобозєва, Г.В. Колшанський, Л.С. Єрмолаєва, О.О. Семенець, Т.В. Телецька, В.М. Ткачук, О.А. Тронь та ін.); інтерпретативна теорія перекладу, що передбачає особисту інтерпретацію змісту повідомлення перекладачем (Р.П. Зорівчак, Т.Р. Кияк, Л.В. Коломієць, А.М. Науменко, М.О. Новикова, В.В. Овсянніков, О.І. Чередниченко; С. Басснет, А. Лефевр та ін.); перекладознавчий дискурс-аналіз, який відслідковує зв'язок мовних і позамовних факторів – мови і культури (М. Бейкер, Б. Хейтим, І. Мейсон).

Методи дослідження. У дисертації використано комплекс методів дослідження, вибір яких обумовлюється специфікою завдань, що поставлені

в роботі. При висвітленні теоретичних проблем дослідження, а також при визначенні понятійно-термінологічного апарату дослідження вживалися описовий метод і метод наукової абстракції. Для зіставлення засобів вираження модальних значень в українській і англійській мовах було використано порівняльно-типологічний метод. Для дослідження впливу дискурсивної реалізації дебітивної модальності у тексті оригіналу (ТО) і тексті перекладу (ТП) було застосовано метод дискурс-аналізу. Елементи лінгвокультурного, соціо- та психолінгвістичного аналізу було застосовано з метою виявлення екстралінгвістичних чинників перекладацького дискурсу дебітивної модальності. Квантативний метод було використано для квантативного узагальнення результатів дослідження.

Матеріал дослідження становлять контексти, що містять мовленнєві конструкти дебітивної модальності мовою перекладу (МП). Ці текстові фрагменти було виокремлено з матеріалів видань «The Day» і «Zerkalo nedeli», що є перекладами статей, опублікованих в українських щотижневиках «День», «Дзеркало тижня». Названі українські видання обрані нами як такі, що визнані «якісними». При цьому інформація про процеси й події в Україні, яку розміщують на своїх шпальтах названі видання, регулюється здебільшого «очікуваннями» англійської цільової аудиторії, що й зумовлює потребу перекладу основних публікацій передусім англійською мовою. У свою чергу, в англійських виданнях «The Day» і «Zerkalo nedeli» переклад публіцистичних текстів українських газет здійснюється з урахуванням як мовних, так і позамовних/соціокультурних факторів, що створює можливість для акцентування впливу вимог того чи іншого типу дискурсу при вивченні особливостей відтворення конструктів дебітивної модальності МП.

У якості матеріалу дослідження при висвітленні положень, пов'язаних з *tertium comparationis*, було використано переклади, розміщені на сайті Euronews.

Корпус фактичного (фактологічного) матеріалу нараховує близько 2000 текстових фрагментів (контекстів).

Наукова новизна проведеного дослідження визначається тим, що вперше в українському перекладознавстві:

- удосконалено визначення дефініції «дебітивність», поняття адекватності перекладу публіцистичного тексту та критерії його оцінки;
- проведено порівняльний аналіз особливостей транслювання значень дебітивної модальності в українській та англійській мовах й систематизовано схеми перекладу конструктів дебітивної модальності з української на англійську мову;
- виявлено залежність вибору перекладацької стратегії від прагматичних факторів при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови; виділено базові орієнтири перекладацької стратегії (перекладацькі установки) щодо публіцистичних текстів, виявлено специфіку перекладацьких прийомів і способів, що сприяють реалізації виділених стратегій при перекладі конструктів дебітивної модальності англійською мовою;
- розроблено критерії та методику оцінки адекватності перекладу публіцистичних текстів з конструктами дебітивної модальності з української на англійську мову;
- з'ясовано зміст поняття «перекладацький дискурс» і окреслено можливості застосування дискурсивного підходу для покращення якості перекладу, у тому числі й щодо відтворення конструктів дебітивної модальності засобами цільової мови;
- подальшого розвитку набула методика перекладу публіцистичних текстів з конструктами дебітивної модальності.

На захист виносяться такі положення:

1. Категоріальне значення модальності у всій повноті виявляється в процесі мовленнєвої діяльності індивіда, що дозволяє розглядати

модальність, у тому числі й дебітивну модальність як *дискурсивне* утворення і застосувати при аналізі особливостей відтворення дебітивної модальності цільовою мовою дискурсивний підхід, що передбачає єдність мови і культури.

2. Як дискурсивне утворення, (дебітивна) модальність у ТП тісно пов'язана з ідеологією і підпорядковується вимогам приймаючої культури. Панівний дискурс визначає пріоритетні блоки інформації для відтворення засобами цільової мови і може призводити до цілковитої зміни модальності вихідного повідомлення у ТП.

3. Роль словникових еквівалентів та «транскодування на автопілоті» при відтворенні конструктів дебітивної модальності значною мірою перебільшується. Серед засобів цільової мови, що використовуються для передачі семантики дебітивної модальності, значне місце належить рішенням, зумовленим контекстуально (фактор інтерпретації).

4. До інтерпретації перекладачі вдаються переважно з метою прагматичної адаптації текстів іншомовного медіа-повідомлення до норм сприймаючої культури та інших соціокультурних факторів. Водночас при перекладі авторитетних текстів роль інтерпретації зменшується.

5. Вибір стратегії транскодування чи інтерпретації при перекладі засобами цільової мови конструктів дебітивності, що зустрічаються в українських газетно-публіцистичних текстах, зумовлюється особливостями дискурсивної реалізації аспектуальних значень (доцільності, повинності / зобов'язаності, необхідності / потреби, вимушеності / змушуваності, невідворотності / неминучості) у різних мовах.

6. Механізмом, який допомагає сформувати уявлення про помітну присутність інтерпретаційної стратегії під час перекладу модальності, виступає *tertium comparationis* (терціум компараціоніс), оскільки дозволяє поглянути на проблему з «третьої» сторони.

Теоретичне значення дослідження полягає у конкретизації змісту поняття «перекладацький дискурс», що є внеском не лише у

перекладознавство, але й у теорію дискурсу, а також у розробці методології оцінки адекватності перекладу текстів з конструктами дебітивної модальності у друкованих засобах масової інформації. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення стратегій перекладу текстів публіцистичної спрямованості, а також як додатковий матеріал у навчальних дисциплінах за спеціальністю «перекладознавство».

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані:

- 1) у навчальній роботі – у викладанні нормативних курсів перекладознавства, теоретичної граматики, стилістики, при розробці нових спецкурсів і спецсемінарів, що стосуються особливостей перекладу текстів публіцистичного дискурсу;
- 2) у навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних і методичних посібників з названих дисциплін, а також при написанні курсових, магістерських, бакалаврських робіт;
- 3) у практичній роботі перекладачів.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження отримані особисто дослідником. Статті, опубліковані в наукових виданнях, написані одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження апробовані на засіданні кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету та всеукраїнських та міжнародних конференціях: IX Міжнародної наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (м. Харків, лютий 2010); IX Міжнародної наукової конференції «Міжкультурні комунікації: наукові школи і сучасні напрями лінгвістичних досліджень» (м. Алушта, травень 2010); XIX Міжнародної наукової конференції «Мова і культура» (м. Київ, червень 2010); II Міжнародному кримському лінгвістичному конгресі «Мова і світ» (м. Ялта, жовтень 2010); Міжнародної наукової конференції «Думка й слово: традиції О. Потебні й

сучасна наука (до 175-річчя О.Потебні)» (м. Київ, жовтень 2010); X Міжнародної наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (м. Харків, лютий 2011); IV Міжнародної наукової конференції «Іноземна філологія у ХХІ столітті» (м. Запоріжжя, квітень 2011); Міжнародної наукової конференції до 80-річчя від дня народження професора С.В. Семчинського (м. Київ, травень 2011).

Публікації. Результати дослідження відображено у 11 публікаціях автора, в тому числі 9 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України.

Структура дисертації: дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 226 сторінок, з них основний текст – 168 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КАТЕГОРІЯ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

1.1. Категорія дебітивної модальності як лінгвістична і перекладознавча проблема

1.1.1. Категоріальне значення модальності і специфіка відтворення його у перекладі. Модальність становить одну з базових мовних категорій, яка в мовах європейської системи пронизує всю тканину мовлення [Виноградов 1975, с. 56]. В англійській мові, як наголошують дослідники, одиниці категорії модальності є одними з найбільш проблемних щодо відтворення їх у перекладі. Такої точки зору дотримується, зокрема, Я.Й. Рецкер [Рецкер 2007]. Окрім того, що якість перекладу модальних конструктивів оцінюється за низкою мовних критеріїв, серед яких точність, адекватність, еквівалентність тощо, модальність становить категорію, яка пов'язана з нормами поведінки, міжособистісних стосунків, мовленнєвим етикетом тощо. Усе це ускладнює пошук еквіваленту, спроможного максимально точно передати зміст висловлювання без істотних трансформацій тексту і змісту вихідного повідомлення.

Традиційно модальність розуміється як такий компонент змісту повідомлення, який різними засобами виражає відношення «матеріального» змісту речення до дійсності. Це система значень, що пов'язують пропозицію (як, за визначенням Н.Д. Арутюнової, семантичне ядро/інваріант, спільний для усіх членів модальної і комунікативної парадигм речення [Арутюнова 1988]) з мовцем [Алиева 2010]. На думку О.І. Беляєвої, семантичну сутність категорії модальності становить вираження мовцем оцінки способу існування зв'язку між об'єктом дійсності та його ознакою, а також ступеня пізнаності або бажаності цього зв'язку.

У сучасній лінгвістиці вже достатньо давно утвердилася точка зору, згідно якої модальність притаманна будь-якому висловлюванню і є ознакою завершеності думки. Засновник цієї теорії В.В. Виноградов зазначав, що

модальність «належить до числа основних, центральних мовних категорій, які у різних формах проявляються в мовах різних систем» [Виноградов 1975, с. 57], що дає підстави відносити її до числа мовних *універсалій*. Учений вбачав у модальності основну конструктивну ознаку речення.

Як універсальна мовна категорія, модальність перебуває у фокусі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, значну кількість наукових студій присвячено вивченню лексичних одиниць, що входять до функціонально-семантичного поля необхідності [див.: Беляєва 1985; Васильєва 1990; Зверева 1967, 1983; Сильницькая 1971; Harris 1986; Perkins 1983; Wakely, McAuthor 1974; Westney 1995 та ін.].

З-поміж українських вчених, які досліджували проблеми модальності, слід назвати Т.В. Телецьку [Телецька 2005], у працях якої аналізується предметна модальність і модальність вірогідності у мові та мовленні; О.А. Тронь [Тронь 2000, 2001 та ін.], яка досліджує дебітивну модальність; розвідки В.А. Чолкан [Чолкан 2001], у яких досліджуються суб'єктивно-модальні форми у сучасній українській мові. Загально-теоретичні проблеми категорії суб'єктивної модальності досліджував В.М.Ткачук [Ткачук 2002]. Окрім цього, С.Т. Шабат [Шабат 2000] дослідила категорію питальної модальності; І.В. Смущинська [Смущинська 2001] вивчала модальність французького художнього тексту; Н. Ф. Соломчак [Соломчак 2009] провела аналіз реалізації модальності докору; О.О. Семенець [Семенець 2000] досліджувала деонтичну модальність у поетичному тексті.

У сучасній вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці накопичено також чималу кількість наукових праць, у яких модальність розглядається як мовна категорія оцінки, психологічною властивістю якої є вплив на читача.

Розвиваючи точку зору В.В. Виноградова, сучасна дослідниця Е.Н. Алієва вбачає у модальності постійно діючу ознаку речення. Відзначаючи у своїй докторській дисертації, що «модальність виконує свій функціональний обов'язок» на тому етапі породження речення, який характеризується включенням механізму мовлення [Алієва 2010], науковець

розглядає модальність як одну з питомих, постійних і обов'язкових граматичних ознак речення – поряд з категоріями комунікативності, предикативності та інтонаційно-просодичними засобами. За твердженням дослідниці, усі ці категорії є рівні за ступенем значущості обов'язковими ознаками речення; водночас кожна з них характеризується специфікою відношення змісту висловлення до дійсності: категорія комунікативності – цілеустановкою, модальності – визначенням задуму речення, предикативність – створенням структури речення, просодичні засоби – мелодико-інтонаційним оформленням усієї структури речення.

Незважаючи на те, що у працях В.В. Виноградова та його послідовників модальність представлено, головним чином, як граматичну категорію, що формує речення, всередині цієї синтаксичної теорії виникли передумови для розгляду категорії модальності на функціональній основі, домінантним для якої став антропоцентричний погляд на теорію речення. Він пов'язаний з глибинним розумінням поняття «точка зору» і актуалізацією різних аспектів висловлювання, закріплених у складі синтаксичної системи, що, у свою чергу, визначило подальший розвиток поглядів на сутність категорії модальності, у тому числі й у *функціонально-прагматичному* напрямку (І.В. Смущинська, В.І. Карабан та ін.).

З цієї точки зору близькою нам є позиція О.В. Бондарка, який визначає модальність як «комплекс актуалізаційних категорій, що характеризують з точки зору мовця відношення пропозитивної основи змісту висловлювання до дійсності згідно домінуючої ознаки реальності / ірреальності» [Бондарко 1996, с. 40]. У найновіших дослідженнях модальність ідентифікується як текстова категорія, що є основним елементом текстотворення і текстосприйняття [Падучева 2007]. Таке розуміння модальності має велике значення для осмислення й інтерпретацій модальності з точки зору функціонально-прагматичного підходу, що сфокусований передусім на інформації, яку отримує адресат повідомлення через посередництво того чи іншого мовного знака. Скерований в царину перекладознавства й

зінтерпретований у відповідності до його потреб, цей засадничий принцип, що визначає сутність функціонально-прагматичного підходу до оцінки змісту висловлювання, передбачає, що при перекладі адресат повідомлення повинен отримати той самий обсяг інформації про модальність висловлювання, що його мав реципієнт на МО. При цьому перекладачеві необхідно враховувати, що модальність стосується мовних та позамовних аспектів перекладу, оскільки типи модальності безпосередньо пов'язані із головними проблемами перекладу як засобу міжкультурної комунікації, а саме із такими характеристиками як перекладність, еквівалентність, адекватність. Тому українські перекладознавці (В.В. Овсянніков та ін.) у своїх працях наголошують, що модальність є не просто додатковою ознакою висловлення, а *фундаментальною* основою реалізації мовленнєвої діяльності, яку не можна не враховувати при здійсненні перекладу: переклад не може вважатися адекватним, якщо у ньому не збережено модальність ГО.

Розглядаючи у пропонованому дисертаційному дослідженні модальність крізь призму перекладознавчої науки, зазначимо, що з-поміж існуючих на даному етапі розвитку лінгвістики точок зору, найбільшої уваги заслуговує, на нашу думку, позиція тих учених, котрі розуміють модальність як: 1) відношення змісту висловлювання до дійсності з точки зору його реальності чи нереальності; 2) відношення суб'єкта дії до дії, яка оцінюється з точки зору її можливості, необхідності чи бажаності; 3) відношення мовця до змісту висловлювання, оцінка мовцем ступеня його впевненості у достовірності повідомлення [Зверева 1983, с. 19; Золотова 1962, с. 65; Ермолаєва 1977, с. 98; Ломтев 1972, с. 91]. Ці ж типи модальних значень окреслює у своїх студіях і українська дослідниця І.В. Смущинська [Смущинська 2001, с. 13].

При цьому найбільш актуальними для вивчення модальності у площині перекладознавства видаються такі аспекти модальності, як відношення змісту висловлювання до дійсності та відношення мовця до змісту висловлювання. Ці аспекти змісту, ми, слідом за І.В. Смущинською, ідентифікуємо як такі,

що відповідають змісту двох основних видів (субкатегорій) модальності: *об'єктивній* і *суб'єктивній*, концепція диференціації яких була запропонована В.М. Бондаренком [Бондаренко 1979] і сьогодні набула поширення в мовознавстві.

Об'єктивна модальність (далі ОМ) є складовою предикативності, а відтак становить обов'язкову ознаку будь-якого висловлювання. Вона виражає відношення того, про що повідомляється, до дійсності в плані реальності та ірреальності. Така модальність отримує своє вираження на рівні синтаксичного членування речення і виражається, як неодноразово зазначали дослідники, такими засобами як: 1) морфологічні (форми способів дієслів-присудків); 2) конструктивно-синтаксичні; 3) інтонаційно-синтаксичні; 4) лексико-граматичні (конструкції «модальний модифікатор + інфінітив») [подається за: Доценко 2000, с 26.]. Відтак, об'єктивна модальність – це модальність *граматична*, оскільки має граматичне вираження.

Суб'єктивна модальність (далі СМ) виражає ставлення мовця до того, про що повідомляється. Суб'єктивна модальність являє собою ієрархічно організовану систему модальних смислів, об'єднаних категорією суб'єктивності, яка відображає участь мовної особистості у формуванні висловлювання [Орехова 2011]. СМ (на відміну від ОМ) є не обов'язковою, факультативною ознакою висловлювання: вона не змінює основного модального значення речення, а лише подає це значення в особливому ракурсі. Оскільки змістовою основою суб'єктивної модальності є оцінка продуцентом мовлення фактів, про які йдеться (впевненість або невпевненість, згода або незгода, позитивна чи негативна оцінка), СМ часто ідентифікують як *суб'єктивно-оцінну*.

Суб'єктивна модальність створюється неграматичними показниками. Носіями СМ-значень є одиниці оцінної лексики, модальні слова, а також функціонально близькі до них словосполучення і речення (у складі речення ці засоби займають зазвичай синтагматично автономну позицію і

функціонують в якості вставних одиниць). Окрім цього, суб'єктивно-модальні значення можуть реалізовуватися за допомогою порядку слів, вигуків, а також композиційних прийомів і спеціальних інтонаційних засобів для акцентування різних емоційно-експресивних відтінків суб'єктивного ставлення продуцента мовлення до змісту його повідомлення.

Прагматичний контекст, в якому породжується текст перекладу (як такий, динаміка якого співвідноситься з «Я» людини, що творить цей текст), співвідноситься головним чином із суб'єктивною модальністю. За Ф. Палмером, саме суб'єктивність є основним «критерієм модальності» («subjectivity is an essential criterion of modality» [Palmer 1986, с. 16]). Суб'єктивна модальність визначає комунікативну функцію речення і полягає у здійсненні мовцем (через акт мовлення) певного впливу на адресата: у комунікативному акті продуцент мовлення реалізує свій намір передати співрозмовнику свою оцінку ситуації, предмету, явища тощо [Федосеева 2005 та ін.].

Виходячи з цього, комунікативну спрямованість ТП можна вбачати передусім у суб'єктивній оцінності складових тих пропозицій, які містяться у реченнях, що виформовують його матеріальне «тіло». Водночас комунікативна спрямованість сама визначає цю оцінність, оскільки є безпосередньо пов'язаною з емотивною функцією мови, категоріями *емоційності* та *експресивності*, що висловлюються з урахуванням позиції мовця. Таким чином, аналіз «обсягу» і напрямку відтворення категорії модальності у ТП неможливий без урахування позиції адресанта-перекладача. Саме перекладач, інтерпретуючи для адресата певне повідомлення, відбирає ті мовні засоби, що розраховані на *бажаний* комунікативний ефект – незалежно від того, чи визначається він «соціальним» чи «ідеологічним замовленням», чи виражає суб'єктивне ставлення перекладача до змісту повідомлення.

Одним з видів модальності, що виокремлюються на основі семантики модальних значень, є *дебітивна модальність* (або модальність

необхідності). З лінгвістичної точки зору модальність необхідності – це обумовленість ситуації «тими або іншими (об'єктивними або суб'єктивними) чинниками, які, з погляду якоїсь особи (суб'єкта модальної оцінки), вимагають неодмінного «перетворення потенційного в актуальне» [Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность 1990, с. 142].

Значення необхідності включає і значення повинності. Нерідко значення необхідності і повинності не розмежовують, проте вони не співпадають один з одним: повинність відноситься до необхідності як часткове до загального.

Модальність необхідності (повинності) вивчалася дослідниками в різних аспектах:

- логічному [Karttunen 1972; Wright 1984 та ін.]
- загальнолінгвістичному [Вольмут 1996; Петров 1982; Теория 1990; Coates 1983; Forbes 1986; Kiefer 1987; Palmer 1986 і др.]
- семантичному [Булыгина, Шмелев 1992; Зеленщиков 1992, 1997; Кобозева, Лауфер 1991; Rathely 1978; Wierzbicka 1972 та ін.]
- комунікативно-прагматичному [Золотова 1982; Милосердова 1991; Forrester 1989 та ін.]
- функціонально-семантичному [Беляева 1985; Васильева 1990; Ваулина 1993; Зверева 1983; Немец 1989; Boyd, Thorne 1969; Ehrman 1966; Palmer 1979; Perkins 1983; Walton 1991 та ін.].

У дослідженнях, присвячених проблемам модальності акцент робився головним чином на вивченні обсягу поняття і визначення значення модальності в цілому і модальності необхідності (повинності) зокрема [Бірюлін 1990; Грепл 1978; Золотова 1962; Колшанській 1961; Ляпон 1971, 1998; Панфілов 1977; Kiefer 1987 та ін.]. При цьому дебітивна модальність трактується як внутрішньосинтаксична категорія (В.В. Виноградов, Г.О. Золотова), як аксіологічне явище (О.І. Беляева, С.Н. Цейтлін).

Оскільки категорія дебітивної модальності безпосередньо пов'язана з предикативністю та місцем предикатів у семантико-синтаксичній структурі

речення, то її функціонування привертає увагу при аналізі модальних компонентів та типології предикатів. У таких дослідженнях модальні предикати представлені як цілісна група, члени якої пов'язані і протиставлені водночас, а всі модальні значення розглядаються як елементарні (А. Вежбіцька та ін.).

У роботах Є.В. Милосердової [Милосердова 1991] модальність необхідності розглядається в широкому плані, включаючи і модальність повинності, і визначеність подій, і модальність вимушеності. Речення з конструктами повинності можуть означати вимушеність, зумовлену одиничною ситуацією, або вимушеність, продиктовану звичаями, правилами.

При цьому функціонально-семантичне поле дебітивної модальності, як неодноразово наголошували дослідники, потребує диференціації на мікрополя залежно від *ступеня повинності* (характеру відношення суб'єкта повинності до його предмету або об'єкту). Саме адекватна передача ступеня повинності становить найбільш проблемну ділянку щодо відтворення змісту висловлень з конструктами дебітивної модальності засобами цільової мови.

Зазначимо, що на сьогоднішній день у перекладознавчій лінгвістиці накопичено достатню кількість наукових праць, які торкаються проблем відтворення конструктів модальності засобами цільової мови, зокрема англійської (Л.В. Васильєва, а також порівняльні студії щодо російської та німецької (Н.Л. Мишкіна), російської та англійської (О.І. Беляєва), давньоросійської (XI-XVI ст.) і староросійської (кінець XIV – середина XVII ст.) (С.С. Вауліна). На матеріалі російської мови дослідження дебітивної модальності проводились здебільшого лише щодо певного типу синтаксичних конструкцій простого речення (І.Г. Осетров), щодо окремого функціонального стилю мови (наприклад, наукового – Н.Л. Мишкіна). Відсутні ґрунтовні дослідження текстового використання модальних предикатів дебітивності (в англійській мові такі спроби здійснено Л.М. Фоміною, в російській – С. Туровською). Однак слід наголосити, що дослідження дебітивної модальності на матеріалі окремих типів

висловлювань не дозволяє розкрити повністю семантичні й прагматичні функції конструктів дебітивної модальності у мовленні та перекладознавстві.

Не знайшли належного висвітлення в наукових дослідженнях питання щодо термінологічного діапазону поняття «дебітивна модальність», його змісту та обсягу, правомірності використання в якості терміна. Така неусталеність на даний час термінологічного статусу дебітивної модальності та її місця в ієрархії інших модальних значень спричиняє проблемність дослідження стратегій перекладу безпосередньо дебітивної модальності. Так, Г.О. Золотова зазначає, що «модальні значення повинності, необхідності, можливості виявляються у відношеннях між дією і її суб'єктом, а не у відношенні змісту висловлювання до дійсності, саме тому вони не виступають різновидами основного модального значення речення» [Золотова 1973, с. 143].

З поданого вище огляду праць, у яких досліджується облігаторний зв'язок між суб'єктом і дією, паралельно з терміном «дебітивність» використовується термін «необхідність». Виникає питання: чи ці терміни ідентичні, чи вони позначають різні відношення? Однозначної відповіді на нього немає. Так, у «Російській граматиці» (1980) значення повинності і необхідності розрізняються (зокрема при аналізі модальності інфінітивних речень). Г.О. Золотова також розмежовує ці поняття, використовуючи обидва терміни [Золотова 1973]. «Повинність» визначається як «динамічна» (нестатична) необхідність, тобто як необхідність діяти, робити вибір [Чуршуков 1998, с. 98], а «статична» необхідність передбачає «відсутність вибору» і виражається формулою: «повинен» – «зробить, навіть якщо не захоче»; по-друге, «повинність» як властивість, притаманна суб'єкту (онтологічна властивість), не збігається з «можливістю», яка розуміється як «може» – «зробить, якщо захоче» [Корди 1988, с. 10]; по-третє, «повинність» відрізняється від «волюнтативності», оскільки джерелом повинності є не тільки суб'єкт, але й об'єктивне оточення. Т.П. Ломтєв користується тільки одним терміном «необхідність», тоді як П.О. Лекант, І.Г. Осетров вживають

лише термін «*дебітивність*», ототожнюючи його з «*необхідністю*». Інші лінгвісти (С.С. Вауліна, Н.Л. Мишкіна, Л.М. Фоміна) розглядають значення *повинності* як складову модального значення *необхідності*. При цьому Н.Л. Мишкіна зазначає, що реалізація поодиноких значень *неминучості*, *вимушеності*, *потреби*, *повинності* і *змушуваності* – це результат взаємодії категорії *необхідності* із значеннями ситуативно–оцінної категорії [Мишкіна 1979, с. 12-13].

У колективній монографії «Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность» (1990) *необхідність* досліджується у широкому плані – як така, що включає в себе і модальність *повинності* («слово *повинен* займає особливе місце, і, безумовно, виступає домінантою даного ряду» [Цейтлин 1990, с. 147]. О.І. Беляєва, С. Туровська та деякі інші дослідники об'єднують модальність *необхідності* із модальністю *дебітивності* і зараховують до мікрополя *вимушеності*.

Як бачимо, чітких критеріїв для розмежування понять *повинності* і *необхідності* не вироблено, що часто призводить або до їх повного ототожнення, або до нашарування одного на одне. Насамперед це пояснюється об'єктивними труднощами, оскільки лексичні одиниці, від яких утворено назви категорії – «*повинен*» (*повинність*), «*необхідно*» (*необхідність*) – багатозначні і можуть пояснюватися одна за допомогою іншої. Однак між поняттями «*повинність*» і «*необхідність*» існують істотні відмінності, оскільки вони позначають різні характеристики дійсності. Попри те, що обидві термінолексми містять сему «*обов'язковість виконання дії*», *повинність* – на відміну від *необхідності* – прямо пов'язана з морально–етичним поняттям «*обов'язок*».

З іншого боку, поряд з термінами слов'янського походження («*необходимость/необхідність, долженствование/повинність*»), лінгвісти (Т.В. Тюрнева та ін.) достатньо широко застосовують англomовний термін «*дебітивна*» модальність (від *debitiv* – *повиннісний спосіб*, англ. *debitive*), що однак, не виключає наявності певних відмінностей у його використанні.

Враховуючи окреслені суперечності термінологічного характеру, українська дослідниця О.А. Тронь запропонувала об'єднати такі різновиди модального значення, як необхідність, повинність, вимушеність тощо, терміном *дебітивність* [Тронь 2000, с. 578-581] як «родовим». Дебітивність українська дослідниця розглядає, як різновид «внутрішньої» об'єктивної модальності, що означає приписування певному суб'єкту дії, зумовленої широким спектром причин: зовнішніми обставинами, внутрішнім станом та потребами суб'єкта, закономірностями буття, законами, звичаями, традиціями, правилами, обов'язками, інструкціями, домовленістю, тобто нормами в широкому розумінні цього слова. Тому надалі у своєму дисертаційному дослідженні ми використовуємо термін «дебітивна модальність» як такий, що максимально повно охоплює окреслений спектр модальних значень. Терміносполука «модальність повинності» використовується нами у широкому значенні – тому, в якому розуміє його С.Н. Цейтлін – як «домінанта» ряду значень дебітивної модальності. З цих позицій ми використовуємо його як український еквівалент англійованого терміна «дебітивність». Водночас, терміносполука «модальність повинності» вживається нами і у вузькому значенні – як власне повинність, тобто необхідність, зумовлена морально-етичними нормами чи зобов'язаннями.

Широкий арсенал різнорівневих засобів (лексико-граматичних, лексичних, синтаксичних), що використовуються для вираження модальних значень, робить доцільним опис категорії дебітивності та засобів її вираження з позицій поля. О.І. Беляєва вказує на те, що категорія модальності – це та мовна категорія, для якої функціонально-семантична модель (модель поля) є найбільш адекватним способом опису, який відображає сутність її онтологічної структури [Беляєва 1985, с. 169]. Ми підтримуємо гіпотезу Л.В. Васильєвої про існування у межах макрополя модальності функціонально-семантичного поля модальності необхідності [Васильєва 1990, с. 9], або дебітивності.

Вивчення функціонально-семантичного поля (далі – ФСП) дебітивної модальності продовжила українська дослідниця О.А. Тронь [Тронь 2000, с. 578-581]. У своїй кандидатській дисертації вона запропонувала більш докладну модель ФСП дебітивності, в якому виділяє мікрополя, що відповідають аспектуальним значенням дебітивної модальності: *необхідності /потреби, повинності (повинність / зобов'язаність, деонтична повинність, закономірна повинність), доцільності, неминучості, вимушеності*. Компоненти дебітивної модальності розташовуються відповідно до приналежності до алетичної, деонтичної чи суб'єктивно-об'єктивної дебітивності, еквівалентне відтворення якої засобами цільової мови є одним з головних завдань перекладача (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура функціонально-семантичного поля дебітивності

Як видно з поданої схеми, у межах функціонально-семантичного поля дебітивності виділяється низка мікрополів, які ми ідентифікуємо як

аспектуальні значення дебітивної модальності, пов'язані з понятійними категоріями, що їх у своєму дослідженні виділяє О.А. Тронь, – повинності, необхідності, можливості, вірогідності, упевненості, заперечення, повідомлення, дозволу, наказу [Тронь 2000].

Запропонований поділ є відносним, оскільки між мікрополями немає чітких меж: інколи вони нашаровуються одне на одне та взаємодіють між собою. Однак такий поділ дає можливість диференціювати дебітивну модальність за ступенем повинності і проаналізувати можливості еквівалентного перекладу для кожного мікрополя дебітивності модальності. Запропоновану схему можна розглядати як *горизонтальний* вимір дебітивної модальності.

Водночас видається доречним виділяти і її, так би мовити, *вертикальну* вісь, на якій речення з конструктами дебітивності можна умовно розподілити за трьома рівнями: *поверхневим*, *глибинним* і рівнем *фатальності*. Цей розподіл може бути здійснений на основі комунікативної інтенції мовця, відображеної у предикатах дебітивності.

Поверхневий рівень з найнижчим ступенем облігаторності (повинності) охоплює речення з модальним значенням доцільності; до ***глибинного*** рівня відносяться модальні відтінки повинності /норми /зобов'язання, повинності /ідеалу, необхідності /потреби, вимушеності /змушеності і змушуваності, а до рівня ***фатальності*** – речення з модальним значенням неминучості /невідворотності (див. таблицю 1.1).

**Класифікація рівнів дебітивності та ступеня облігарності речень з
предикатами дебітивності**

Рівні дебітивності	Ступінь облігарності
Поверхневий	Доцільність
Глибинний	повинності/норми/зобов'язання, повинності/ідеалу, необхідності/потреби, вимушеності/змушеності змішуваності
Фатальний	неминучості/невідворотності

Дебітивна модальність пов'язана як з одноаспектними, так і з різноаспектними модальними значеннями. По-перше, дебітивність взаємодіє, а іноді й збігається з модальними значеннями бажаності, можливості/неможливості. При подвійному запереченні модальне значення можливості збігається із значенням дебітивності. По-друге, дебітивність взаємодіє із значеннями, які відносяться до іншого модального аспекту об'єктивної модальності, наприклад, із ірреальною модальністю, коли наказовий спосіб вживається у значенні повиннісного.

Диференційною ознакою семантичної структури речень із предикатом дебітивності є компонент каузації із значенням примусу до здійснення дії, представлений як експліцитно, так і імпліцитно, що свідчить про поліпредикативність цих конструкцій.

Функціональна сутність модальності пов'язана із особливостями висловлювань ввічливості, що має певні мовні форми згідно з культурними нормами. Базовими нормами мовного спілкування прийнято рахувати широко відомі максими Р.П. Грайса [Grice 1975, с. 41-58]:

- 1) максимуму кількості (Будь інформативний!);
- 2) максимуму якості (Будь щирий!);
- 3) максимуму релевантності (Говори по суті!);
- 4) максимуму ясності (Говори ясно!),

які в своїй сукупності складають принцип кооперативності. Проте, як відзначено поряд дослідників мовної прагматики, даний принцип далеко не завжди дотримується в реальній мові. Очевидні порушення максим приводять до непрямих імплікатур.

Інформаційний дефіцит пропозиціонального змісту даних висловів, відповідно до принципів кооперативності Р.П. Грайса, створений розпливчатістю, неясністю оцінки, компенсується за рахунок спрацьовування механізму імплікатур, логічних операцій слідства, висновків. Виходячи з презумпції релевантності (в нормальному спілкуванні часто порушуються максими якості, кількості, ясності, але порівняно рідко – максима релевантності), реципієнт має всі підстави почати пошук невираженого значення, тобто того, що насправді мав на увазі той, що говорить. В результаті реципієнт вибирає з набору можливих інтерпретацій найадекватнішу, враховуючи контекст даної комунікативної ситуації. Тут ми маємо справу з непрямыми мовними актами, для яких завжди існують особливі ситуативні умови, контекст, які треба враховувати для досягнення еквівалентності у перекладі.

Потенційні труднощі перекладу модальності пов'язані із культурними та поведінковими нормами, втіленими у мові. Наприклад, обов'язкове з погляду моралі може бути байдужим з точки зору права; заборонене в одній правовій системі може дозволятися іншою такою системою. Отже, нормативна модальність – це характеристика практичної дії з точки зору певної системи норм.

С. Росс указує, що кожний вислів містить думку, яка може мати три види модальності: 1) стверджуючу (assertive), 2) діючу (active), 3) представляючу (exhibitive) [Ross 1981]. У будь-якій мовленнєвій побудові, що передає модальне значення, зазвичай наявні усі три види модальності, однак один з них може бути превалюючим. Сприймаючи думку, словесно оформлену у тексті, аудиторія формує своє поняття про вербалізований зміст.

У цій новій думці може превалювати будь-яка модальність, причому вона не обов'язково співпадатиме з тією, яку намагався передати мовець.

Водночас, досліджуючи особливості відтворення конструктивів дебітивної модальності засобами цільової мови, слід узяти до уваги особливості перекладу як комунікативної діяльності. Її модель, розроблена О. Каде, окрім адресанта і адресата, включає таку інстанцію як перекладач, який виступає посередником між продуцентом повідомлення (адресантом) і його одержувачем. У цій моделі перекладач виступає посередником, який водночас є і одержувачем, і відправником повідомлення, оскільки саме перекладач одержує, декодує, перекодує (тобто вербально оформляє повідомлення, отримане мовою оригіналу (МО), згідно правил і норм цільової мови) і відправляє іншомовному реципієнту.

Таким чином, у ТП спостерігається накладання модальностей ТО, перекладача і іншомовної цільової аудиторії. Вибір домінантної модальності залежить від мети перекладу. Переклад ніколи не буває добрим в усіх відношеннях, але повинен адекватно передавати насамперед стверджуючу та діючу модальність, особливо якщо це переклад газетно-інформаційного тексту.

Категоріальний статус модальності, як впливає з поданого вище огляду точок зору різних науковців, трактується дослідниками по-різному, однак для перекладознавства актуальним є розгляд модальності з точки зору досягнення еквівалентності перекладу, в першу чергу експресивної еквівалентності, що вимагає врахування як лінгвістичної, так і культурологічної складової модальності.

У лінгвістиці протягом тривалого часу модальність пов'язувалася з системою категорій дієслова: її визначали як відношення дії до дійсності або ознаки до носія ознаки з погляду мовця. Думка про неспівпадіння обсягу морфологічних форм з семантикою модальності призвела до трактування модальності як «синтаксичної категорії, що визначається на основі речення» [Тестелец 2001, с. 236]. Дослідники відзначали, що відносини між

модальністю (модусом) і пропозицією встановлюються при «актуалізації» речення, яка може розглядатися як процес і як результат «з'єднання» модусу і пропозиції в одному вислові.

Т.В. Телецька у своїй роботі розглядає модальність як макрополе, що поділяється на *об'єктивну, епістемологічну, деонтичну, волюнтативну, суб'єктивну* та інші типи модальності в якості мікрополів [Телецкая 2003, с. 198]. При цьому, як основні, у перекладознавстві вже традиційно протиставляються об'єктивна (неепістемічна, онтологічна, *de re*) і суб'єктивна (епістемічна, *de dicto*) модальності (Арутюнова, Булигіна, Зеленціков, Тронь, Форрестер, Лайонз, Монтегю, Палмер, Свістер та ін.).

Об'єктивна модальність пов'язана з дією, поведінкою суб'єкта пропозиції (характер зв'язку суб'єкта речення з його предикатом), суб'єктивна – з думкою, вірою, знанням або припущенням мовця щодо істинності вислову (відношення продуцента повідомлення до свого вислову).

У теорії і практиці перекладу завдання зводиться головним чином до передачі суб'єктивної модальності, тобто відтворення точки зору мовця на відношення висловлення до дійсності. При цьому, як наголошує Л.С. Єрмолаєва, «семантичний обсяг суб'єктивної модальності ширше семантичного обсягу об'єктивної модальності; значення, що складають зміст категорії суб'єктивної модальності, неоднорідні, вимагають упорядкування. Змістову основу суб'єктивної модальності утворюють поняття оцінки в широкому розумінні, включаючи не лише логічну (інтелектуальну, раціональну) кваліфікацію того, про що повідомляється, але й різні види емоційної (ірраціональної) реакції» [Єрмолаєва 1964, с. 157].

Розглядаючи суб'єктивну модальність у рамках даного дослідження, наведемо визначення В.З. Панфілова, згідно якого суб'єктивна модальність «виражає оцінку з боку мовця ступеня пізнаності зв'язків у реченні, тобто вказує на ступінь достовірності думки, яка відображає дану ситуацію» [Панфилов 1977, с 39].

Суб'єктивна (епістемічна) модальність інтерпретується як необов'язкова, факультативна ознака висловлення. Вона є завжди «зовнішньою», оскільки стосується цілого висловлення. Хоча існування суб'єктивного здебільшого заперечується сучасною лінгвістикою (як відомо, будь-які мовні засоби позначають об'єктивно існуючі явища), багато відомих лінгвістів (серед них О.І. Беляєва, Дж. Лайонз, Ф. Палмер) виділяють саме суб'єктивність як відмінну характеристику епістемічної модальності. Праці В.В. Виноградова [Виноградов 1975] спричинили появу низки досліджень, спрямованих на поглиблення пошуку власне мовних аспектів вивчення модальності (на відміну від логічної модальності), а також на вивчення специфіки оформлення цієї категорії в умовах конкретної мови з урахуванням її типологічних особливостей.

Сьогодні модальність визначається або як синтаксична категорія, або як семантична. При цьому, однак, на думку українських учених (Т.В. Телецької [Телецкая 2003] та ін.) синтаксичний підхід не дозволяє повністю охопити усе розмаїття засобів вираження модальних значень у ТО і ТП.

Розв'язанню цієї проблеми сприяє функціонально-семантичний підхід, що базується на семантичному принципі виокремлення мовних категорій і різнорівневості засобів їх вираження. Семантична функція – це інтегруючий стрижень, що поєднує в систему різнорівні мовні елементи – морфологічні, синтаксичні, лексичні, інтонаційні. Функціонально-семантичний підхід є найбільш якісною тактикою перекладу висловлювань з конструктами дебітності, оскільки дозволяє найбільш повно відобразити реальну картину світу.

Однією з методик, що дозволяють уточнити місце й роль явищ, пов'язаних із категорією модальності, В.М. Ткачук [Ткачук 2002] вважає семантико-синтаксичний підхід до аналізу диктуму й модусу в реченні, які трактуються як два основних рівні його змістової організації. Перший з них ідентифікується як об'єктивний, що віддзеркалює явища дійсності, другий –

як суб'єктивний, що вказує на ставлення мовця до відображуваної в реченні дійсності.

У кожному конкретному випадку опису модальності увага дослідників акцентується на визначенні статусу цієї категорії у мовленнєвих побудовах. Однак проблема чіткого окреслення модальних значень викликає суперечливі трактування, зумовлені різними підходами до з'ясування поняття модусу.

1.1.2. Проблема вибору одиниці перекладу при передачі дебітивної модальності. Переклад є засобом забезпечення комунікативних контактів та досягнення порозуміння між людьми, які розмовляють різними мовами. Тому для теорії перекладу особливе значення мають дані про особливості процесу мовної комунікації, специфіку прямих і непрямих мовних актів, про співвідношення вираженого змісту і того, що малося на увазі у вислові або тексті, впливі контексту і ситуації спілкування на розуміння тексту, інших чинників, які визначають комунікативні наміри інформатора в комунікації.

Одне з головних завдань перекладача полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу, і зазвичай фактична спільність змісту оригіналу і перекладу дуже значна [Виноградов 2001]. Це зумовлює значення для сучасного перекладознавства поняття *еквівалентності*. Його вагомість визначається тим, що воно розкриває найважливішу особливість і функцію перекладу.

Спроби визначити зміст поняття «еквівалентність перекладу» та типологізувати її знайшли відображення у працях різних науковців, що належать до різних перекладацьких шкіл. Так, на думку Дж. Кетфорда, перекладацька еквівалентність виникає тоді, коли встановлюється відповідність між відмінностями у тексті на МО і тексту на МП [Кэтфорд 1978]. Ю. Найда [Nida 1964] запропонував розрізняти два види еквівалентності: формальну і динамічну. *Формальна* еквівалентність орієнтована на ТО і уможливорює безпосереднє зіставлення різномовних

текстів. Така еквівалентність досягається обов'язковим збереженням у ТП частиномовних характеристик, відсутністю у ТП розчленовування чи перестановки членів речення, властивих для ТО, збереженням пунктуації, абзаців, а також застосуванням принципу конкордансу. *Динамічна* еквівалентність націлена на те, щоб забезпечити для реципієнта ТП такий самий вплив, як і для реципієнта ТО. Досягнення такого впливу припускає адаптацію лексики і граматичні трансформації, що покликані забезпечити таке звучання перекладу, яким воно було б у випадку, коли автор написав би його цільовою мовою. Саме динамічна еквівалентність, на думку Ю. Найди, спроможна забезпечити реалізацію головної функції перекладу – повноцінної комунікативної заміни ТО. Ідеї американського дослідника знайшли своє продовження в працях сучасних українських перекладознавців. Чимало лінгвістів (Р.П. Зорівчак, А.М. Науменко, О.Д. Огуй) виступають за впровадження цілісного підходу, за яким ТО має сприйматися як цілісність, а не сума елементів. Процес перекладу спрямовується на досягнення цієї цілісності. На думку вказаних дослідників, метою перекладача стає не копіювання елементів й структур оригіналу, а відтворення ефекту їхніх функцій у мові, на яку здійснюється переклад.

Однією з найбільш актуальних для перекладознавства проблем, пов'язаних з еквівалентним відтворенням ТО засобами цільової мови, є визначення *одиниці перекладу* як мінімальної самостійної структури у складі цілого, яка не порушує значення цього цілого. Практика перекладу показує, що одиниці різних рівнів мови (слово, словосполучення, фразеологічний зворот, речення) не можуть розглядатися як одиниці перекладу, оскільки внаслідок відмінностей систем різних мов їх дослівний переклад спотворює значення цілого. Оскільки основним завданням перекладу є передача того змісту, який транслює ТО, то, беручи до уваги ідеї Ш. Баллі, одиницею перекладу доцільно вважати *одиницю смислу* (оскільки, за Баллі, слово і смисл не співпадають). Розвиваючи це положення вчення видатного французького структураліста, О.І. Беляєва одиницею перекладу вважає

одиницю інформації, яку (інформацію) при типологізації перекладу пропонує поділяти на два види: а) інформацію першого роду – *предметно-логічну*, об'єктивну інформацію, тобто думки автора про навколишній світ та події; б) інформацію другого роду – *суб'єктивну* за своїм характером: оцінну, емоційну, тобто почуття, емоції, настрої автора [Беляева 1985]. У цьому відношенні суголосною є й точка зору В.Н. Комісарова, який, аналізуючи розвиток лінгвістичної теорії перекладу, висловлює думку про те, що еквівалентність перекладу – це спільність змісту (смилова близькість) ТО і ТП. Відповідно, еквівалентний переклад витлумачується ученим як переклад, що відтворює зміст ТО на одному з п'яти можливих рівнів еквівалентності, які авторитетний перекладознавець окреслив у своїх працях [Комиссаров 2001].

Сьогодні у теорії перекладу еквівалентність традиційно розуміють як збереження відносної рівності змістової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в ТО і транслюється у ТП. При цьому слід наголосити, що еквівалентність ТО і ТП – це насамперед спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, яка впливає не лише на «ratio», але й на «emotio» рецептора. Така інформація не лише експліцитно виражається в тексті, але й у своїх імпліцитних проявах входить у підтекст.

У сучасному перекладознавстві можна окреслити три основних точки зору щодо сутності еквівалентності у перекладі. Перша з них передбачає розуміння еквівалентності як *повного* збереження змісту ТО у ТП; при цьому нерідко спостерігається підміна поняття еквівалентності тотожністю. Друга – осмислення еквівалентності як спроби знайти у змісті оригіналу таку *інваріантну* частину, збереження якої необхідне і достатнє для досягнення еквівалентності перекладу; тобто, якщо у ТП подано той самий обсяг інформації, що й у ТО, відтворено ту ж саму реальність, то такий переклад є еквівалентний. У цьому відношенні заслуговує на увагу думка М.К. Гарбовського [Гарбовский 2001] про те, що при еквівалентному

перекладі відображаються лише *деякі* з ознак первинного об'єкту. Однак в окремих випадках перекладацький еквівалент має іншу структуру, оскільки будується за принципом асоціативного сполучення. У цьому випадку вибраний еквівалент не має будь-яких відповідностей з відтворюваним об'єктом дійсності, але він спроможний викликати у адресата ті ж емоції, що і сам відтворюваний об'єкт. Саме еквіваленти такого типу знайшли теоретичне обґрунтування в моделі динамічної еквівалентності перекладу, розробленої Ю. Найдою, про яку йшлося вище. Третя точка зору щодо сутності еквівалентності у перекладі передбачає, що зміст поняття еквівалентності виводиться емпіричним шляхом із зіставлення великої кількості реально виконаних перекладів з їх оригіналами.

У сучасному перекладознавстві еквівалентність як «достатня спільність змісту» одержує статус багатоаспектного динамічного поняття – комплексної еквівалентності, що передбачає реалізацію всіх її основних складових: денотативної, конотативної, жанрової, прагматичної, формально-естетичної [Lederer 1994]. Для досягнення такого ефекту лінгвістична теорія перекладу широко використовує дані та методи дослідження інших розділів мовознавства: граматики, лексикології, семасіології, стилістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, комунікативної лінгвістики та ін. Для загальної теорії перекладу особливо важливим є поширення на її об'єкт мовознавчих постулатів загального характеру, зокрема, про мову як знаряддя спілкування, про мову як систему і як сукупності мовних реалізацій, про багатоплановість одиниць мови, про відношення мови до логічних категорій та явищ реальної картини світу. Врахування комплексу мовознавчих факторів в процесі перекладу сприяє досягненню еквівалентності перекладеного тексту ТО, що є головною метою процесу перекладу.

Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження ТО і його відтворення МП. Таке трактування еквівалентності відображає повноту і багаторівневість цього поняття, пов'язаного із семантичними, структурними, функціональними, комунікативними, прагматичними,

жанровими тощо характеристиками. Причому всі зазначені в дефініції параметри повинні зберігатися в перекладі, але ступінь їхньої реалізації буде різною в залежності від жанру тексту, умов і способу перекладу [Латышев 2003].

У пошуках критерію еквівалентності, О. Каде [Kade 1980] робить акцент на оцінці комплексної дії ТП в умовах конкретної комунікативної ситуації. Дослідник указує на те, що у двомовній комунікації – і в перекладі як її складовій частині – існують три параметри, з яких можуть бути виведені різні чинники, що впливають на процес перекладу: мовні системи, об'єктивна дійсність та її віддзеркалення, учасники комунікації, знаки, що використовуються. О. Каде робить висновок, що об'єктивні процеси перекладу в першу чергу визначаються чинниками, які пов'язані з особливостями конкретної мовної системи, а решта чинників має достатньо випадковий характер.

Наведені твердження авторитетних перекладознавців дають усі підстави стверджувати, що структура перекладацького еквіваленту – попри неминучу асиметрію виражальних можливостей (семантичних, формальних, функціональних, стилістичних тощо) МП і МО як в будь-якій парі мов – залежить від, так би мовити, «матеріальної» основи перекладу, якою є ТО. Інструментом перекладу, матеріальною основою відтвореного об'єкту дійсності у ТП виступає цільова мова зі своєю структурою, а безпосереднім об'єктом застосування перекладацьких стратегій і тактик – мовленнєві побудови (мовні конструкти), що виражають одиницю смислу у ТО і забезпечують її еквівалентне відтворення у ТП.

У межах ТО такі мовленнєві побудови ідентифікуються нами як *транслемі* – одиниці, що вимагають рішення (іноді спеціального) на переклад; у ТП – як *одиниці перекладу*. Таким чином *одиницю перекладу* при передачі дебітивності ми розумітимемо надалі як той (інваріантний) обсяг інформації про дебітивність, що міститься у конструктах ТП (модальних дієсловах, словосполученнях, синтагмах, реченнях чи

фрагментах тексту) і дає найбільш повну уяву про відображений у тексті ступінь дебітивності.

1.2. Дискурсивна реалізація дебітивної модальності як об'єкт перекладознавчого аналізу

Переклад дебітивної модальності розглядається нами з позицій інтерпретативної теорії «як комунікативний процес, у якому беруть участь три основні учасники, а саме відправник (адресант) вихідного тексту, перекладач та одержувач (адресат) вихідного тексту» [Чередниченко 2001, с. 487] і тому доцільним виявляється використання терміна «дискурс» для найменування результатів цього процесу.

Категоріальне значення модальності у всій повноті виявляється в процесі мовленнєвої діяльності індивіда, що дозволяє застосувати при аналізі особливостей відтворення дебітивної модальності цільовою мовою *дискурсивний* підхід.

Українська мова в засобах масової інформації створює медіа-дискурс, з яким повсякденно стикається кожний українець. Медіа-дискурс виглядає як особлива комунікативна підсистема, в якій взаємодіють фрагменти різних дискурсів, зокрема політичного, економічного, юридичного, військового, спортивного, мистецького тощо, адже саме медійний дискурс прагне охопити всі сфери суспільного життя [Чередниченко 2007, с. 67].

У зв'язку з цим зазначимо, що сам термін «дискурс» (фр. *discours*, англ. *discourse*) перебуває в науковому обігу уже понад дві тисячі років. Він походить від лат. *discursus* – «рух, кругообіг». У сучасній французькій і англійській мовах, звідки цей термін було запозичено східнослов'янською гуманітаристикою, лексема «дискурс» має значення «бесіда, розмова».

Одне з перших визначень дискурсу як терміна було запропоноване французьким структуралістом Мішелем Пешо (Pêcheux), який розумів дискурс як точку, в якій перетинаються мова та ідеологія, а дискурсивний аналіз – як аналіз ідеологічних аспектів використання мови і реалізації у мові

ідеології [Pêcheux 1975, с. 82]. При цьому ідеологічні структури розглядалися ним як зв'язка між індивідуальними й універсальними (соціальними) моментами у дискурсі.

Ідеї М. Пешо знайшли свій розвиток у працях сучасних представників французької школи дискурс-аналізу. Так, Патрік Серіо у своїй вступній статті до збірки «Квадратура смислу. Французька школа аналізу дискурса» окреслює декілька значень поняття «дискурс», таких, зокрема, як: 1) еквівалент поняття «мовлення» у сосюоровському розумінні цього слова, тобто як будь-яке конкретне висловлення; 2) одиницю, за розміром більшу, ніж фраза, висловлення у глобальному розумінні; те, що є предметом дослідження «граматики тексту», яка вивчає послідовність окремих висловлювань; 3) у межах теорії висловлювання чи прагматики «дискурсом» називають вплив висловлення на його одержувача і його внесення у «ситуацію висловлення» (передбачає суб'єкта висловлення, адресата, момент і певне місце висловлювання) [Серіо 2002, с. 26].

Істотним для аналізу шляхів відтворення дебітивної модальності МП видається й притаманне для П. Серіо та інших представників школи дискурс-аналізу протиставлення *мови* і *дискурсу* (*langue/discourse*) як дослідження елементу «в мові» і його дослідження «в мовленні» як у «дискурсі» [Серіо 2002, с. 27].

У працях лінгвістів східнослов'янських країн дискурс часто осмислюється з позицій діяльнісного підходу. Так, наприклад, В.В. Красних витрактовує дискурс як «вербалізовану мовномисленнєву діяльність» сукупність процесу й результату мовлення з притаманним їй власне лінгвістичним та екстралінгвістичним планами [Красных 2001, с. 200-201]. Окреслюючи основні напрямки розгортання дискурсології, В.В. Красних окреслює вузьке й широке тлумачення терміна «дискурс». На думку дослідниці, дискурс у вузькому розумінні є «проявом мовленнєвої діяльності в розмовно-побутовому мовленні і становить обмін репліками без особливого мовленнєвого задуму» [Красных 2001, с.199]. Дискурс у широкому розумінні

В.В. Красних пропонує трактувати як прояв «мовленнєводіяльнісних можливостей окремої мовної особистості, як *систему* комунікації» [Красных 2001, с. 199].

Не зважаючи на той широкий обіг, якого термін «дискурс» набув у сучасних гуманітарних студіях, його остаточне термінологічне значення, як констатують дослідники, «не усталилося й досі» [Серажим 2003, с. 20]; у ньому немає належної чіткості термінологічних меж і «однозначності інтерпретації» [Михалева 2009] позначуваних явищ.

Спробу з'ясувати термінологічний обсяг поняття «дискурс», у систематизувати розмаїття його тлумачень здійснила українська дослідниця К.С. Серажим. Узагальнюючи тлумачення цього терміна, наявні у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, що належать до різних парадигм знання, К.С. Серажим окреслює кілька основних підходів до розуміння цього багатозначного терміна:

1) зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними чинниками (прагматичними, історико- та соціокультурними, психологічними та іншими);

2) текст, узятий у подієвому аспекті; мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах); у такому значення дискурс розуміється як подія, в центрі якої словесний компонент; це комунікативний акт, узятий не тільки як цілісна структура, але й як певна тяглість, що включає і розмаїття його оцінок учасниками та спостерігачами, і навіть його наслідки;

3) текст, що утворився в процесі дискурсії, коли значення «на виході» стає адекватним авторському задуму; дискурсія, за твердженням К.С. Серажим, починається там, де з'являються додаткові смисли, які відрізняються від буквального розуміння тексту; наближення до розуміння цих додаткових смислів формує майбутній дискурс. Таким чином, у цьому трактуванні дискурс є ментальним утворенням, яке виникає у свідомості

читача в процесі такого сприйняття тексту, яке відштовхується від буквального розуміння, й існує стільки, скільки триває процес його сприйняття й розуміння;

4) сукупність тематично, культурно або іншим чином пов'язаних між собою текстів, яка допускає розвиток і доповнення іншими текстами;

5) спілкування, що розглядається як реалізація певних дискурсивних практик, тобто плінна мовленнєва діяльність у тій чи іншій сфері, калейдоскоп висловів, фраз, аналітичних статей та інформаційних повідомлень, публічних виступів, інтерв'ю, коментарів, кулуарних обмінів думками, що характеризує буття у часі [подається за: Серажим 2003, с. 21-22].

Наведені тлумачення дозволяють розглядати модальність, у тому числі й дебітивну модальність, як дискурсивне утворення – сукупність висловлювань, пов'язаних між собою значенням повинності, яке виражає ставлення продуцента повідомлення до його (повідомлення) змісту.

Розуміння дискурсу передусім як *результату* – тобто низки взаємопов'язаних висловлювань, якого ми дотримуємося у своєму дослідженні, актуалізує положення, представлені у працях низки науковців щодо взаємозв'язку понять «текст» і «дискурс». Проблеми диференціації і кореляції цих понять, як слушно наголошує у своїх студіях, зокрема, О.Ф. Русакова, є «одним з важливих методологічних питань» лінгвістики [Русакова 2006, с. 63]. Не вдаючись до огляду усіх типів співвідношення заявлених категорій, що окреслюються у працях сучасних дослідників (О.Й. Шейгал та ін.), відзначимо, що найбільш привабливою нам видається точка зору на співвідношення понять «дискурс» і «текст», як на такі, що пов'язані відношеннями реалізації: дискурс як мовленнєва подія знаходить своє вираження у тексті як *графічній* репрезентації мовленнєвого матеріалу; [Шейгал 2004, с. 10-12]. Розвиваючи дані положення, окреслені у працях О.Й. Шейгал, дискурс дебітивної модальності, зокрема, щодо газетної публіцистики, можна розглядати як сукупність текстових

фрагментів/висловлювань, що містять *конструкти* дебітивності – певні групи графічних знаків, які є мовним вираженням ідеального наміру мовця на висловлення ідеї облігаторності.

Таким чином, поняття «дискурс» виступає як родове по відношенню до видових понять «мовлення» і «текст» і об'єднує усі параметри, властиві для мовлення і тексту.

З поняттям «дискурс» пов'язане й поняття «дискурсивна/дискурсна реалізація», що сьогодні широко використовується в дослідницьких практиках з метою увиразнення динамічної сутності процесу «роботи» мовної системи, націленої на врахування усіх мовних і позамовних чинників, що визначають прагмалінгвістичний контекст *породження* висловлювання.

Доцільність транспонування понять дискурсу і дискурсивної реалізації на процес відтворення конструктів дебітивної модальності засобами цільової мови зумовлюється особливостями нашого розуміння даного явища. Ми дотримуємося *комплексного* підходу і бачимо переклад не просто як перенесення мовних знаків однієї мови в систему знаків іншої мови, а як складний процес, що визначається цілою низкою чинників, більшість з яких лежить поза межами конкретного тексту (особистість перекладача, його особиста точка зору, функція перекладу в приймаючій культурі, «замовлення» тощо). У своєму баченні сутності перекладу ми спираємося на концепцію С. Басснет, яка, розмірковуючи про еквівалентність перекладу, осмислює її не як тотожність, а як діалектичні відношення між знаками і структурами в текстах і навкруг них; на «скопос»-теорію К. Райс; лінгвокультурну концепцію А. Лефевра; перекладацький метод К. Норд, а також методологічні положення, сформульовані у працях українських перекладознавців Т.Р. Кияка, А.М. Науменка та ін.

Як об'єкт перекладознавчого аналізу, дискурсивна реалізація модальності вимагає врахування цілого комплексу чинників мовного і позамовного характеру, що визначають особливості мовленнєвих побудов, які транслюють семантику (дебітивної) модальності у ТП. Відтак у процесі

реалізації категоріального значення модальності у дискурсі в його сферу втягуються усі типи інформації, характерні для відображення певної ситуації. Тому в полі перекладацького простору, пов'язаного з реалізацією семантики повинності, пропонується виділяти такі складові як а) суб'єкт повинності; б) об'єкт/предмет повинності; в) ступінь повинності; г) умови повинності; д) локатив (просторова орієнтація); є) результатив (результат); ж) тимчасова характеристика; з) оцінна характеристика.

Викладені вище міркування дозволяють розглядати ТО і ТП як певну систему, що перебуває у динамічному стані і регулюється як така певними параметрами, зміна яких спричиняє й новий стан цієї системи. Це дозволяє вести мову про *перекладацький дискурс* (у тому числі й перекладацький дискурс дебітивної модальності як один з його семантичних різновидів).

У зв'язку з цим зазначимо, що поняття «перекладацький дискурс» чи не вперше з'являється у докторській дисертації Г.Д. Воскобойника «Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода» [Воскобойник 2004], де він розуміється як *середовище*, в межах якого реалізуються варіанти певної моделі перекладацького процесу. В інтерпретації Г.Д. Воскобойника перекладацький дискурс – це вербальне представлення перекладацької епістемі за результатами роботи над конкретними творами комунікації. Перекладацький дискурс формується в умовах опозиції «позитивістська vs феноменологічна тотожність», в рамках якої діють такі статутні опозиційні ознаки: 1) персональність vs інституціональність дискурсу; 2) об'єктивні vs суб'єктивні принципи аргументації; 3) центральний концепт тексту МО vs центральний концепт перекладацького дискурсу; 4) обсяг перекладацького тезаурусу vs обсяг перекладацького дискурсу; 5) симетричні перекладацькі рішення vs лінійні відхилення від послідовності тексту МО. Відповідно, *основною смисловою одиницею* перекладацького дискурсу науковець вважає лінійне відхилення чи міркування перекладача про контекст явища мови чи культури, що завершується прийняттям перекладацького рішення.

Запропонований Г.Д. Воскобойником термін «перекладацький дискурс» зазнає подальшого використання й розробки у пізніших дослідженнях. Так, Г.П. Пальчун у статті «Текст в дискурсе в переводческом ракурсе» позиціонує перекладацький дискурс як «знаковий процес створення перекладу за участі перекладача» [Пальчун 2006]. Л.В. Кушніна і О.В. Алікіна осмислюють перекладацький дискурс як самостійний тип дискурса, сфокусований на механізмах сприйняття білінгвального і бікультурного висловлювання [Кушніна, Алікіна 2010, с. 47].

Український дослідник К.С. Макеєв у дисертаційній роботі, виконаній під керівництвом Т.Р. Кияка (Київ, 2010), позиціонує перекладацький дискурс, як такий, що створюється в процесі перекладу і має ознаки дискурсів МО і МП, і саме перекладач вирішує, якому з них слід надати перевагу [Макеєв 2010].

Визнаючи цінність кожного із запропонованих визначень поняття «перекладацький дискурс», ми за робоче приймаємо визначення Г.П. Пальчун, в якому перекладацький дискурс позиціонується як знаковий процес створення перекладу за участю перекладача [Пальчун 2006]. При такому підході саме перекладач, який традиційно розглядається як «вторинна мовна особистість» [Плехов 2007, с. 3], виступає активним суб'єктом, продуцентом мовлення.

Таким чином, перекладач у межах сучасної антропоцентричної парадигми знання мислиться як самостійна мовна особистість, яка не лише відповідним чином діє у часі і просторі, але й, обираючи той чи інший спосіб трансляції модальної семантики ТО у ТП, робить певний внутрішній вибір, діючи за / всупереч правилам і заборонам, визначеним для приймаючої мовної / культурної спільноти чи соціальної групи, і відповідно змінює на краще/гірше своє оточення, наближаючись до ідеалу або ж віддаляючись від нього.

З цієї нагоди вважаємо за доречне докладніше окреслити точку зору Г.Д. Воскобойника, який, вивчаючи переклад з точки зору когнітивної

лінгвістики, відзначав, що перекладацький дискурс є вербальним відображенням спонтанної роботи свідомості перекладача в процесі перекладу [Воскобойник 2004]. За висновками дослідника, в процесі перекладу здійснюється аргументація, а саме вибір або інституційних, або персональних критеріїв та підстав для аргументів на користь прийнятих рішень. При цьому, не всі обрані відповідності між компонентами текстів МО і МП вимагають аргументації; вельми значна їх частина приймається «за умовчанням», оскільки прийняття більшості рішень не становить для професійного перекладача серйозних проблем. З цієї причини, як висновує Г.Д. Воскобойник, структура перекладацького дискурсу організується в режимі відхилень від лінійності текстів МО і МП [Воскобойник 2004]. Виникнення проблем зумовлено факторами нерегулярного характеру, насамперед, культурно-лінгвістичною специфікою тексту іноземною мовою і професійною компетенцією перекладача. З цієї ж причини, за твердженням Г.Д. Воскобойника, перекладацький дискурс рідко організується навколо ключового концепту, який зв'язує тексти МО і МП.

Таким чином, з дискурсивної точки зору переклад, як слушно висновує Г.К. Кушкарова, становить спробу пристосувати ідеї і факти вихідного тексту до особливостей іншої культури з урахуванням закладеної автором інформації, жанру вихідного тексту, особливостей світогляду, менталітету носіїв МП [Кушкарова ЕР]. При цьому головною тенденцією дискурс-аналізу є його інтепретаційна спрямованість, яка допомагає встановленню «особистісного змісту дискурсу в соціальному контексті з урахуванням співвідношення етнографічних, соціальних і психологічних даних з мовними» [Кушкарова ЕР].

Вважаємо за доречне також згадати Л. Венуті [Venuti 1998, 2003], який в якості провідної перекладацької стратегії в сучасній англомовній транслятології виділяє стратегію одомашнення («доместикації»), для якої характерним є принцип заощадження мисленневих зусиль реципієнта. Слідуючи цьому принципу, перекладач прагне зробити свій переклад

максимально природним та ідіоматичним, позбавляючи таким чином вихідний текст своєї оригінальності. Вибір такої стратегії перекладачем визначається ідеологічними моментами, а саме прагненням дотримати вимоги відповідного дискурсу і самому при цьому залишатися непомітним.

Таким чином, специфіка перекладацьких трансформацій при перекладі, зокрема конструктів дебітивної модальності МП, вимагає врахування фактору сприймаючої культури, а також особистості перекладача як інстанції, через яку (чи точніше, через свідомість якої) проходить інформація перш ніж стати фактом міжмовної комунікації. Ці аспекти в сучасній лінгвістиці обіймаються поняттям дискурсу, що засвідчує доцільність застосування у нашому дослідженні – в якості базових – понять перекладацького дискурсу і дискурсивної реалізації модальності як таких, що дозволяють презентувати переклад як динамічну єдність мовних і позамовних факторів – мови і культури (ідеології, політики тощо).

1.3. Модальні дієслова як основний засіб реалізації модальних значень у англomовному перекладацькому дискурсі

Лінгвісти, що вивчають проблеми модальності, неодноразово наголошували, що модальність в українській і англійській мовах має спільні (ізоморфні) характеристики у змісті і формах вираження: модальні слова, модальні дієслова, наказовий та умовний способи дієслів, прості речення, складносурядні та складнопідрядні речення з умовною модальністю [Іванова 2007, с. 4-6].

Модальність може виражатися різними граматичними і лексичними засобами:

- спеціальними формами відміни та часу (наказова і умовна в українській мові, Imperative і Subjunctive Mood в англійській і т. д.);
- модальними словами: вставними і прислівниками – укр. *здається, мабуть, можливо*; англ. *perhaps, likely*;

- модальними дієсловами: в англійській – *can, may, should i must*, в українській – *може, мати, бажати, треба* тощо.

- засобами інтонацій;

- порядком слів у реченні.

Однак наявність відповідностей у засобах вираження модальності в англійській і українській мовах не знімає проблеми щодо досягнення еквівалентності її перекладу цільовою мовою. Свого часу Я.Й. Рецкер зазначав, що дані проблеми пов'язані з багатофункціональністю модальних дієслів та модальних слів, нечіткою диференціацією відмін та з розбіжностями у засобах вираження модальності в англійській та російській мовах [Рецкер 2007, с. 166]. Близька спорідненість російської і української мов дозволяє імплікувати це спостереження ученого і на співвідношення засобів вираження модальності в англійській і українській мовах.

Незважаючи на те, що в українській та англійській мовах існує набір спеціальних (ізоморфних) засобів вираження модальності, їх типологічні збіги і варіанти взаємозамінюваності потребують насамперед систематизації. З цією метою ми уклали таблицю (таблиця 1.2), в якій узагальнили узуальні засоби вираження модальності в українській та англійській мовах задля виявлення і унаочнення їх приблизного співвідношення та «ієрархії» (термін Я.Й. Рецкера [див. : Рецкер 2007, с. 166]) у двох мовах.

Таблиця 1.2

Мовні засоби вираження модальності в українській і англійській мовах

Англо-український переклад		Українсько-англійський переклад	
Англійський	Український	Український	Англійський
Модальні дієслова	Модальні слова та частки	Модальні слова та частки	Модальні дієслова
	Часи та способи		Часи та способи
	Модальні дієслова		Модальні прислівники
Часи та способи	Модальні слова та частки		Порядок слів
	Час та спосіб		Інтонація
	Модальні дієслова		Неособові форми дієслова

Продовж. табл. 1.2

Модальні прислівники	Модальні слова та частки	Часи та способи	Модальні дієслова
	Часи та способи		Часи та способи
Порядок слів	Модальні слова та частки		Модальні прислівники
	Порядок слів		Неособові форми дієслова
Інтонація	Модальні слова та частки	Модальні дієслова	Модальні дієслова
	Модальні дієслова		Часи та способи
	Інтонація		Інтонація
Неособові форми дієслова	Модальні слова та частки	Інтонація	Інтонація
	Часи та способи	Порядок слів	Порядок слів

З таблиці видно, що ієрархія цих засобів в англійській та українській мовах не співпадає: в англійській мові чільне місце посідають модальні дієслова, тоді як в українській мові – модальні слова та частки, яких в українській мові набагато більше, аніж в англійській мові. Використання безособових дієслівних форм (інфінітив, герундій, дієприкметник) як засобу виразу модальності потребує додаткових досліджень, оскільки воно ще не достатньо вивчено мовознавцями. Взаємозамінність модальних засобів у двох мовах потребує перевірки на широкому матеріалі.

Однакове місце, яке посідають у таблиці способи української та англійської мов пояснюється схожістю їх положення в системі кожної з європейських мов.

Відмінності у засобах і методах вираження модальності у англійській та українській мовах іноді істотно утруднюють передачу змісту вихідного повідомлення МП, тим паче, коли йдеться про відтінки експресивної модальності. Часто такі труднощі виникають при перекладі модальних дієслів, які використовуються в функціях імпліцитного характеру. Ці функції визначаються не безпосередньо контекстом, а предметними обставинами та

мовною ситуацією. Неспівпадіння засобів виразу модальності в різних мовах дає перекладачеві право змінювати ступені модальності; досить часто така заміна є просто необхідною, хоча й може призвести до зниження рівня еквівалентності перекладу ТО.

Для теорії та практики перекладу не важливо, якими засобами виражена модальність. Модальність у ТП може передаватися за допомогою тих самих засобів, якими вона виражена у ТО, або за допомогою різних типів трансформацій (лексичних, граматичних, стилістичних), або не мати формального вираження (імплицитна форма).

Найменші труднощі викликають випадки, коли модальність передається у ТП і ТО однаковими засобами: відмінами, модальними дієсловами, модальними словами. Але і у таких випадках далеко не завжди можна встановити формальні відповідності. Основні складнощі полягають у поліфункціональності модальних дієслів у мові. Наприклад, дієслово *must*, як і інші англійські модальні дієслова, може мати різні функції у реченні – і повинність, і припущення, – тільки контекст та обставини дозволяють їх розмежувати.

Незважаючи на існування в українській та англійській мовах цілого комплексу різнорівневих мовних засобів вираження модальності, є цілком очевидним (і це засвідчують окреслені вище точки зору на сутність модальності), що для відтворення модальних значень, у тому числі й значення дебітивної модальності, мовою перекладу недостатньо лише тих можливостей, які надають регулярні відповідності. З цієї нагоди доречно згадати О.О. Леонтєва, який висловлював думку про те, що «свідомість людини завжди етнічно обумовлена, бачення світу одним народом не можна простим «перекодуванням» перекласти на мову культури іншого народу» [Леонтєв 1993, с. 20]. Тому потенційні труднощі при відтворенні модальності засобами цільової мови пов'язані не лише із відмінностями у системі МО і МП, але й з етноспецифічними культурними й поведінковими стереотипами, втіленими у свідомості носіїв тієї чи іншої мови, які

(стереотипи), у свою чергу, спричиняють складнощі щодо еквівалентної передачі імпліцитної інформації, утруднюють збереження у ТП виду і ступеня модальності, властивих для ТО. У зв'язку з цим зазначимо також, що факт специфічної концептуалізації світу в різних мовних системах призвів до появи так званої «теорії неперекладності», сутність якої полягає у неможливості еквівалентного відтворення національно-специфічного компоненту семантики ТО засобами цільвої мови. На цьому у своїх працях наголошує Х. Ортега-і-Гассет. Дж. Борхес стверджував, що даремно намагатися адекватно відтворити «дух» ТО (тобто його модальність), оскільки це завжди призводить до спотворення його змісту [Borges 2003, с. 36-37].

Коментуючи ці та інші висловлення, В.В. Овсянніков зазначає, що «дихотомія *«культуроспецифічний / культуронеспецифічний»* є традиційною парадигмою опису модальності у перекладознавстві» і мову можна вести «лише про більшу чи меншу вираженість культурного компоненту: мовних одиниць, в яких даний компонент відсутній, не існує взагалі. Окремлену дихотомію слід вважати найбільш торованим шляхом дослідження перекладацьких проблем, оскільки одиниці, які голосно заявляють про свою культурну специфіку, мають *окреме рішення на переклад*. Ці обставина робить їх дуже зручним матеріалом представлення знань в лінгвістиці і перекладознавстві» [Овсянніков 2011, с. 298].

Відстоюючи «теорію всеперекладності», український перекладознавець наполягає на тому, що як би багато культурноспецифічних компонентів не було акумульовано в модальних дієсловах чи мовленнєвих побудовах, що транслюють модальну семантику імпліцитно, розкрити їх однаково можна.

Так, на думку науковця, дистанція між мовами – попри існуючі між ними відмінності щодо специфіки реалізації модальності – легко долається завдяки *універсально-предметному коду*. На його існування вказує у своїх студіях Т.А. Казакова [Казакова 2001, 2005 та ін.], яка відстоює «концепцію універсальної перекладності». Дослідниця наголошує, що в будь-якій мові існують слова, що співпадають за своїм предметно-логічним значенням, але

відрізняються за наявністю чи характером емоційного / стилістичного компонента у семантиці, як, наприклад, дієслова *to end – to terminate*. Відтак Т.А. Казакова робить висновок, що не існує значень, які неможливо відтворити МП. Усі одиниці МО «успішно перекладаються, якщо зосередитися на передачі загальних і універсальних понять» і не перебільшувати невідтворюваності стилістичних та емоційних компонентів [Казакова 2001, с. 10].

Це дозволяє розглядати модальність як «категорію універсальних намірів» [термін В.В. Овсяннікова] (ми говоримо про одне й те ж саме). Модальність є підґрунтям для всеперекладності – з будь-якої мови на будь-яку. З позицій модальності усі мови є рівними: як найбільш розвинуті, так і діалекти і піджини.

Відтак, розвиваючи традиції Я.Й. Рецкера щодо модальності як перекладознавчої категорії, В.В. Овсянніков вбачає головних організаторів модальності у високочастотних і стилістично нейтральних одиницях мови. «Простота» цих одиниць – позірна, оскільки вони найбільше схильні до контекстуальної динаміки, без урахування якої не можна правильно декодувати і відтворити їх модальність. Ці одиниці – основний будівельний матеріал ідіом [Овсянніков 2011, с. 14].

Попри відзначене вище розмаїття мовно-мовленнєвих засобів реалізації модальних значень в англійській мові, провідна роль у цьому належить модальним дієсловам. Разом з одиницями, що прилягають до них (напівмодальними дієсловами і модальними ідіомами), модальні дієслова утворюють особливий клас граматичних одиниць, здатних передати найтонші емоційні нюанси висловлювання найнесподіванішими прирощеннями змісту.

Найавторитетніша на сьогоднішній день англійська граMATика Longman відносить до категорії модальних 9 дієслів: *can, could, may, might, shall, should, will, would, must*.

Поряд з чисто модальними дієсловами свій внесок в диференціацію модальних відтінків вносять напівмодальні дієслова *ought to*, *need (to)*, *dare (to)*, *used (to)*, а також деякі ідіоматичні вирази з модальними функціями *(had) better*, *have (to)*, *(have) got to*, *be supposed to*, *be going to*.

Модальні і напівмодальні дієслова (за винятком *used to*, який відноситься до минулого часу), виражають три типи значень:

1) дозвіл, можливість, здатність: *can*, *could*, *may*, *might*;

Can (could) – додає смислового дієслову відтінок фізичної можливості здійснення дії (можу, тому що є можливість).

May (might) – відтінок дозволу (можу, тому що дозволили)

2) зобов'язання, необхідність: *must*, *should*, *(had) better*, *have (got) to*, *need to*, *ought to*, *be supposed to*;

Must (had to) – строга повинність (обов'язково повинен)

Should – повинність, але рекомендована (було б слід зробити)

Ought вживається як модальне дієслово для виразу морального обов'язку або поради. Перекладається словами «повинен, слідує, слідувало б». Дієслово *ought* вживається набагато рідше за інші модальні дієслова. Наприклад: *He ought to help his friend* – Він повинен (йому було б слід) допомогти своєму другові.

3) волевиявлення, припущення: *will*, *would*, *shall*, *be going to*.

Would – бажаність дії (хотів би)

З цієї нагоди зазначимо, що в українській мові лінгвісти диференціюють ступінь повинності на основі наступного ієрархічного ланцюжка: *доцільність*, *повинність* / *зобов'язання*, *повинність* / *ідеал*, *необхідність* / *потреба*, *вимушеність* / *змушеність* і *змушуваність*, *неминучість* / *невідворотність* [Тронь 2000, с. 578-581]. У російській мові аналогічний ієрархічний ланцюжок виформовується за допомогою низки модальних предикатів: *следовало бы сделать* – *должен* – *обязан* – *вынужден* – *принужден* – *повинен*. В англійській мові ступінь повинності

також передається головним чином за допомогою модальних дієслів, або поліфункціональних дієслів у ролі модальних.

Як бачимо, в англійській мові модальні дієслова утворюють більш-менш усталене коло лексем. В українській мові, так само як і в англійській, є лексеми з семантикою повинності, але вони не складають однорідного класу, близького до класу модальних дієслів в англійській мові. Існують також розбіжності щодо назви, об'єднуючої дані мовні одиниці.

1.4. Параметри еквівалентності перекладу текстів публіцистичного дискурсу

А. Нойберт у статті «Прагматичні аспекти перекладу» [Нойберт 1978] стверджував, що будь-яка комунікація, у тому числі й двомовна, здійснюється через посередництво текстів (перекладач сприймає ТО і створює ТП). Дослідник наголошував, що будь-який текст існує як складне структурно-семантичне ціле, є таким і може брати участь в процесі комунікації, якщо він відповідає правилам побудови текстів *даного типу* в даній мові. При цьому, до перекладу ставляться вимоги відповідності оригіналу за функціональною спрямованістю тексту, змісту і форми [Зинченко 2009, с. 15].

З огляду на тему пропонованого дисертаційного дослідження далі ми докладніше зупинимося на проблемі еквівалентності перекладу текстів публіцистичного дискурсу, яка допоки не знайшла свого достатнього відображення в наукових дослідженнях. Недостатньо розроблено і комплекс критеріїв, за якими переклад може ідентифікуватися як еквівалентний.

З цієї нагоди передусім зазначимо, що дослідники (Г. Лілова [Лілова 1985], А.В. Федоров [Федоров 2002] та ін.) наголошують на необхідності застосування різних підходів при визначенні еквівалентності перекладу текстів, що обертаються у просторі таких різних дискурсів як газетно-інформаційний, науково-технічний, художній.

При перекладі текстів публіцистичного дискурсу слід враховувати насамперед їх функціональну специфіку, яка визначається його інформаційною насиченістю. При відтворенні даного типу текстів засобами цільової мови однією з основних вимог є націленість перекладу на еквівалентне відтворення інформаційно-змістової доміанти тексту повідомлення. При цьому адекватного відображення у ТП вимагає також ставлення продуцента дискурсу до подій та реалій, про які йдеться у тексті повідомлення.

Отже, газетні тексти належать, згідно розглянутої вище типології О.І. Беляєвої, до текстів, що вміщують переважно інформацію першого роду – об'єктивну, предметно-логічну. Тому одиницею перекладу такого типу текстів можна вважати *одиницю інформації*.

Відповідно, еквівалентність перекладу газетно-публіцистичного тексту передбачає насамперед відповідність інформації ТП інформації, що міститься у ТО.

Таким чином, якщо дотримуватись інформаційної теорії перекладу, одним з головних критеріїв еквівалентності перекладу газетно-публіцистичного тексту слід вважати рівень достовірності переданих у перекладі фактів та одиниць інформації по відношенню до ТО. Типологізацію видів інформації, яку передає текст, в такому разі потрібно проводити у відповідності до типів інформаційних одиниць газетно-публіцистичного тексту. З цієї нагоди наведемо думку Катаріни Райс [Reiß 1971]. Базуючись на диференціації типів ТО, дослідниця вказувала на необхідність доповнення критеріїв оцінки еквівалентності вимогою дотримання в перекладі низки особливостей оригіналу, які вона визначала як внутрішньомовні інструкції і позамовні детермінанти. До числа перших науковець відносила семантичні, лексичні, граматичні і стилістичні особливості ТО, до других – такі прагматичні чинники, як ситуація, предмет мовлення, просторово-часові рамки, особливості автора і одержувача повідомлення, афектні імплікації тощо.

Схожі думки висловлює й Я.Р. Зінченко [Зинченко 2009]. Окреслюючи теоретичну модель мовномисленнєвої діяльності перекладу, в якості її основних компонентів науковець виділяє такі її компоненти як взаємозумовлені вихідне й кінцеве повідомлення; ситуацію породження вихідного висловлювання і ситуацію перекладу; два взаємодіючих культурних середовища; дві взаємодіючі предметні ситуації – мовленнєву і фонову; дві мови; психологічну й ціннісну орієнтацію перекладача, що визначає стратегію перекладу; комунікативну інтенцію вихідного висловлювання і комунікативний ефект кінцевого висловлювання [Зинченко 2009, с. 5]. Проектуючи окреслені теоретичні положення на тексти, що функціонують у просторі газетно-публіцистичного дискурсу, слід наголосити, що пріоритетні для них вимоги змістової еквівалентності ТП вимагають і урахуванням культурних, історичних, ментальних особливостей носіїв МО і МП, а також адекватного відтворення у ТП ставлення мовця (автора тексту або його суб'єктів) до змісту повідомлення. Одним з вагомих аспектів змісту, що у комплексі з низкою позамовних чинників вимагає еквівалентного відображення у ТП, є його модальність, у тому числі й дебітивна.

З урахуванням проблематики, якій присвячено наше дослідження, інформаційною одиницею доцільно вважати інформацію, яка дає уяву про ставлення продуцента мовлення / дискурсу до подій та фактів, про які йдеться у повідомленні, і про властивий йому ступінь дебітивності. Ця інформація може бути отримана як безпосередньо з ТП, так і з контексту. Тому як інформаційні одиниці ТП пропонуємо виділяти: а) просторово-часову інформацію; б) інформацію про об'єкти та суб'єкти тексту; в) інформацію про події та обставини подій у тексті; г) інформацію про ставлення до подій суб'єктів тексту; д) інформацію про відношення до подій автора тексту. Врахування окреслених типів інформації покликане забезпечити еквівалентність перекладу текстів з конструктами модальності у

єдності мовних і позамовних факторів, що й визначатиме особливості дискурсивної реалізації модальності, зокрема, у медіа-текстах.

Еквівалентне відтворення інформаційно-змістової компоненти ТО слід розглядати як основне завдання при перекладі текстів газетно-публіцистичного дискурсу, оскільки усі інші характеристики не можуть бути відтворені МП без опори на змістову інформацію: інформація про інші компоненти повідомлення (стиль, емоційно-експресивну складову тощо) нашаровується на фактографічну інформацію, витягується з неї, підказується нею, трансформується в образні асоціації тощо.

Водночас, при відтворенні модальних конструктів у текстах медіа-дискурсу слід врахувати, що газетно-публіцистичні тексти є об'єктами, які перекладач піддає трансформації з метою забезпечення адекватної реакції одержувача на текст повідомлення відправника.

Оскільки однією з провідних функцій текстів публіцистичного дискурсу є персуазивна функція (тобто функція переконання), то при перекладі такого типу текстів необхідно враховувати стратегії переконання, що домінують в тій чи іншій культурі. У різних культурах вони мають свою специфіку. Однак дослідники Б. Хейтим та І. Мейсон виділяють дві основні стратегії переконання: аргументація (обґрунтування своєї точки зору) і контраргументація (спростування доводів співрозмовника) [Natim 1997, с. 128-142]. Вибір тієї чи іншої комунікативної стратегії визначається прагматичними факторами. Для англomовного дискурсу більш характерною є стратегія контраргументації, яка передбачає спочатку формулювання точки зору протилежної сторони, що потім послідовно спростується. Тобто мовець спочатку визнає існування такої точки зору, але в процесі контраргументації доводить її неспроможність. Перевага такої стратегії може визначатися прагненням бути або, принаймні, здаватися об'єктивним. Мовець погоджується зі своїм опонентом з міркувань ввічливості; він визнає існування його точки зору, а не заявляє безапеляційно свою власну думку. В англomовному дискурсі така стратегія поступки сприяє підвищенню довіри

до мовця. Не поділяючи точки зору свого опонента, але озвучуючи її, мовець тим самим порушує один із принципів кооперативності Г.П. Грайса: принцип якості (будь щирий!). Порушення цього принципу призводить до появи наступної імплікації: «Усі, включаючи мого опонента, знають, що це не так!». Таким чином, спростування чужої точки зору відбувається не явно, а завуальовано. Така комунікативна стратегія цілком відповідає нормам політкоректності англомовного дискурсу і повинна враховуватися у перекладі.

Як і ТО, ТП ставить за мету здійснення певного комунікативного впливу на реципієнта (досягнення персуазивного ефекту, а чи й відвертої маніпуляції свідомістю цільової аудиторії). У цьому випадку «неадекватність реакції, – як слушно зазначає Я.Р. Зінченко, – свідчить про неадекватність перекладу» [Зінченко 2009, с. 15].

Тому, окрім вимоги змістової еквівалентності, для перекладу газетно-публіцистичних текстів зберігають свою актуальність також деякі вимоги, що традиційно висуваються до художніх текстів, а саме вимога збереження у ТП експресивно-емоційного потенціалу ТО, який у більшості випадків забезпечується широким використанням одиниць з нестандартною залежністю, що визначають, у свою чергу, особливості ідіолекту продуцента мовлення.

Такі одиниці вимагають застосування особливих перекладацьких технологій, оскільки їх структура і функції можуть істотно відрізнятися у двох мовах і в межах різних соціально-культурних традицій, а також індивідуального досвіду автора ТО, перекладача і одержувача ТП. При перекладі цих одиниць потрібні спеціальні прийоми перетворення. При цьому, як наголошують дослідники, важливо враховувати поєднання таких чинників, як мовний, культурологічний і психологічний [Казакова 2001, с. 51].

Мовний чинник виражається в тому, що перекладач застосовує той або інший вид трансформації певних елементів початкового тексту:

транслітерацію, калькування, модифікацію, заміну, перекладацький коментар.

Культурологічний чинник виражається у визначенні міри інформаційної впорядкованості елемента, що перекладається, в рамках і за межами початкового тексту на підставі уявлень про соціально-культурну традицію, пов'язану з вживанням цього елемента взагалі і в даному конкретному тексті зокрема.

Психологічний чинник виражається в перекладацькій оцінці міри інформаційної впорядкованості даного елемента на підставі особистого досвіду і припущеннях про досвід автора початкового тексту або одержувача ТП. Переклад одиниць ТО, до яких не можуть бути застосовані стандартні відповідності, здійснюється шляхом використання лексичних, граматичних і стилістичних трансформацій.

Необхідність врахування комплексу чинників при відтворенні дебітивної модальності на газетному матеріалі засвідчує, що одиниці дебітивності виступають чимось більшим, аніж відповідності, котрі «покриваються» граматичними нормами, і вимагають спеціального рішення на переклад. Важливу роль у даному випадку відіграє феномен контекстуальної залежності слова, який визначає просторово-часові і причинно-наслідкові характеристики словесного складу тексту, причому в різних мовах засоби вираження цієї залежності можуть виявитися принципово різними. По суті, перекладач має справу не стільки з окремими словами, скільки з обумовленою вихідним текстом системою залежностей між ними і тим ідеальним змістом, який виникає внаслідок даного словесного оформлення повідомлення (вище такі формально-змістові комплекси ми ідентифікували як конструкти модальності). Складність та недостатня прозорість таких зв'язків нерідко спричиняють типову помилку перекладача-початківця – невміння виявити і оцінити як окрему залежність, так і систему залежностей загалом [Казакова 2001, с. 28].

У межах даного підрозділу вважаємо за необхідне поставити проблему вивчення епістемологічної еквівалентності оригіналу й перекладу текстів публіцистичного дискурсу, прийнявши концепцію дослідження еквівалентності сприйняття читачем ТО і ТП. При цьому дослідженню підлягають як контекстно-семантичні, так і функціонально-синтактичні характеристики ТО і відтворення конструктивів дебітивної модальності засобами цільової мови.

Важливим у контексті нашого дослідження видається усвідомлення того факту, що в будь-якому випадку основою перекладу є *інтерпретація* тексту перекладачем, тобто дешифровка текстового коду, що включає виявлення прихованих смислів, не обов'язково усвідомлюваних автором вихідного повідомлення. Явище інтерпретації досліджується в основному на матеріалі художньої літератури. За словами В.В. Коптілова, в процесі художнього перекладу відбувається творча взаємодія індивідуальностей автора оригіналу і перекладача [Коптілов 2002]. Проте інтерпретація – ознака не лише літературного перекладу. М.О. Новикова домінантним критерієм інтерпретації вважає творчу присутність перекладача, ступінь його настанов і стилю [Новикова 1986]. Суть такого підходу полягає в урахуванні особистості перекладача як суб'єкта «творчого перекладацького процесу» [Чередниченко 2007, с. 178].

Таке розуміння сутності перекладу набуває особливого значення, якщо врахувати особливості текстів публіцистичного дискурсу. Адже окрім окреслених вище проблем загальнотеоретичного характеру, при аналізі перекладу текстів публіцистичного дискурсу необхідно взяти до уваги, що, попри той факт, що однією з головних вимог до інформаційних текстів є їх об'єктивність, засоби масової інформації далекі від неупередженої подачі матеріалу, оскільки публіцистичний дискурс у межах будь-якої національної спільноти формує перш за все ідеологія, а той, у свою чергу, сприяє підтримці, посиленню відповідної ідеології. Публіцистичний дискурс впливає на політичну свідомість носіїв мови, зокрема політичний дискурс в

ЗМІ як один з типів вживання мови. Наприклад, «мова пропаганди» [Карабан 1988].

Проникаючи в усі сфери повсякденного життя суспільства, ЗМІ є безпосереднім засобом вираження бажаних ідеологічних сентенцій, а відтак і потужним знаряддям формування в колективній свідомості соціуму відповідної системи цінностей.

Тісний зв'язок, що існує між публіцистичним дискурсом та ідеологією, через вимоги об'єктивного подання інформації у ЗМІ завуальовано. Однак будь-яке інформаційне повідомлення подається під певним кутом зору, підсвідомо нав'язуючи реципієнту погляди і оцінки, що неминуче впливає на роботу перекладача і зміст перекладу. Ці аспекти наголошували у своїх працях такі дослідники, як С. Басснет, А. Лефевр, Л. Венуті, Б. Хейтим, І. Мейсон, К. Норд. На думку К. Норд, практично будь-яке перекладацьке рішення визначається ідеологічними критеріями, неважливо, усвідомлює це сам перекладач чи ні [Nord 2003, с. 111]. Ідеологічні чинники грають вирішальну роль у визначенні скопоса (функції тексту перекладу) і виборі перекладачем відповідної стратегії, націленій на виправдання чекань замовника перекладу. Поняття скопоса походить від грец. слова *skopos*, що означає мету будь-якої діяльності. «Скопос-теорія», що ґрунтується на концепції К. Райс і Х. Фермейєра [Reiss, Vermeer 1984], виходить з того, що переклад – це, передусім, вид *практичної* діяльності, успіх якої визначається тим, якою мірою вона досягає поставленої мети. З точки зору даної теорії, функція ТП в приймаючій культурі розглядається як така, що визначається *замовником* перекладу. Тому критерієм успішності зусиль перекладача виступає досягнення мети комунікації, яку він «задає» у якості відправника перекладу. Схожі думки з цього приводу висловлює і В.Н. Комісаров [Комісаров 1999, с. 81-82].

Відтак, у процесі передачі вихідного тексту цільовою мовою перед перекладачем постає проблема збереження / чи цілеспрямованої зміни ідеологічних установок ТО. У даному випадку вибір перекладача може

визначатися функцією перекладу в приймаючій культурі: його ідеологічна заангажованість може призвести до зміни модальності у ТП.

Фахівці у галузі перекладознавства неодноразово зауважували, що легше перекладається те, що узгоджується з відповідним дискурсом приймаючої культури. При перекладі інформаційних текстів і текстів публіцистичного змісту ідеологічні установки легко простежуються навіть у виборі того, які аспекти ТО підлягають перекладу, а які просто опускаються. Зазвичай перекладу підлягає те, що хоче почути його безпосередній одержувач. Тому те, що суперечить панівній ідеології, часто піддається змінам або навіть опускається. З цієї нагоди відомій перекладознавець А. Лефевр стверджує, що у випадку, коли лінгвістичні міркування вступають у конфлікт з міркуваннями ідеологічного характеру, останні зазвичай перемагають («if linguistic considerations enter into conflict with considerations of an ideological and/or poetological nature, the latter tend to win out» [Lefevre 1992, с. 39]). Відтак ТП завжди знаходиться «на службі» приймаючої культури (за влучним висловом Л. Венуті: «... putting the translated in the service of the translating culture.» [Venuti 1998, с. 4]), тобто ТО переписується у відповідності до уявлень та інтересів приймаючої культури.

У зв'язку з вищезазначеним істотно зацікавлення викликають зміни авторської точки зору при перекладі публіцистичних статей з української на англійську мову. Такі зміни можуть засвідчувати прагнення перекладача виправдати «очікування» одержувачів перекладу, а отже, існування певного «бачення» і сприйняття України у західному, зокрема, англomовному світі.

Таким чином, домінуючий ідеологічний дискурс неминуче накладає відбиток на «ідеологію» ТП. У відповідності до його специфіки суб'єктивність вихідних газетно-публіцистичних текстів може нівелюватися або актуалізуватися в ТП.

Істотну роль при визначенні напрямку інтерпретації ТО у ТП на сучасному етапі розвитку лінгвістики відіграють надбання когнітивної транслятології. У рамках цієї галузі лінгвістики поняття «переклад»

розглядається більш широко: переклад трактується на лише як відтворення вихідного повідомлення засобами іншої мови, але й як переведення образів сприйняття і пам'яті людини, образів її свідомості в графічний і звуковий ряд. З цих позицій перекладацька діяльність розглядається як «реалізація і взаємодія когнітивних і мовних структур індивіда (перекладача)» [Соловьева 2007, с. 237], котрий інтерпретує смисловий код, свідомо чи несвідомо закладений автором в початковому тексті. Характер взаємодії перекладача з кожним ТО визначається впливом таких чинників як соціокультурний контекст, ситуація сприйняття вихідного тексту, його семіотична характеристика і структура, а також психотип самого перекладача. Виходячи з цього, можна стверджувати, що зміст, закладений автором у вихідний текст, не тотожний змісту, який перекладач «витає» з цього тексту, тому що їх когнітивні сфери і комунікативні коди, що використовуються, різні, що зайвий раз свідчить на користь розуміння перекладу як інтерпретації, тлумачення, роз'яснення, а не просто передачі повідомлення.

Висновки до Розділу 1

Проблема досягнення еквівалентності перекладу текстів публіцистичного дискурсу з конструктами дебітивності виникає насамперед через відмінності культурно-мовного коду різних культур, у тому числі, й через відмінності у мовних засобах виразу дебітивної модальності у тексті на різних мовах, у нормах поведінки, у соціальному устрої та ін. Внаслідок цього еквівалентність перекладу може бути різного рівня. Основними вимогами для визнання перекладу еквівалентним тексту оригіналу є адекватна передача повідомлення тексту оригіналу, досягнення мети тексту, адекватна передача ситуації та відношення автора до подій у тексті.

Переклад одиниць, що входять до категорії модальності, є одним з найскладніших аспектів перекладу текстів публіцистичного дискурсу. Найбільш проблемним в процесі відтворення дебітивності засобами цільової мови є досягнення адекватності ступеня дебітивності та адекватне відображення ставлення автора або суб'єктів ТО до ситуацій і подій, про які в ньому йдеться.

Зіставлення узуальних засобів вираження модальності в українській та англійській мовах засвідчило, що їх ієрархія в аналізованих мовах не співпадає: в англійській мові перше місце посідають модальні дієслова, тоді як в українській – модальні слова і частки, яких в українській мові набагато більше, аніж в англійській. Використання безособових дієслівних форм (інфінітив, герундій, дієприкметник) як засобу виразу модальності потребує додаткових досліджень, оскільки воно ще не достатньо вивчено мовознавцями. Взаємозамінність модальних засобів у двох мовах потребує перевірки на обширному матеріалі.

Оскільки модальне значення виникає лише у процесі мовленнєвої діяльності як плинного мовлення, спричиненого факторами екстралінгвістичного порядку, модальність загалом і дебітивна модальність зокрема можуть розглядатися як дискурсивне утворення – сукупність

висловлювань, пов'язаних між собою семантикою повинності. Поряд з цим виділено поняття перекладацького дискурсу як процесу вербалізації ТО засобами цільової мови у єдності мови і культури. Вагомим чинником, що зумовлює відмінності інформації «на виході» і «на вході», є особистість перекладача.

Специфіка вибору перекладацьких стратегій в процесі відтворення конструктів дебітивної модальності засобами цільової мови вимагає врахування складності структури модальності, в якій нами виділено горизонтальний і вертикальний виміри. На горизонтальному рівні дебітивна модальність становить польове утворення, що складається з мікрополів; можливості еквівалентного перекладу аналізуються для кожного мікрополя дебітивної модальності.

По вертикалі речення з конструктами дебітивності можна умовно розподілити за трьома рівнями: поверхневим, глибинним і рівнем фатальності. Цей розподіл може бути здійснений на основі комунікативної інтенції мовця, відображеної у предикатах дебітивності.

ТП завжди знаходиться «на службі» приймаючої культури. При цьому існує тісний зв'язок між публіцистичним дискурсом та ідеологією; ідеологічна заангажованість медіа-повідомлення може призводити у ТП до цілковитої зміни модальності ТО.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВІДПОВІДНОСТІ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ДИСКУРСИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ

2.1. Екстралінгвістичні фактори як каузатори перекладу дебітивної модальності

Наведені вище визначення і міркування науковців засвідчують, що дебітивність – це різновид модальності, який передає доцільність, необхідність, зумовленість, зобов'язаність, неминучість дії і складається із окремих значень, кожен з яких характеризується власними семантичними ознаками та комплексом засобів вираження. У процесі перекладу потрібно визначити насамперед, з яким мікрополем / рівнем (чи ступенем) дебітивної модальності пов'язана конкретна транслема. Прийняття перекладацького рішення у кожному конкретному випадку базується на диференціації оцінки каузативного аспекту дебітивної модальності.

Диференційною ознакою семантичної структури речень із предикатом дебітивності є компонент каузації із значенням примусу до здійснення дії. Цей компонент значення може бути виражений як експліцитно, так і імпліцитно, що свідчить про поліпредикативність цих конструкцій.

Семантична характеристика ситуації дебітивності може бути представлена за характером детермінації, тобто за типом каузатора, з яким так чи інакше пов'язана вимушена дія. С.Н. Цейтлін виділяє вісім підтипів каузативних ситуацій, які розрізняються характером зумовленості повиннісної дії: 1) «так склались обставини» (значення власне необхідності у вузькому розумінні слова); 2) «цього вимагають етичні норми, правила поведінки»; 3) «це приписується соціальним установкам, певним обов'язкам суб'єкта»; 4) «це намічено, заплановано, визначено»; 5) «так належить, заведено, звичайно буває»; 6) «це зумовлено певними властивостями

суб'єкта»; 7) «це результат впливу чужої волі»; 8) «це відповідає внутрішнім потребам суб'єкта, його намірам» [Цейтлин 1990, с.152].

Осмислення (дебітивної) модальності як дискурсивного утворення дозволяє розглядати каузатори як ті екстралінгвістичні фактори, котрі визначають вибір мовних засобів у процесі вербального оформлення модальних значень. Очевидно, що перелічені вище типи каузативних ситуацій не охоплюють усього розмаїття позамовних чинників-детермінаторів, які визначають семантику вимушеності дії у реченнях із предикатами дебітивності. Більшість чинників, названих у статті С.Н.Цейтлін, – це ті, що зумовлені суспільним статусом об'єкту повідомлення.

Це дає підстави вести мову про виділення груп позамовних факторів (каузативних ситуацій), більшість з яких виокремлюється на основі такого чинника як суспільна зумовленість. Отож, виділяємо наступні каузативні ситуації, які зумовлюють дебітивні дії, а саме:

1) чинники суспільної зумовленості – людина змушена діяти, чинити так через:

а) закони, що діють у суспільстві:

<...> це рішення суперечить базовому принципу законодавства, згідно з яким закон зворотної сили мати не може [Ковальов, День 8.10.2010]. – *The first and foremost this decision runs counter to the basic principle of lex retro non agit (the law does not operate retroactively)* [Kovalev, The Day 12.10.2010];

У даному випадку представлена експліцитно в українському реченні дебітивна модальність не вимагає формального вираження в англійській мові, оскільки теперішній простий час в даному контексті сам по собі передає це значення.

б) правила, положення, договори, обов'язки, норми поведінки, етикет:

На його думку, як радикали вони ніде ще себе не проявили, а якщо дотримуватися правила про те, що держава повинна оцінювати політичні течії за справами, а не зі слів <...> [Касьяненко, День 20.10.2004]. – *He*

*believes that they have not demonstrated their radicalism in any way, and that if one were to abide by the rule that the state **must** assess political trends by deeds, not by words <...> [Kasianenko, The Day 26.10.2004];*

*Спілка журналістики не виконує тієї функції, яку **мала б виконувати** [Капсамун, День 13.01.2012]. – *Our union does not perform as it **ought to*** [Kapsamun, The Day 17.01.2012];*

*Однак ми не чули заяв із боку офіційного Парижа щодо того, що Київ **повинен** виконувати зобов'язання з гарантування свободи слова, преси [Сірук, День 2.09.2010]. – *Yet we have not heard official Paris urge Kyiv to meet its commitments to guarantee the freedoms of speech and the press* [Siruk, The Day 7.09.2010].*

Як свідчать наведені приклади, вибір того або іншого засобу передачі дебітивної модальності у англійській мові обумовлюється характером дебітивної дії: від повинності як суворої необхідності (<...>**повинна оцінювати** <...> – <...> **must assess** <...>) до повинності як доцільності, бажаності (<...> **мала б виконувати** – <...> **ought to**). У останньому прикладі дебітивна семантика в англійському перекладі передається імпліцитно за рахунок використання дієслова *to urge* у поєднанні з інфінітивом.

в) звичаї, традиції:

*<...> незаміжні дівчата **повинні були** виглядати зовсім не так, як заміжні<...> [Герасимчук, День 1.12.2005]. – <...> *maidens **had to** dress in a manner that placed them apart from married women<...>* [Herasymchuk, The Day 26.01.2006];*

*Нашим предкам **доводилося** одягати ті чи інші аксесуари з метою вираження себе як частини певної соціальної групи [Герасимчук, День 1.12.2005]. – *Our ancestors **had to** wear certain accessories in order to define themselves as members of a certain social group*[Herasymchuk, The Day 26.01.2006];*

г) накази:

«Вони **повинні** беззаперечно слухатися команд напарника та нічого не боятися», — говорить Ігор Белкун [Колесниченко, День 12.01.2007].— *They must instantly obey the handler's command and fear nothing,*” says Belkun [Kolesnychenko, The Day 16.01.2007];

А все через те, що вони визнали неконституційною постанову Кабінету Міністрів України, яка зобов'язувала вчителів розмовляти українською мовою в робочий час, включаючи і перерви між уроками [Литвин, День 23.02.2010]. – <...> *after the CCU recognized as unconstitutional a decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine whereby schoolteachers had to use Ukrainian during classes and breaks* [Lytvyn, The Day 25.02.2010];

Як бачимо, у випадку групи чинників суспільної зумовленості найбільш частотним засобом при перекладі дебітивної модальності англійською мовою є модальні дієслова *must* і *have to*, пов'язані з найвищим рівнем облігаторності.

2) екстралінгвістичні чинники (чинники каузативного впливу), пов'язані з властивостями чи діями інших осіб або предметів, що так чи інакше зумовлюють дії та вчинки суб'єкта в реченні, напр.:

З іншого боку, як відомо, про політиків і партії треба судити не зі слів, а зі справ їхніх [Касьяненко, День 20.10.2004]. – *On the other hand, politicians and parties should be judged by their deeds, not words* [Kasianenko, The Day 26.10.2004];

Використання в якості відповідника модального дієслова *should* є виправданим, оскільки в даному контексті модальний предикат *треба*, окрім значення необхідності, потреби, набуває також значення бажаності, доцільності і служить для висловлення погляду, думки мовця.

3) каузативна ситуація дійсності (без вказівки на суб'єктів, що її спричинили) – одна дія детермінує іншу:

Коли ж діти все-таки народжуються, то більша частина сімей вимушена долати матеріальні труднощі [Рябоконт, День 27.10.2004]. –

When they do have children, most families face financial difficulties [Riabokon, The Day 2.11.2004];

У даному випадку в англійському перекладі ідея вимушеності не має формальних показників і визначається контекстом речення: наявністю словосполучки з негативними конотаціями *to face difficulties*.

4) детермінуючі чинники дебітивної дії (екстралінгвістичні чинники), що відповідають внутрішнім потребам суб'єкта, його планам чи намірам. Суб'єкт зацікавлений у виконанні дебітивної дії, яка є одночасно і метою (приводом) для здійснення якогось його наміру, як-от:

Молодь повинна провести роздільні лінії, тому що в іншому випадку всі втягуються в практику, яка була сформована ще на початку 1990-х і від якої ми досі не відійшли [Вибори-2010, День 19.02.2010]. – *The young have to draw dividing lines, because otherwise everyone gets entangled in the practices which took shape in the early 1990s, and which we haven't yet abandoned* [Election-2010, The Day 25.02.2010];

У даному випадку детермінуючими чинниками виступають внутрішні потреби колективного суб'єкта – «молоді», пов'язані з її перспективами на майбутнє; семантика дебітивності транслюється модальними предикатами «повинна провести»/ «have to draw». Модальне дієслово *have to* експлікує в даному контексті англословному одержувачеві ідею вимушеності діяти саме таким чином згідно з обставинами.

Треба (1) говорити про головне. Про вимоги, критерії, цінності, докази – шкала, яку треба (2) вирощувати, незалежно від того, хто перемагає [Вибори-2010, День 19.02.2010]. – *The main things that are to (1) be highlighted are requirements, criteria, values, and evidence. It's a scale which has to (2) be built regardless of who wins the election* [Election-2010, The Day 25.02.2010];

У даному прикладі детермінуючим чинником виступають наміри суб'єкта щодо майбутніх як планованих дій; тому у першому випадку (транслема 1) український модальний модифікатор необхідності/потреби

передається особовою формою дієслова *to be*, який у функції модального вживається на позначення планованої дії; у другому випадку (транслема 2) безособовий модальний предикат *треба* замінюється особовою конструкцією з модальним дієсловом *to have to* у значенні нестрогої облігаторності/потреби.

5) детермінуючим чинником виступає конкретний факт дійсності, синтаксично оформлений як окрема предикативна одиниця у складному реченні (складнопідрядному та складному безсполучниковому), який детермінує те, про що повідомляється в іншій предикативній частині:

*На почесних грамотах і орденах далеко не заїдеш – людям, які ризикують власним життям, **потрібно** платити гідні їхньої самовіддачі гроші* [Колесниченко, День 12.01.2007]. – *All they get is honorary diplomas and medals, which don't amount to much, to put it mildly. People who risk their lives saving their fellow humans **should** be paid salaries that accord with the degree of their self-sacrifice* [Kolesnychenko, The Day 16.01.2007].

*Але Україна, яку ми отримали, поставила перед нами завдання, які ми **зобов'язані** вирішити, без вирішення яких у нас немає майбутнього* [Стуканов, День 22.01.2010]. – *But the Ukraine we received has set us the tasks that we **must** fulfill – we will have no future unless we do so* [Stukanov, The Day 26.01.2010].

Наявність у контексті, в пресупозиції чи безпосередньо в самому реченні каузації як примусової причини (норми) варто вважати диференційною ознакою семантичної структури речення із модальним значенням дебітивності. Окрім примусової причини, як вже було зазначено, обов'язковими семантичними компонентами речень з конструктами дебітивності є автор розпорядження (мовець), діяч і приписувана йому дія.

Традиційно в каузальній ситуації виділяються три компоненти: 1) ситуація причини (P), що співвідноситься з екстралінгвістичними факторами дискурсивної реалізації модальності; 2) ситуація результату (Q); 3) власне каузативний зв'язок (O). Власне каузативний зв'язок (O) у ситуації POQ, як

зазначають у своїх студіях І.М. Кобозева і Н.І. Лауфер, виражається предикатом речення [Кобозева, Лауфер 1993, с. 81].

В українській мові у двоскладних реченнях з предикатами дебітивності типу *мушу працювати, повинен працювати, змушений (вимушений) працювати, зобов'язаний працювати* тощо, ситуація причини експліцитно виражається каузальним кваліфікатором (на формально-граматичному рівні – обставинним прислівним поширювачем чи детермінантом причини).

До продуктивних експліцитних засобів вираження примусової причини в конструкціях із модальним значенням дебітивності в українській мові відносимо каузативні словоформи «по+М.в.», «від+Род.в.», «через+Зн.в.», «за+Зн.в.», «з+Род.в.», «за+Ор.в.», «ради+Род.в.» та ін. Виділені каузативні словоформи виражають тільки привід до дії; реальною ж причиною того, про що повідомляється в реченні, є оцінка всієї ситуації, що ґрунтується на власному досвіді мовця.

Каузативні словоформи як спосіб ускладнення первинної моделі речення і як засіб каузації, «роблять речення поліпредикативною структурою» [Онипенко 1983, с. 46]. Аналізуючи прості речення з предикатами дебітивності, в яких примусова причина виражена каузативною словоформою, стикаємося з проблемою взаємозв'язку і взаємодії «примарної» і «секундарної» предикації [Осетров 1984, с. 9].

Каузативні словоформи – це спосіб ускладнення структури простого речення секундарною предикацією, яку П.О. Лекант визначає як іменну згорнуту предикацію, тому що основними компонентами секундарної предикації, що здійснюється засобами каузативних конструкцій, виступають підмет (чи давальний суб'єкта), присудок (чи головний член односкладного дієслівного речення) і обставинний кваліфікатор [Лекант 1975, с. 77]. На думку дослідника, іменній згорнутій предикації властиве або а) вираження ознаки при спільності предмета і основної предикації; або б) позначення предмета при спільності ознаки з основною предикацією [Лекант 1975, с. 77].

Засобом утворення іменної згорнутої предикації в українській мові виступають прийменникові форми іменників. У складі каузативних словоформ іменники вказують на предмет, який змушує (зумовлює) виконання певної дії. Своєрідним засобом вираження іменної згорнутої предикації є українські прислівники *тому, чому, отож, отже* займенникового походження, які мають здатність вказувати на попередній контекст, що містить каузативний зміст.

При дослідженні фактичного матеріалу виявлено здебільшого випадки розчленованої номінації предикату дебітивності та компоненту каузації, які передаються окремими реченнями у зв'язному тексті. Каузативна синтаксема *тому* вміщує зміст усього попереднього речення, яке називає ситуацію дійсності, що зумовлює подальший розвиток дії. Очевидно, можна стверджувати, що каузативні конструкції цього типу не називають причину, а тільки вказують на неї, тоді як сутність дебітивної причини з'ясовується лише в контексті.

Окрім прийменникових форм іменників і прислівників, каузативне значення в українській мові виражається також дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, які, як засвідчують подані нижче приклади, достатньо часто використовуються у текстах публіцистичного дискурсу. При цьому, у ТП значення каузації може передаватися:

а) дієприкметниковими зворотами, наприклад:

Зважаючи на сильний вплив церкви на населення Західної України, таку тактику слід визнати добре прорахованою [Ковальов, День 15.10.2010]. – *Considering the strong impact of the Church on the western regions of Ukraine, this tactic seems quite astute* [Kovaliov, The Day 28.10.2010].

б) шляхом заміни дієприслівникового звороту складнопірядним реченням, наприклад:

Придбавши за кордоном сувенір на пам'ять чи картину відомого художника, українцям треба бути готовим до того, що на державному кордоні проблем через це не оминуть [Лиховид, День 26.10.2010]. –

Ukrainians who buy a souvenir or a painting by a famous artist during a trip abroad should be ready to face problems at the state boarder [Lykhovyd, The Day 28.10.2010].

П.О. Лекант зазначає, що особливістю секундарної предикації, яка визначається наявністю дієприкметникового звороту, є те, що при спільності предмета основної і секундарної предикацій ознака секундарної змушує появу ознаки основної [Лекант 1975, с. 79].

До числа продуктивних засобів вираження примусової причини в конструкціях з модальним значенням дебітивності слід віднести також речення з однорідними предикатами, між якими встановлюються причиново-наслідкові відношення. За таких умов каузації складнопідрядне речення причини є односуб'єктним (має спільний суб'єкт для головної і підрядної частин).

Одним із засобів вираження секундарної предикації, яку П.О. Лекант розглядає як «резерв для вираження додаткової (і навіть основної) предикації» [Лекант 1975, с. 79], є прикладка із значенням примусової причини з сполучником «як» що займає позицію напівпредикативного позитивного звороту.

Досліджуваний матеріал показує, що каузативне значення дебітивності з'являється за умови, коли в якості прикладки вживаються іменники, що вказують на сімейний статус людини, її професію, соціальне походження та інші ознаки.

У дебітивних конструкціях з імпліцитно вираженою причиною, деякі лексичні засоби своєю семантикою безпосередньо пояснюють причину. Так, модальні модифікатори *вимушений, змушений, доводиться приходитьсья*, зазвичай вказують на те, що причина – це життєвий досвід мовця; модальні слова *варто, слід* вказують на певні норми; модальні предикативи *гріх, сором* свідчать про етичні норми; словоформа *належить* інтерпретується як необхідність здійснення дії, що зумовлюється наявністю відповідних вказівок, соціальних установок. Словоформи *пора, час* зумовлюють

повинність дії, тобто семантика самих слів містить вказівку на примусову причину, що визначає потенційну дебітивність дії.

Аналіз засобів експліцитного вираження причини змушення в структурі речення свідчить про те, що не лише причина змушення зумовлює появу дебітивного значення, але й дебітивна модальність також спричиняє появу семантики змушуваності у словоформах, яким за інших синтаксичних умовах вона не властива.

Зазначимо, що зв'язок дебітивності і каузативності не однобічний, тому що дебітивна модальність може сприяти появі значення «змушенності» у словоформ, які в інших синтаксичних умовах не виявляють цієї семантики.

Викладені вище спостереження і міркування науковців дозволяють стверджувати, що врахування аспектів каузальної семантики при аналізі конструкцій із предикатами дебітивності дає змогу краще пізнати семантику самих предикатів дебітивності. Компонент каузації із значенням примусової причини, що може бути представлений як експліцитно, так і імпліцитно, є обов'язковим у реченнях з предикатами дебітивності. Він ускладнює інформативний план речення. До продуктивних експліцитних засобів вираження примусової причини в конструкціях із модальним значенням дебітивності відносимо каузативні словоформи «по+М.в.», «від+Род.в.», «через+Зн.в.», «за+Зн.в.», «з+Род.в.», «за+Ор.в.», «ради+Род.в.» та ін. До імпліцитно вираженої каузації належать конструкції з однорідними предикатами, прикладками, дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами. Каузативні словоформи, що вказують на характер примусової причини, свідчать про поліпредикативність конструкцій. Це підтверджує нашу думку, що одиницею перекладу при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови є не лише модальне дієслово, або словосполучення, а той «квант» тексту, який несе інформацію про ступінь каузації та ступінь дебітивності, відбитий у тексті. При цьому модальні дієслова є засобом еквівалентного відображення у перекладі цього кванта інформації.

2.2. Специфіка перекладацьких відповідностей при відтворенні дебітивної модальності англійською мовою

Вивчення особливостей відтворення семантики дебітивної модальності як такої, що істотно впливає на змістову кореляційність газетно-публіцистичних текстів, вимагає насамперед аналізу засобів транслювання семантики дебітивної модальності у двох мовних системах.

У цьому сенсі видається логічним визначення двох основних напрямків аналізу, перший з яких передбачає виявлення традиційних перекладацьких кореляцій, другий – особливостей дискурсивної реалізації семантики дебітивної модальності.

При цьому, в обох випадках для більш чіткого окреслення критеріїв еквівалентності при відтворенні конструктів дебітивної модальності, що зустрічаються в українських періодичних виданнях, засобами англійської мови, необхідним є врахування усіх аспектів модальної семантики, інваріантним значенням яких є дебітивність (доцільності, повинності /зобов'язання, вимушеності /змушеності і змушуваності, необхідності /потреби, неминучості /невідворотності) та зіставлення їх корелятивів у двох мовних системах.

Вище уже зазначалося, що основним засобом вираження дебітивної модальності в англійській мові є модальні дієслова у складі предикатів дебітивності – складених дієслівних присудків, утворених сполученням інфінітива з модальною частиною (здебільшого модальним дієсловом). Однак модальна частина може виражатися й іншими лексико-граматичними предикативними конструкціями, наприклад: *had better*, *be bound to*, *be necessary to*, *be obliged to*, *be supposed to*, *be due to*, *be forced to*, *be compelled to* тощо.

2.2.1. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення повинності. Значення повинності в українській та англійській

мовах традиційно транслюється за допомогою групи спеціальних предикатів. Ядро цієї групи в українській мові утворюють шість предикатів: *повинен, зобов'язаний, слід, треба, потрібно, необхідно*. В англійській мові цю функцію виконують модальні дієслова *must, should, ought (to), have (to), be (to)* та ін. В українській мові до цієї групи також належать предикати *мусити, мати, доводитись, належати* тощо. В англійській мові це значення може передаватися словами *necessary, be obliged, bound to, be forced, be compelled* тощо.

Він повинен мати дуже чіткі стратегічні цілі й під них формувати уряд довкола себе [Яхно, День 25.02.2010]. *He must have clear-cut strategic objectives and rally his government with an eye to these objectives* [Yakhno, The Day 25.02.2010].

І тут кожна відповідальна людина мусить відгукуватися на всі проблеми, які виникають з правами людини в Україні, бути соціально відповідальною [Івшина, День 26.11.2010]. – *In this case each responsible person must react to all human rights problems in Ukraine, and be socially responsible* [Ivshyna, The Day 30.11.2010].

В українських і російських словниках, граматиках і навчальних посібниках часто вказується на синонімічність цих предикатів у деяких контекстах, наприклад. *Вам слід вивчити мову = Ви повинні вивчити мову (треба потрібно); Вам следует изучить язык = Вы должны изучить язык (нужно надо)*. При цьому, однак, існують контексти, в яких взаємозамінність досліджуваних предикатів є неприпустимою, оскільки це призводить до зміни змісту речення. Прикладом несинонімічного вживання предикатів повинності можуть слугувати такі мікроконтексти: а) **Вам слід переглянути цей фільм**; б) **Вам треба переглянути цей фільм**; в) **Ви повинні переглянути цей фільм**. Відтак, у реченні з предикатом «слід» виражається значення доцільності, у реченні з «треба» – значення потреби, в реченні з «повинні» – значення зобов'язаності. Склад сем модальних предикатів повинності у наведених мікротекстах такий: «слід» – семи: а) повинність + б) доцільність;

«треба» – семи: а) повинність + б) потреба; «повинні» – семи: а) повинність + б) зобов'язаність. Як бачимо, заміна одного предиката повинності іншим призводить до появи нових відтінків змісту. Іноді така заміна може спричинити порушення стилістично комбінаторних норм, а в поодиноких випадках призвести й до аномального їх використання.

Неможливість заміни предикатів повинності один одним є ще більш характерною для англійської мови, оскільки – на відміну від предикатів повинності в українській мові – англійські модальні дієслова із значенням повинності (*must, should, ought(to), have(to), be(to)* та ін.) вкрай рідко вживаються синонімічно. У цьому сенсі при відтворенні українських конструктивів дебітивності англійською мовою слід взяти до уваги теоретичні положення щодо особливостей використання модальних дієслів повинності, сформульовані в англійських граматиках. Так, загально визнаними є положення М. Ермана про те, що *must* виражає вимогу, *should* і *ought (to)* означають, що мовець вважає дію бажаною, але не вимагає її здійснення [Ehrman 1966, с. 69]. Р. Кверк зазначає, що загальним модальним значенням *must, have (to), should* і *ought (to)* є повинність, логічна необхідність, але останні два дієслова менш категоричні, аніж *must* і *have (to)* [A Grammar of Contemporary English 1972, с. 78]. Дж. Ліч також вважає *should* і *ought (to)* менш категоричними еквівалентами *must* [Leech 1987, с. 94]. Однак, на його думку, *must* передбачає втручання мовця, тоді як *have (to)* виражає обов'язок в загальному, не вказуючи на його виконавця [Leech 1987, с. 75]. Ф. Палмер виділяє ті самі властивості дієслів і називає *must* і *have (to)* відповідно *deontic* і *dynamic verb*. *Deontic necessity* передбачає, що мовець знаходиться в такому стані, який дозволяє йому примушувати, зобов'язувати когось здійснити дію. *Dynamic necessity* не допускає втручання мовця. На відміну від *have (got)*, котре виступає тільки як *dynamic verb*, *must* виконує обидві функції [Palmer 1979, с. 61, 91]. Ф. Палмер вважає, що *should* і *ought (to)* – дієслова, які виражають *dynamic necessity*, однак часто мають *deontic characteristics*.

Склад сем досліджуваних предикатів повинності такий: *must* – семи: а) повинність + б) категоричність; *should* – семи: а) повинність + б) доцільність; *have to* – семи: а) повинність + б) категоричність + в) зумовленість обставинами.

Таким чином, основне значення *must* – це необхідність з точки зору мовця, тобто мовець бере на себе відповідальність за виявлену ініціативу вираження необхідності, повинності. Проте у деяких контекстах *must* означає необхідність, повинність не з точки зору мовця, а ту, що зумовлена обставинами. Як бачимо, в цьому і проявляється повна синонімія *must* і *have (to)*, тому що єдиним значенням модального дієслова *have (to)* є необхідність, повинність, викликана певними обставинами.

Семну формулу досліджуваних предикатів можна представити так: *must* – семи: а) повинність + б) зумовленість обставинами; *have (to)* – семи: а) повинність + б) зумовленість обставинами.

Аналіз досліджуваного матеріалу підтверджує існуючу думку про взаємозамінність модальних дієслів *should* і *ought (to)*, що не призводить до появи нових відтінків повинності. Відмінність у використанні цих дієслів полягає у тому, що *ought (to)* значно рідше вживається у заперечних реченнях.

Таким чином, кожна з досліджуваних мов має свій «інвентар» вираження категорії повинності. Загальне значення предикатів повинності можна представити у вигляді формули $D(\Pi)=N(Q \rightarrow P)$, де D – предикат повинності, Π – речення без D , P – ситуація, яка описується в Π , Q – деяка ситуація, яка описується за допомогою Π , \rightarrow – певний тип каузального відношення, N – модальний оператор, що виражає тип необхідності.

Принциповим аспектом тлумачення запропонованої схеми є трактування предикатів повинності як семантичне двовалентних: 1-ша валентність: P – те, що «повинно бути», 2-га валентність: Q – те, що зумовлює P . Відтінки значень предикатів повинності залежать від різного заповнення P і Q і неоднозначного трактування відношень їх зв'язку.

Часто контексти, які містять предикати повинності виражають примусову причину, котра передує ситуації Р і існує незалежно від суб'єкта Р. Таким чином, наявність в контексті, пресупозиції чи безпосередньо в самому реченні примусової причини є диференційною ознакою семантичної структури речення із модальним значенням повинності.

Так, у реченні:

Я повинен зателефонувати йому – я обіцяв. Обіцянка зателефонувати є обставиною, що змушує суб'єкта виконати дію.

It's lovely to have you home. We must have a party to celebrate.

В наведеному прикладі причиною організації вечірки є приїзд близької людини.

You must give it back to me before you go.

У даному реченні вирішальну роль відіграє семантика дієслова *to give back* – повертати те, що було взято раніше.

Показово, що у словниках з української та російської мов предикати «повинен» і «зобов'язаний», «должен» і «обязан» визначаються один за допомогою іншого. Диференційною ознакою словоформи «повинен» є те, що крім основної семи «необхідність виконання якої-небудь дії», вона має додатковий семантичний відтінок, котрий вказує на змушуючі обставини нормативного плану (правила, інструкції, рекомендації, вимоги тощо) по відношенню до суб'єкта. Існує твердження, що на відміну від «повинен», предикат «зобов'язаний» характеризується вужчим значенням Q. Однак, в поодиноких випадках «зобов'язаний» вживається для посилення категоричності у реченнях з предикатом «повинен».

Таким чином, в кожній з досліджуваних мов є свій арсенал вираження модального значення повинності. У деяких контекстах допускається взаємозамінність предикатів повинності, а в інших це призводить до порушення стилістично комбінаторних норм.

2.2.2. Традиційні перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення необхідності. Необхідність – аспектуальне значення дебітивної модальності, що репрезентує глибинний рівень облігаторності, характеризується власними семантичними ознаками та засобами вираження, означає неодмінну потребу здійснення будь-якої корисної чи бажаної дії і безпосередньо (експліцитно) пов'язане з категорією мети. Значення потреби виникає «в результаті поєднання значень «необхідність консеквента» і «придатності, користі оцінюючого об'єкта», «бажаності оцінюючого об'єкту» [Мышкина 1979, с. 15].

В українській мові семантика потреби здебільшого передається інфінітивними реченнями, модальними модифікаторами *треба, потрібно, необхідно* та іменником *потреба*. В англійській мові значення необхідності (потреби) виражається модальними дієсловами *must, have to, need*, також передається конструкцією *necessity + Inf.*, модальними модифікаторами *necessary, unnecessary, needful, needless* та їх синонімами.

Диференційними ознаками висловлювань із модальним значенням необхідності (потреби) є такі: «інтенційність», оцінка «добре», «наявність користі», «спрямування у майбутнє», «наявність альтернативи», «волевиявлення», «намір», «нефактуальність».

Основою семантики необхідності (потреби) є ситуація свідомого вибору [Туровская 1990, с. 17]. Оскільки неможливо і неприродно прагнути чогось небажаного, невігідного, вимушеного, зумовленого зовнішніми причинами тощо, то, зрозуміло, що інтенційні довірливі вчинки пов'язані із свідомим вибором, тобто їх прагнуть вчинити, досягти. В українській мові свідомий вибір репрезентується виразом «для того, щоб», «потрібно (необхідно, треба)». В англійській мові цю функцію зазвичай виконує конструкція (*in order*) *to... one should (must, have to, etc)*.

Наприклад:

Щоб уникати подібних ситуацій, треба обов'язково шукати та карати винних у загибелі тварин: якщо не арештом, то хоча б великими

*штрафами, наголошують екологи [Філіпенко, День 31.03.2009]. In order to avoid such situations, we **must** seek and punish those guilty of killing animals with arrests or, at least, heavy fines, ecologists emphasize [Filipenko, The Day 7.04.2009].*

*Щоб зняти ці аргументи, **потрібно** знайти шляхи і засоби, аби забезпечити ці стандарти на рівні Європейського Союзу [Сірук, День 29.05.2009]. – In order to discard these arguments, **it is necessary** to find means and ways to secure these standards at the EU level [Siryk, The Day 2.06.2009].*

У своїх поглядах ми приєднуємося до точки зору С. Туровської, яка стверджує, що «основа оцінки у висловлюваннях із модальним значенням потреби має полігенетичну природу, тобто, з одного боку, це інформація про норму (необхідні засоби для досягнення нормативної цілі), а з іншого – це розпорядження, яке не можна порушувати» [Туровская 1997, с. 41]. При цьому рівень категоричності (облігаторності) може бути середнім або високим.

Тісний зв'язок модальності необхідності (потреби) і мети відзначає у своїх працях Н.Д. Арутюнова: «Наявність цілі стимулювало формування модальності потреби» [Арутюнова 1988, с. 273]. Як бачимо, дослідниця акцентує увагу на перспективі та доцільності виділення модальності потреби. Необхідність характеризується експліцитно-телеологічним характером. Ця модальність спрямована на об'єкт інтенції і формується в контексті цілей та засобів для їх досягнення. Саме тому модальність потреби взаємодіє із семантикою вигоди та користі. Наприклад, у поданій нижче парі контекстів:

*Чітко зрозуміло, що для України **існує потреба** відновити за кордоном імідж, репутацію, довіру [Яхно, День 25.10.2010]. – It is clear that Ukraine **needs** to restore its image, reputation, and trust abroad [Yakhno, The Day 25.10.2010].*

*По-перше, ще багато чого **треба (1)** зробити. По-друге, **треба (2)** поміняти команду [Ромашова, День 21.10.2010]. – First, a lot **has (1)** to be done. Second, the team **should (2)** be changed [Romashova, The Day 26.10.2010];*

У даному прикладі модальність формується в контексті цілей та засобів для їх досягнення. При цьому цікаво, що один і той же український модальний предикат передається по-різному. Таке перекладацьке рішення може пояснюватися більш диференційованим характером дебітивної модальності в англійській мові. У першому випадку за допомогою модальної конструкції *has to be done*, що підкреслює потребу як внутрішнє прагнення суб'єкта, яке обумовлене об'єктивною необхідністю, в другому – до значення необхідності додається також значення рекомендації, поради, що і знаходить віддзеркалення у виборі відповідних модальних засобів в англійському перекладі.

Зрозуміло, що мета завжди належить до майбутнього часу. Можна стверджувати, що це справедливо навіть тоді, коли ми говоримо, що зараз (в даний момент) маємо намір зробити щось. Наприклад:

Треба негайно переобладнати сам розподіл повноважень влади, – надто він зараз архаїчний [Івшина, День 27.10.2004]. – *We must immediately alter the very mechanism for delimiting power, for the existing one is glaringly archaic* [Ivshyna, The Day 2.11.2004].

Наступний етап пов'язаний із когнітивними установками на досягнення мети, якими, на думку С. Туровської, суб'єкт дії не завжди володіє, але, навіть якщо він і має їх, то вони не ведуть до негайної реалізації дії [Туровская 1990, с.14-15].

На відміну від модальності повинності, модальність потреби може вказувати на необхідні засоби для досягнення поставленої цілі. Наприклад:

Тому нашим експертам ми поставили ще два прості запитання: що треба зробити для того, щоб жити добре, й що особисто ви готові для цього зробити? [Тут і зараз, День 22.10.2004]. – *Therefore, we posed our experts two other simple questions: (a) What is to be done to start living well? (b) What are you personally prepared to do for that?* [Here and Now, The Day 26.10.2004]

Вибір серед розмаїття засобів передачі дебітивної модальності в англійській мові саме модального дієслова *to be to* пов'язаний із значенням модального предиката *треба* в даному контексті: плани на майбутнє, необхідні для досягнення поставлених цілей (ту ж думку можна перефразувати таким чином: «що ще належить зробити»).

Якщо ми хочемо, щоб якась ідеологія перемогла, потрібно розуміти, чому одні, коли голосують, приймають таке рішення, а інші – інше [Вибори-2010, День 19.02.2010]. – *If we want a certain ideology to win, we **have to** understand why some make this decision while voting, and the others some another decision* [Election-2010, The Day 25.02.2010].

Знайти інвестора просто. Треба лише вміти прибутково вести свій бізнес [Клименко, День 18.03.1998]. – *Finding an investor is easy. One only **has to** know how to make his business profitable* [Klymenko, The Day 24.03.1998].

У даних двох прикладах вибір перекладача пов'язаний з експлікацією відтінку значення українських модальних предикатів у вказаних контекстах: об'єктивна необхідність, що ясно усвідомлюється автором повідомлення.

Вони вважали, що треба лише прийти до влади і нав'язати свою волю, – як їм всі одразу підкоряться [Капсамун, День 22.10.10]. – *They thought that **once** they had come to power and imposed their will, all the rest would become resigned to their fate.* [Kapsamun, The Day 26.10.10].

У останньому прикладі дебітивна модальність у перекладі передається імпліцитно за рахунок перетворення структури речення і використання конструкції з синонімічним значенням, що робить переклад ідіоматичним.

Засоби досягнення цілі можуть варіюватися, оцінюватись, змінювати свій порядок виконання, тобто можуть бути альтернативними, що суттєво відрізняє значення необхідності від значення повинності, диференційною ознакою якого є відсутність альтернативи. Як правило, у висловлюваннях із модальним значенням потреби наявність іншої варіативної дії виражена експліцитно:

А вгадати треба, інакше потім кісток не збереш [Сюндюков, День 2.11.2010]. – *But you **have to** guess right, for otherwise you will surely end up in dire straits* [Siundiukov, The Day 4.11.2010].

Підсилення семантики нагальної потреби здійснення певної дії у висловлюваннях із модальним значенням потреби в українській мові досягається завдяки використанню інтенсифікаторів *обов'язково, неодмінно, конче, негайно*. В інших випадках інтенсифікатором виступає експресивна частка *таки*, яка створює ефект категоричної потреби (необхідності).

*Поява його статей у будь-якому виданні — це червоний сигнал, що це важливо, що **треба обов'язково** прочитати* [Томак, День 25.11.2011]. – *The appearance of his articles in any periodical is a sign that this is important, it **should be read by all means*** [Tomak, The Day 29.11.2011].

*Момент відвертої розмови **треба неодмінно** записати до плюсів заходу* [Островський, День 2.06.2002]. – *<...> such frankness, **of course, should be regarded as a positive aspect of the project*** [Ostrovsky, The Day 11.06.2002].

У наведених прикладах для відтворення значення категоричної потреби в англійській мові використовуються інтенсифікатори *by all means, of course*.

На двобічний зв'язок модальності потреби і контексту вказала С. Туровська: «Для того, щоб адекватно визначити <...> висловлювання із модальністю необхідності, треба враховувати контекст. Є і зворотна залежність: якщо трапляється контекст, який має всі ознаки практичного міркування щодо майбутньої дії, то він в основному допомагає кваліфікувати висловлювання як висловлювання із модальним значенням практичної необхідності» [Туровская 1997, с. 47]. Ця думка набуває вагомшої актуальності у висловлюваннях, предикати яких не мають лексичного значення необхідності (в основному це інфінітивні речення). У більшості праць, присвячених семантико-граматичним особливостям інфінітивних речень, констатуються часткові значення повинності, необхідності дії. Загальним же інваріантним модальним значенням інфінітивних речень учені вважають «значення потенційності дії» [Золотова 1982, с. 260]. Зовнішніми

показниками потенційності дії є видо-часові форми предикату, модальні модифікатори та синтаксичні структури, здатні передавати такі види потенційності, як повинність, необхідність, вимушеність, неминучість тощо. Напр.:

*І що тепер **робити** українській владі? Як **реагувати**?* [Райхель, День 22.12.2010] – *What **shall** the Ukrainian government **do** now? How **to react**?* [Raikhel, The Day 23.12.2010]

*Навіщо владі **ризикувати** владою?* [Лєсной, День 23.09.2010] – *Why **would** the authorities **risk** their power?* [Liesnoi, The Day 28.09.2010]

*Він радиться з командою, проте самотійно приймає рішення, яку відповідь **обрати*** [Литвин, День 3.09.2010]. – *He or she consults the team, but makes his or her own independent decisions* [Lytvyn, The Day 7.09.2010].

У останньому випадку в перекладі відбувається опущення частини речення, яка передає дебітивну модальність в оригіналові. Таке перекладацьке рішення може пояснюватися міркуваннями економії, оскільки в англійському перекладі ця частина не несе додаткового смислового навантаження і, отже, може бути опущена без втрат інформації.

Як бачимо, саме в інфінітивних реченнях контекст виступає єдиним критерієм для визначення їх семантики, що, у свою чергу, визначає вибір відповідного засобу передачі того або іншого відтінку модального значення при перекладі.

Залежно від цілей та засобів для їх досягнення, характеристик часових інтервалів, що встановлюються між ними, висловлювання із модальним значенням необхідності (потреби) поділяємо на такі види:

1) висловлювання, в яких суб'єкт достатньо інформований про способи досягнення якої-небудь цілі, тобто потреба обов'язкового здійснення дії передається через знання суб'єкта.

Наприклад:

*Для цього **потрібна** допомога й підтримка суспільства, відповідальних політиків, соціально відповідального бізнесу* [Івшина, День 26.11.2010]. – *The*

help of the society, responsible politicians, and socially responsible business is necessary for this [Ivshyna, The Day 30.11.2010].

*Взагалі, аби розуміти це прекрасне, щоб воно впливало на твої внутрішній стан, **потрібно** бути людиною душевно й духовно розвинутою, тобто зрілою* [Миколюк, День 23.04.2010]. – *In order to understand this beauty and let it influence your inner condition, you **have to** be a sincere and spiritually developed person, which means being mature* [Mykoliuk, The Day 29.04.2010].

2) висловлення, в яких мета формується у момент мовлення, а її реалізація відноситься до невизначеного майбутнього. Наприклад:

*І тут також **треба** вгадати, до якої частини списку партії «Єдина Росія» потрапити* [Райхель, День 2.11.2010]. – *One **must** also guess who will be on which part of United Russia party's list* [Raikhel, The Day 4.11.2010].

3) висловлення, в яких засоби для досягнення мети виявились непридатними, а в результаті вибір було зроблено неправильно, як-от:

***Не треба** було встромлювати ніж у спину Польщі, яка цілком успішно билася з Гітлером* [Райхель, День 26.11.2010]. – *The Soviets **should not have** stabbed Poland in the back when it was quite successfully fighting Hitler* [Raikhel, The Day 30.11.2010].

У даному прикладі семантика небажаності, жалю передається за допомогою модального дієслова *should* з перфектним інфінітивом.

4) висловлення, в яких вибір мети є проблематичним. Наприклад:

*Наприклад, що сьогодні **робити** парламентам тих країн, які визнали Голодомор геноцидом?* [Капсамун, День 18.06.2010] – *For example, what **are** the parliaments of the countries which recognized the Holodomor as genocide **supposed to do** today?* [Kapsamun, The Day 22.06.2010]

Представлена імпліцитно дебітивна модальність українського речення експлікується за допомогою словосполучки *to be supposed to do*, що точно відображає авторську ідею в даному контексті: нерозуміння того, як потрібно реагувати на ситуацію, що склалася.

А без цього почуття ми ніколи не зробимо вирішального висновку про те, чи в НАТО, чи без НАТО [Сірук, День 21.10.2010]. – *Without this feeling we will never make a decisive conclusion about **whether we should, or not, be part of NATO*** [Siruk, The Day 26.10.2010].

В українському реченні модальність представлена імпліцитно, а в англійському перекладі передається експліцитно за допомогою модального дієслова *should*. Незважаючи на присутність модального дієслова, англійський переклад значно поступається в експресивності українському реченню, у якому створюється особливе емоційне забарвлення завдяки повтору та короткому, схожому на заклик вислову.

5) висловлення, в яких за допомогою певних засобів можна уникнути небажаних дій. Наприклад:

*Щоб боротися з цим, **треба** вводити штрафні санкції <...>* [Філіпенко, День 16.09.2009]. – *To overcome this, one **should** implement fines <...>* [Filipenko, The Day 22.09.2009].

б) висловлення, в яких засоби для досягнення мети виступають у певній послідовності: *спочатку* (для початку, насамперед, спершу, насамкінець тощо), *потрібно* (необхідно, треба, слід і т.д.) зробити щось:

*Що **мали** зробити відповідальні політики після перемоги Ющенка? **В першу чергу** проаналізувати цю ситуацію і продумати, як порозумітися з людьми, які голосували за Януковича* [Вибори-2010 День 19.02.2010]. – *“**What should** responsible politicians have done **first** after Yushchenko’s victory? They **should** have analyzed the situation **first of all**, and decided how they could find a common language with those who voted for Yanukovich* [Election-2010 The Day 25.02.2010].

Маркер послідовності у ТО у *першу чергу* у ТП передається двома регулярними відповідниками: *first*, що вводиться у першому реченні у ТП (за його відсутності у ТО) з метою підкреслити нагальну необхідність/першочерговість дій для досягнення мети та *first of all* у другому реченні. За рахунок вибору модального дієслова *should* у поєднанні з

перфектним інфінітивом англійський переклад експлікує одержувачеві модальність оригінала: жаль з приводу упущених у минулому можливостей. Повторне використання тієї ж модальної форми в другому реченні (у оригіналові передається імпліцитно) ще більш підсилює даний ефект.

Як бачимо, семантика необхідності (потреби) є автономним аспектом дебітивної модальності із власним набором вираження і диференційними семантичними ознаками в контексті інших конструктів дебітивності.

2.2.3. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення вимушеності. Вимушеність – аспектуальне значення дебітивної модальності, що характеризується смисловою диференційованістю, яка передається за допомогою специфічних засобів вираження. Значення вимушеності виникає внаслідок поєднання «алетичної і деонтичної необхідності» і «даремності (непотрібності) опору з боку виконавця дії» [Мышкина 1979, с.15]. Ситуацію вимушеності, на думку С.В. Чернової, детермінує відсутність вибору: «вимушеність – це коли суб'єкт не може змінити ситуацію за своїм бажанням, а лише виконує те, що диктується ситуацією і вимогами здорового глузду» [Чернова 1997, с. 18].

Ситуація вимушеності включає такі елементи: а) детермінуючий чинник – те, що зумовлює необхідність або обов'язковість виконання дії; б) об'єкт – той, кого змушують, на кого спрямований вплив детермінуючого чинника; в) ознаку – тобто дію або стан, які очікуються від агенса в результаті впливу детермінуючого чинника.

Розрізняють об'єктивну і суб'єктивну вимушеність. *Об'єктивна* вимушеність в українській мові передається різними засобами: а) синтаксично, тобто інфінітивними та власне дебітивними реченнями; б) лексично; в) лексико-граматичними засобами – за допомогою модальних модифікаторів. Значення суб'єктивної вимушеності виражається також вставними словами/ конструкціями, спеціальними зворотами, полісемантичними модальними модифікаторами.

При перекладі на англійську мову лексико-граматичне значення об'єктивної вимушеності передається за допомогою таких регулярних корелятивів як предикати *must, have to, be to, bound to, need, forced to, obliged to, necessary to, compelled to*, а також іменниками та прикметниками (*duty, need* тощо). Пор.:

Треба чесно й відверто визнати це, бо ілюзії, хай би якими «рожевими» вони були – це шлях у глухий кут! [Сюндюков, День 21.01.2006] – *We must admit this honestly and frankly because illusions, no matter how “rosy” they may be, lead to a dead end* [Siundiukov, The Day 24.01.2006].

Як бачимо, у наведеній парі контекстів семантика об'єктивної вимушеності передається за допомогою таких узуальних відповідників як «треба (визнати)» (у ТО) – модальне дієслово із значенням жорсткої повинності «must» (у ТП).

У наступних контекстах

<...> кожний громадянин повинен зрозуміти: дуже багато (як мінімум) залежить від мене в нашій (не в «цій») країні, тому що тут жити мені, моїм дітям і онукам [Сюндюков, День 21.01.2006]. – *<...> every rank and file citizen must clearly understand: quite a lot (as a minimum) depends on me in our (not “this”) country, because my children, grandchildren, and I have to live here* [Siundiukov, The Day 24.01.2006]

відповідником модального модифікатора «повинен зрозуміти» виступає модальна конструкція з дієсловом «must». І у ТО, і у ТП вони вказують на об'єктивну необхідність розумової дії, яку повинен виконати агент. Водночас модальність неминучості, імпліцитно виражена у детермінуючій частині вихідного повідомлення «тому що тут жити мені, моїм дітям і онукам», у ТП передається експліцитно – за допомогою модальної конструкції «have to live», внаслідок чого створюється модальне значення нежорсткої облігаторності (тобто виникає інше модальне значення).

Гуманітарна політика повинна бути поступовою, тобто виходити з соціальних реалій, а не з якоїсь ілюзії [Вибори-2010, День 19.02.10]. – *The*

*policy on culture **has to be slow and gradual, i.e., proceed from the social reality, and not an illusion*** [Election-2010, The Day 25.02.10].

Модальне значення вимушеності, що у ТО забезпечується модальним предикатом *повинна (бути)*, у ТО передається за посередництва узуального корелята – модальною конструкцією *has to (be)*.

Як бачимо, загальним значенням вказаних модальних модифікаторів є значення вимушеності, що представляє зв'язок між об'єктом і ознакою як щось необхідне, зумовлене цілою низкою чинників об'єктивної реальності. При цьому у наведених контекстах відсутній негативний відтінок, оскільки вимушеність є наслідком усвідомленої необхідності діяти саме так. Каузований характер ситуації вимушеності передбачає обов'язкову наявність каузатора незалежно від того чи отримує він вираження чи ні. Детермінуючим чинником у реченнях цього типу виступає:

а) окрема особа чи особи:

Треба віддати належне Ющенко, він не дав цього зробити [Вибори-2010, День 19.02.10]. – *You **have to pay** Yushchenko his due – he did not let them do it* [Election-2010, The Day 25.02.10] (у даному випадку безособову конструкцію ТО «треба віддати належне» з узагальнюючим значенням у ТП замінено особовою конструкцією «You have to pay»);

б) обов'язок, офіційна посада: *Що **повинен** зробити Віктор Янукович (як Президент – Є.Б.) для того, щоб об'єднати країну?* [Вибори-2010, День 19.02.10]. – *What does Yanukovich **have to do** to unite the country?* [Election-2010, The Day 25.02.10].

в) стан, перебування де-небудь, належність до будь-якої групи осіб, сфери діяльності, взаємини з ким-небудь тощо. Напр.: *А до того, щоб розуміти українські реалії, **повинні** бути готовими українські журналісти* [Вибори-2010, День 19.02.10]. – *It is the Ukrainian journalists who **have to be ready to understand the Ukrainian realities*** [Election-2010, The Day 25.02.10];

г) конкретна ситуація чи подія:

*Але, якщо нам не хочеться бути «тунелем» чи «мостом», нам **треба** звернути увагу на одну надважливу проблему, яку, я думаю, оточення Януковича теж розуміє – розібратися з власною ідентичністю [Вибори-2010, День 19.02.2010]. – *But if we don't want to be a 'tunnel' or 'bridge,' we **have to** address one problem of crucial importance, which, I think, Yanukovich's entourage is well aware of – the problem of our own identity [Election-2010, The Day 25.02.2010].**

Слідом за С. Туровською стверджуємо, що висловлювання із модальним значенням вимушеності характеризуються такими особливостями: «мінус-інтенційність», «зверненість до минулого», «актуальність», оцінка «погано», «відсутність альтернативи» [Туровская 1997, с. 41]. Проте названі особливості висловлювань із модальним компонентом вимушеності не охоплюють усіх диференційних ознак речень цього семантичного різновиду. Однією із найвагоміших сем вимушеності є зумовленість обставинами, певною ситуацією, іноді й внутрішніми потребами індивіда. Окрім цього, диференційними компонентами висловлювань із модальним значенням вимушеності вважаємо присутність виконавця дії, наявність значення протесту, що йде від мовця – носія суб'єктивної оцінки, та суб'єктивно-модальне значення впевненості мовця у сказаному. Отже, у конструкціях із значенням вимушеності сема «волевиявлення» відсутня, що кардинально відрізняє їх від речень із значенням повинності, де ця сема обов'язково репрезентується.

Очевидно, що модальні висловлювання із модальністю вимушеності супроводжуються семантикою небажаності, жалю, навмисності тощо. Семантичним інваріантом цих висловлювань є абсолютна оцінка «погано».

*На жаль, **доводиться констатувати**, що в духовно-культурному плані Україна ще не досягла того роду єдності [Стуканов, День 22.01.2010]. – **It should be noted**, unfortunately, that, in cultural terms, Ukraine has not yet achieved a unity whereby its component parts [Stukanov, The Day 26.01.2010].*

Якщо в українському тексті словосполука *на жаль* є лише додатковим маркером значення вимушеності (окрім дієслова з негативними конотаціями *доводиться*), то в англійському перекладі це значення в основному виражається за допомогою прислівника *unfortunately*, оскільки модальне дієслово *should* саме по собі не має значення вимушеності.

Вагомою диференційною ознакою речень з модальністю вимушеності є відсутність альтернативи при здійсненні вимушеної дії у минулому. Напр.: *Попри те, що там відбулася війна, грузинському президентові вдалося повністю зламати хребет совкової системи і не тільки її перебудувати, а й висунути молодих політиків, яких видно в суспільстві* [Миколюк, День 9.09.2010]. – *They had to fight a war, but then the president of Georgia succeeded in breaking the backbone of Soviet mentality, and filled offices with young politicians who replaced the older generation* [Mykoliuk, The Day 16.09.2010].

У результаті я витратила ще 700 євро, тоді як вартість картини – тисяча євро [Лиховид, День 26.10.2010]. – *As a result I had to spend another 700 euros, while the painting itself cost 1,000 euros* [Lykhovyd, The Day 28.10.2010].

Як бачимо, в наведених українських прикладах відсутність альтернативи передається імпліцитно, тоді як в англійському перекладі вимушена дія набуває експліцитного вираження за допомогою модального предикату *have to*.

Рельєфно виражений вимушений характер здійснених чи здійснюваних вчинків, запланованих дій дозволяють виділити ще одну диференційну ознаку вимушеної модальності – «мінус-інтенційність». С. Туровська зазначає, що модальність вимушеності виявляється «квазіінтенційною», хоч модальні предикати і спрямовані на якийсь об'єкт (у цьому відношенні, тобто у відношенні зовнішнього зв'язку, їх можливо, слід визнати інтенційними), сам об'єкт не може вважатися повноправним об'єктом інтенції, оскільки між ним і інтенційною дією відсутній «внутрішній» (логічний) зв'язок. Іншими словами, вимушеність є квазітеологічною модальністю, а отже, не може бути

схарактеризована такими диференційними ознаками, як «намір, спрямованість на результат дії як внутрішній, який відповідає прагненням суб'єкта» [Туровская 1997, с. 38]. Саме цим і пояснюється те, що висловлювання із модальністю вимушеності вирізняються небажаністю здійснення дії чи вчинку.

Отож, вимушеність – це автономний аспект дебітивної модальності, який характеризується диференційними ознаками та власними наборами вираження. На основі контекстуального використання модальних предикатів із семантичним компонентом «вимушеність» виявлено ряд диференційних ознак, а саме: мінус-інтенційність, фактуальність, зверненість до минулого, оцінка «погано» і відсутність альтернативи.

2.2.4. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення змушуваності. Семантику змушуваності передають каузативні дієслова *змушувати, змусити, примушувати, приневолити, присилувати, силувати, заставляти, нав'язувати, наказувати, веліти* тощо. Каузативні дієслова не раз були предметом лінгвістичних досліджень [Арутюнова 1976; Золотова 1982; Lyons 1977]. Оскільки існує два підходи щодо визначення меж даної групи, ми притримуємось «вузького» розуміння каузативності, що позначає причиново-наслідкові відношення між двома ситуаціями [Онипенко 1983, с. 46-50]. За семантичною ознакою каузативні дієслова змушуваності репрезентують *фактитивний* вид дієслівної каузації, коли імпульс каузації йде від агенса [Храковский 1973]. Дієслова змушуваності передбачають семантичну синтагму «модальний суб'єкт (агенс) + спонукання (каузація агенсом дії пацієнса) + диктальний суб'єкт (пацієнс) + дія (стан) пацієнса, що каузується агенсом», тобто вони семантично тривалентні [Васильев 1976, с. 21]. Наприклад:

Але щойно люди відірвуться від телевізора й підуть до магазину або податкової інспекції, жорстка реальність знову змусить їх переживати не найкращі почуття з приводу ситуації в країні [Ковальов, День 8.10.2010]. –

*But as soon as people turn off the TV and go to a store or the Tax Inspection, the harsh reality **will bring back** the frustration with the president [Kovalev, The Day 12.10.2010].*

У даному контексті модальний суб'єкт («жорстка реальність») спонукає («змусить») диктального суб'єкта / пацієнса («люди») до певної дії/стану («переживати не найкращі почуття з приводу ситуації в країні»), що каузується цим агенсом. Ці ж компоненти зберігаються як основа структури ТП: модальний суб'єкт («the harsh reality») викликає («**will bring back**») певний стан («the frustration with the president») диктального суб'єкта / пацієнса («people»).

Нами відмічено випадки, коли не усі компоненти окресленої вище схеми отримують своє експліцитне вираження у ТО, але набувають його у ТП. Так, у наступному контексті:

*Сама місія, саме покликання священика **вимагають** не лише певного духовного і душевного настрою, але й практичного завзяття в спілкуванні з паствою [Ковальов, День 15.10.2010]*

з огляду на безособову структуру речення пацієнс формально не виражений і злитий з модальним суб'єктом («сама місія, саме покликання священика»), тоді як інші компоненти схеми простежуються чітко: спонукання («вимагають»); певні дії («не лише певного духовного і душевного настрою, але й практичного завзяття в спілкуванні з паствою»).

Натомість у ТП представлено усі компоненти базової структури:

*By his calling and ultimate mission (модальний суб'єкт), every priest (пацієнт) **must** (спонукання) display a certain spiritual and cultural standard, and of course, utmost dedication to his flock (стан пацієнта, викликаний модальним суб'єктом) [Kovalev, The Day 28.10.2010].*

*Подібні метаморфози **змушують** історика замислитися над питанням: в якому співвідношенні перебувають державна і приватна форми власності? [Кульчицький, День 2.04.2009] – Such metamorphoses **make** a*

historian wonder: What is the relationship between state and private ownership?
[Kulchytsky, The Day 14.04.2009].

Каузативні дієслова змушваності, сполучаючись з інфінітивами, девербативами, деад'ективами, іменами семантики події, виконують у реченні специфічну функціональну роль – вони ускладнюють елементарне речення, формуючи таким чином поліпредикативність у структурно простому реченні.

Як бачимо, у реченнях із модальними дієсловами каузативної семантики типу *змушувати, примушувати* позиційна структура зовсім відрізняється від тієї, де предикатом вимушеності виступають модальні дієслова *мати, мусити*. Різниця ця полягає в тому, що в конструкціях з об'єктним інфінітивом експлікується більше однієї ситуації, а позицію підмета, займає не суб'єкт вимушеності (як це у реченнях з модальними дієсловами *мати, мусити*), а суб'єкт-каузатор чи обставина-каузатор, що змушують суб'єкта каузації виконувати якусь дію, яка займає дуплексивну позицію. Цей суб'єкт посідає у формальній структурі речення позицію прямого об'єктного поширювача, вираженого знахідним відмінком. «Назви особи чи предмета, над якими відбувається дія, займають об'єктну позицію, але разом з тіш вони називають суб'єкта, носія каузованого стану чи ознаки. Ця подвійна семантоко-синтаксична функція імен – свідчення ускладнення його структури, введення другого суб'єктного плану» [Золотова 1973, с. 79]. Напр.: *«жорстка реальність знову змусить їх переживати»*, де суб'єкт-каузатор виражений словосполученням *«жорстка реальність»*, а суб'єкт-каузації – особовим займенником у знахідному відмінку *«їх»*.

Очевидно, що досліджувані каузативні дієслова мають семантику «змушувати когось виконувати якусь дію» (інфінітив при них означає дію, спрямовану на об'єкт, а не на суб'єкт (пор.: *Подібні метаморфози змушують історика замислитися...*). У ситуації, вираженій каузативним дієсловом, об'єкт (*історика*) є одночасно суб'єктом некаузованого дієслова, тобто наявність однієї дії передбачає існування іншої дії чи стану як наслідок

першої. Напр.: *Подібні метаморфози змушують історика. – Історик замислився.*

Таким чином, речення з конструктами змушуваності характеризуються різною позиційною структурою, що складається з облігаторних, напівоблігаторних та факультативних компонентів. Специфіка семантико-синтаксичного значення структур із каузативними дієсловами змушуваності полягає в тому, що, на відміну від речень з предикатами вимушеності, вони двосуб'єктні: суб'єкт головного предиката (S) так впливає на суб'єкт залежного предиката (S1), що той змушений здійснити дію, яка йому приписується. Крім того, ці речення характеризуються модальною двоплановістю, яку треба враховувати при здійсненні перекладу текстів із конструктами змушуваності.

2.2.5. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення неминучості / невідворотності (фатальний рівень дебітивності).

Серед різновидів дебітивної модальності аспектуальне значення неминучості / невідворотності характеризується найвищим рівнем облігаторності (зокрема фатальності), служить на позначення повинності, яку не можна відвернути, якій не можна перешкодити, бо вона не залежить від волі суб'єкта, а є тим, що судилось долею (вищою силою тощо). Неминучість трактуємо як об'єктивно повиннісний, але не усвідомлений зв'язок явищ. Основою модального значення неминучості є об'єктивна зумовленість дії. У конструкціях із значенням неминучості дія відбувається або не відбувається не тому, що суб'єкт повинен її виконати сам, а тому, що цього вимагає об'єктивний збіг обставин.

У конструкціях із модальним значенням неминучості / невідворотності сема 'волевиявлення' відсутня, що цілком відрізняє їх від речень із значенням необхідності / потреби і повинності.

У реченнях із модальним значенням невідворотності детермінуючим чинником виступає Бог, доля, життєві закономірності буття, закони природи,

обставини життя, інтуїція, внутрішні передчуття, передбачення. У англійській мові до семантичного поля неминучості / невідворотності належать такі слова як *fate, fortune, destiny, destined, prediction, predestination*. У всіх названих словах є семантичний компонент «неминучість», тобто те, що не можна відвернути, і що не залежить від людської волі. Основним засобом вираження модального значення неминучості / невідворотності в англійській мові виступає модальне дієслово *must*. Це модальне значення також передається за допомогою модальних дієслів *be to* (здебільшого у формі минулого часу), *have to*, конструкціями *be bound to + Inf, be certain to + Inf*, словоформами *inevitable, inevitably* тощо.

На основі контекстуального використання модальних предикатів із семантичним компонентом «неминучість / невідворотність» виявлено ряд диференційних ознак, а саме, «імпліцитна інтенційність», «спрямування у майбутнє», «фактуальність», «відсутність альтернативи».

Узуальним засобом вираження значення неминучості / невідворотності як «незалежності від волевиявлення» людини в українській мові можна вважати й прислівник «неминуче», як-от:

*Всім зрозуміло, що за наших умов наявність сильної президентської влади **неминуче** передбачає перерозподіл власності* [Ковальов, День 10.09.2010].

Водночас у ТП

It is common knowledge that, given our conditions, the presence of a strong presidential regime implies a redistribution of property, the more so with the head of state being manipulated [Kovalev, The Day 16.09.2010].

значення модальної конструкції «неминуче передбачає» передане дієсловом «*implies*», в якому сема «незалежність від волевиявлення» ослаблена.

Диференційною ознакою речень із модальним значенням невідворотності є впевненість мовця у тому, що якась подія обов'язково

відбудеться (стверджувальні конструкції) або, навпаки, впевненість у нездійсненні якоїсь події за будь яких умов (заперечні конструкції).

Очевидно, цього не уникнути [Яхно, День 23.06.2010]. – *It seems inevitable* [Yakhno, The Day 24.06.2010].

Модальне значення неминучості / невідворотності передається у ТО за допомогою лексичного значення заперечної форми дієслова *не уникнути*; у ТП – за посередництва семантики прикметника *inevitable*.

<...> *це та Сцилла та Харибда, через які **проходить** кожна революція* [Сюндюков, День 21.01.2006]. – <...> *which are the Scylla and Charybdis through which all revolutions **must pass*** [Siundiukov, The Day 24.01.2006].

Модальне значення «відсутність альтернативи» щодо шляху суспільно-історичного розвитку, представлене імпліцитно в українському реченні, експлікується за допомогою модального дієслова *must* (повинна пройти, тобто неминуче проходить).

У наступних трьох прикладах дебітивна модальність не знаходить формального вираження в українському тексті, проте значення неминучості / невідворотності виявляється з контексту. У англійському перекладі це значення набуває формального вираження за допомогою додаткових засобів (*to be bound to, to sure to, to be destined to*).

Зрозуміло, що станеться це не найближчим часом. Але станеться. Будь-якого подальшого року [Ковальов, День 8.10.2010]. – *Naturally, this will not happen in the nearest future. **But it is bound to happen** in any of the coming years* [Kovalev, The Day 12.10.2010].

*Але з такою проблемою **зіткнеться** і Янукович* [Ковальов, День 8.10.2010]. – *But Yanukovych is **also sure to face** this problem* [Kovalev, The Day 12.10.2010].

*По-перше, часу залишається не так уже й багато для того, щоб нарешті зрозуміти, чії вітрила наповнюються вітром, а хто **так і** залишиться самотньо біліти в блакитному тумані моря* [Райхель, День 2.11.2010]. – *Firstly, there is not so much time left to finally see whose sails are*

*being filled with wind and who is **destined** to remain a solitary white spot in the blue sea mist* [Raikhel, The Day 4.11.2010].

Далі наводяться приклади, в яких, навпаки, представлена експліцитно дебітивна модальність оригінала не знаходить формального вираження в перекладі і передається імпліцитно.

*Придбавши за кордоном сувенір на пам'ять чи картину відомого художника, українцям треба бути готовим до того, що на державному кордоні **проблем через це не оминуть*** [Лиховид, День 26.10.2010]. – *Ukrainians who buy a souvenir or a painting by a famous artist during a trip abroad should be ready **to face problems** at the state boarder* [Lykhovyd, The Day 28.10.2010].

*Та скептики переконані, що цій оригінальній бізнес-ідеї **прожити довго не судилось*** [Дубровик, День 17.09.2010]. – *But skeptics are confident that this original business idea **will not survive** <...>* [Dubrovyyk, The Day 23.09.2010].

Завдяки використанню дієслова *will*, даний вислів, окрім отнесеності до майбутнього, набуває додаткового відтінку значення: упевненості в тому, що станеться саме так.

Зазначимо, що конструкти дебітивної модальності, які транслюють інформацію про фатальний рівень повинності, за нашими спостереженнями, не є характерними для медіа-текстів суспільно-публіцистичної спрямованості, тоді як дуже часто зустрічаються в буденному мовленні та в художніх творах.

Отже, аспектуальне значення неминучості / невідворотності, який репрезентує рівень фатальності, характеризується власними семантичними ознаками та засобами вираження. На основі контекстуального використання модальних предикатів із семантичним компонентом «неминучість / невідворотність» виявлено ряд диференційних ознак, а саме, «імпліцитна інтенційність», «спрямування у майбутнє», «фактуальність», «відсутність альтернативи».

2.2.6. Перекладацькі відповідності при відтворенні аспектуального значення доцільності (поверхневий рівень дебітивності). Доцільність – одне з аспектуальних значень дебітивної модальності, що вказує на потребу в дії, яка відповідає певній меті, є практично корисною, вигідною, оптимальною щодо конкретних обставин.

Доцільність, у порівнянні з іншими мікрополями дебітивної модальності, характеризується найменшим ступенем облігаторності, тобто репрезентує поверховий рівень дебітивності. Значення доцільності має власні семантичні ознаки та засоби вираження.

Модальне значення доцільності у мові передається різними засобами, зокрема, синтаксичними, тобто інфінітивними реченнями; лексичними – іменниками та прикметниками; лексико-граматичними – за допомогою модальних модифікаторів.

В українській мові ядро мікрополя доцільності утворюють предикативні прислівники *варто*, *слід* та безособові дієслова *належить*, *личить*, *не випадає*, *подобає*, *не завадить*, *годиться*. Це значення також передається за допомогою предикатів *не зайве*, *потрібно*, *необхідно*, *треба*, *повинно*, іменниковими предикативами *пора*, *час*, *не гріх* тощо. У англійській мові основними предикатами доцільності виступають модальні дієслова *should*, *ought to* та конструкція *had better* + *Inf.* Модальне значення доцільності в англійській мові може також передаватись фразеологічними конструкціями *it is (high) time* + *Inf.*, в яких іменник *time* втрачає своє номінативне значення, тобто десубстантивується.

Модальність доцільності репрезентується і фразеологізованою конструкцією *that is the way* + *Inf.*, де мовець згідно із загальноприйнятими правилами поведінки, звичаями або й через власний досвід вказує на те, як потрібно (слід) виконати певну дію.

Але слід врахувати й той факт, що переважна частина такого збільшення йде на підвищення посадових окладів [Гудзик, День 28.11.2007]. –

*But you **should** take into account the fact that the vast majority of this increase is used for raising salaries <...>* [Gudzyk, The Day 4.12.2007].

*Вже **час** зрозуміти, хто ми <...>* [Стуканов, День 22.01.2010]. – ***It is high time** we understood what we are <...>* [Stukanov, The Day 26.01.2010].

Слід зазначити, що в «Великому тлумачному словнику української мови» предикати доцільності тлумачаться за допомогою один одного, що вказує на їх тісний семантичний взаємозв'язок. Так, предикати *варто*, *варт* у словнику пояснюються як «слід, треба»; *слід* визначається семами «треба, необхідно, потрібно, варто»; «личить, годиться». Предикат *треба* характеризується семами «потрібно, необхідно, слід»; *не завадить* вживається у значенні «варто, не зайве, слід би». Слово *годиться* тлумачиться словником «доцільно, доречно, слід, варто»; словоформа *повинно* вживається як присудкове слово у сполученні з інфінітивом і характеризується семами «належить, годиться», «варт, слід, треба». Однією із сем словоформи *належати* є «потрібно, слід». *Не гріх (сказати)* словник тлумачить як «годиться, можна, варто (сказати)»; *треба (сказати)* вживається у значенні «варто зазначити»; *як слід* – репрезентує значення «як годиться, як належить, як заведено».

«Короткий словник синонімів української мови» за редакцією П. Деркач кваліфікує *слід* як синонім до «треба»; «треба», у свою чергу, пояснюється словоформами «слід, годиться»; «годиться» – це синонім словоформи «випадає»; безособове дієслово «випадає» характеризується такими синонімами – «годиться, личить, подобає, належить, слід». Як бачимо, цілком синонімічне вживання предикатів доцільності.

У сучасній англійській граматиці поширення набуло положення про взаємозамінність і семантичну еквівалентність модальних дієслів *should* і *ought to*. Так, М. Ерман вказує на те, що *should* і *ought to* означають, що мовець вважає дію бажаною, але не вимагає її здійснення [Ehrman 1966, с. 69]. Р. Кверк зазначає, що загальним модальним значенням *must*, *have to*, *should* і *ought to* є повинність, логічна необхідність, але останні два дієслова

менш категоричні, ніж *must* і *have to* [A Grammar of Contemporary English 1972, с. 67]. Дж. Ліч також вважає *should* і *ought to* менш категоричними еквівалентами *must* [Leech 1987, с. 94].

Фактичний матеріал засвідчує майже однакову частотність вживання модальних дієслів *should* і *ought to* у розмовній мові. Однак в їх семантиці існують і деякі відмінності. *Should* має більш суб'єктивний характер, тобто доцільність виконання дії є здебільшого суб'єктивною думкою мовця. *Ought to* має дещо загальний характер, виражає доцільність, яка сприймається як щось цілком природне за даних умов [Бархударов 1973, с. 116]. *Should* позначає «суб'єктивну думку мовця, його погляд на доцільність здійснення дії», а *ought to* відтворює перш за все «соціальні норми певного суспільства, відповідно до яких мовець рекомендує діяти адресату» [Беляєва 1985, с. 91].

Детермінуючими чинниками в ситуації доцільності є, як правило, спонтанно виникаючі обставини або фізичний, емоційно-психологічний стан суб'єкта. При модальному значенні доцільності мовець не наполягає на неодмінному виконанні суб'єктом доцільної дії. Волевиявлення мовця здебільшого має форму поради, рекомендації, якою суб'єкт дії може скористатися або ні. Низький рівень облігаторності значення доцільності підтверджується вживанням у ситуаціях доцільності вставних слів і виразів *perhaps, maybe, I guess, I suppose, I think* тощо. Слідом за О.О. Зверєвою, вважаємо, що модальне дієслово *ought to* є більш категоричним, ніж *should* [Зверева 1983, с. 47].

Отож, доцільність характеризується найнижчим ступенем облігаторності порівняно з іншими конструктами дебітивності.

Суб'єктом у ситуації доцільності, як правило, є адресат висловлювання (*you*), мовець (*I, we*) або і адресат, і мовець одночасно (*we*). Можливі й інші варіанти вираження суб'єкта дії, однак вони зустрічаються рідше.

Як і в конструкціях із модальним значенням необхідності/потреби, семантичним ядром висловлювань із значенням доцільності є інтенційність,

спрямованість на результат дії, що пояснює взаємодію цих висловлювань із семантикою вигоди, користі та оцінкою «добре».

Як бачимо, сема «доцільність, практична користь, розумність, відповідність поставленій меті» рельєфно простежується у висловлюваннях із семантикою доцільності. Часто доцільність здійснення будь-якої дії пояснюється контекстом.

Висловлювання із конструктами доцільності, а також висловлювання із модальністю повинності як ідеалу вживаються у повчаннях, етичних прескрипціях, де увага акцентується на доцільності, корисності виконання певної дії.

Диференційною ознакою висловлювань із модальним значенням доцільності є «спрямованість у майбутнє». Однак предикати доцільності вживаються і в минулому часі. Показово, що в англійській мові вживання предикатів доцільності *should* і *ought to* з перфектним інфінітивом у стверджувальній формі означає, що дія бажана, доцільна, корисна, на думку того, хто говорить, не відбулася. Заперечна форма у сполученні з *Perfect Infinitive* виражає дію, що відбулася як небажана, недоцільна з точки зору мовця.

В українській мові це правило поширюється лише частково. Наприклад, у реченні

А може, її взагалі не треба було затівати [Райхель, День 26.11.2010]. – *But, maybe, they should not have started it at all?* [Raikhel, The Day 30.11.2010]

небажана дія, як бачимо, відбулася.

У іншій групі прикладів так звана «доцільна» дія не відбулася, тоді як в інших реченнях предикати, вжиті у формі минулого часу, увиразнюють потенційну доцільність здійснення певної дії.

Жінки мали би подумати про своїх синів, які можуть в недалекому майбутньому потрапити на несправедні війни — палаючі Чечню, Дагестан, чи, крий Бога, Грузію [Тисячна, День 29.04.2010]. – *The women should have*

thought of their sons who might get to unfair wars in the near future, to burning Chechnya, Dagestan, or God forbid, Georgia [Tysiachna, The Day 29.04.2010];

У цій ситуації мав би спрацювати інстинкт самозбереження, адже національна пам'ять – дієвий і, може, єдиний в наших умовах запобіжник проти повернення у колоніальне минуле [Тисячна, День 29.04.2010]. – *In this situation, the self-preservation instinct **should have had its effect**, because the national memory is an efficient and probably the only guarantee, under our circumstances, against returning to the colonial past* [Tysiachna, The Day 29.04.2010].

Модальна конструкція із значенням потенційної доцільності здійснення дії у ТО «жінки мали би подумати», «мав би спрацювати» у ТП передається модальною конструкторською з таким же значенням – «the women should have thought», «should have had its effect».

Фактичний матеріал засвідчує, що у словоформах *слід, варто* однакова частотність як у теперішньому, так і у майбутньому часі, що пояснюється насамперед тим, що незалежно від граматичної форми часу предикати виражають відношення до потенційної дії, яка реально відбудеться у майбутньому.

Як бачимо, доцільність – це той аспект дебітивної модальності, який характеризується диференційними ознаками та власними арсеналом засобів вираження. На основі контекстуального використання модальних предикатів із семантичним компонентом «доцільність» виявлено низку диференційних ознак, а саме: інтенційність, оцінка «добре», наявність альтернативи, спрямованість у майбутнє, наявність вигоди, користі.

Висновки до розділу 2

Дебітивність – це різновид модальності, що обіймає аспектуальні значення доцільності, повинності /зобов'язаності, необхідності /потреби, вимушеності /змушуваності, невідворотності /неминучості дії, які характеризуються диференційними ознаками та специфічними комплексами засобів вираження. Ці модальні смисли виражаються предикатами, компонентом значення яких є інваріантна дебітивність.

У кожній з досліджуваних мов є свій арсенал вираження модального значення дебітивності. У процесі перекладу потрібно визначити насамперед, з яким мікрополем / рівнем (чи ступенем) дебітивної модальності пов'язана конкретна транслема. Прийняття перекладацького рішення у кожному конкретному випадку базується на диференціації оцінки каузативного аспекту дебітивної модальності.

Значення повинності в українській та англійській мовах традиційно транслюється за допомогою групи спеціальних предикатів. Ядро цієї групи в українській мові утворюють шість предикатів: *повинен, зобов'язаний, слід, треба, потрібно, необхідно*. В англійській мові цю функцію виконують модальні дієслова *must, should, ought (to), have (to), be (to)* та ін. Це значення може передаватися словами *necessary, be obliged, bound to, be forced, be compelled* тощо.

Необхідність – аспектуальне значення дебітивної модальності, що репрезентує глибинний рівень облігаторності та означає неодмінну потребу здійснення будь-якої корисної чи бажаної дії. В українській мові семантика потреби здебільшого передається інфінітивними реченнями, модальними модифікаторами *треба, потрібно, необхідно* та іменником *потреба*. В англійській мові значення необхідності виражається модальними дієсловами *must, have to, need*, також передається конструкцією *necessity + Inf.*, модальними модифікаторами *necessary, unnecessary, needful, needless* та їх синонімами.

Вимушеність – аспектуальне значення дебітивної модальності, що репрезентує глибинний рівень облігаторності. Однією із найвагоміших сем вимушеності є зумовленість обставинами, певною ситуацією, іноді й внутрішніми потребами індивіда. При перекладі на англійську мову значення вимушеності передається за допомогою таких регулярних корелятивів як предикати *must, have to, be to, bound to, need, forced to, obliged to, necessary to, compelled to*, а також іменниками та прикметниками (*duty, need* тощо).

Специфіка семантико-синтаксичного значення структур із каузативними дієсловами змушуваності полягає в тому, що, на відміну від речень з предикатами вимушеності, вони двосуб'єктні: S так впливає на S1, що той змушений здійснити дію, яка йому приписується. Крім того, ці речення характеризуються модальною двоплановістю, яку треба враховувати при здійсненні перекладу текстів із конструктами змішуваності.

Серед різновидів дебітивної модальності аспектуальне значення неминучості / невідворотності характеризується найвищим рівнем облігаторності (зокрема фатальності), служить на позначення повинності, яку не можна відвернути, бо вона не залежить від волі суб'єкта, а є тим, що судилось долею, вищою силою тощо. У реченнях із модальним значенням невідворотності детермінуючим чинником виступає Бог, доля, життєві закономірності буття, закони природи, обставини життя, інтуїція, внутрішні передчуття, передбачення. Основним засобом вираження модального значення неминучості / невідворотності в англійській мові виступає модальне дієслово *must*. Це модальне значення також передається за допомогою модальних дієслів *be to* (здебільшого у формі минулого часу), *have to*, конструкціями *be bound to + Inf, be certain to + Inf*, словоформами *inevitable, inevitably* тощо. Водночас встановлено, що фатальний рівень дебітивності є характерним для особистісно-орієнтованого спілкування і доволі рідко (1,5 % випадків) представлений у текстах публіцистичного дискурсу.

Доцільність, у порівнянні з іншими мікрополлями дебітивної модальності, характеризується найменшим ступенем облігаторності. В

українській мові ядро мікрополя доцільності утворюють предикативні прислівники *варто*, *слід* та безособові дієслова *належить*, *личить*, *не випадає*, *подобає*, *не завадить*, *годиться*. У англійській мові основними предикатами доцільності виступають модальні дієслова *should*, *ought to* та конструкція *had better + Inf.* Модальне значення доцільності в англійській мові може також передаватись фразеологічними конструкціями *it is (high time) + to Inf.*, *it time + to Inf.*, *time + to Inf.*, *that is the way + Inf.*

На підставі проведеного у другому розділі дослідження аналізу мовних засобів відтворення семантики дебітивної модальності засобами цільової мови у додатку А в таблиці подано порівняльну характеристику корелятив конструктив дебітивності в англійській та українській мовах.

Дослідження структури речень з предикатами дебітивності та їх порівняння в українській та англійській мовних системах є підставою для розробки алгоритмів прямого еквівалентного перекладу такого типу речень. Основна відмінність між засобами вираження дебітивної модальності в українській та англійській мовах полягає в тому, що в українській мові, окрім лексичних засобів вираження модальності, дебітивна модальність передається й синтаксичними конструкціями з дієслівними формами в наказовому способі, вжитими у значенні повинності, які англійською мовою перекладаються за допомогою модальних дієслів та їх еквівалентів.

Окрім прямого перекладу з використанням співставлень модальних модуляторів в деяких контекстах допускається взаємозамінність предикатів дебітивної модальності, а в інших це призводить до порушення стилістично комбінаторних норм. Тому для здійснення еквівалентного перекладу перекладач повинен враховувати низку інформаційних квантів, отриманих як з модальних модуляторів, так і з контексту, використовуючи різні стратегії та методи трансформації тексту. Завданням наступного розділу є аналіз використання різних трансформацій у перекладі конструктив дебітивної модальності у газетно-публіцистичних текстах на прикладі українсько-англійських перекладів газети «День», «Дзеркало тижня» та ін.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ДЕБІТИВНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Специфіка перекладацьких трансформації при перекладі текстів публіцистичного дискурсу

Матеріал, викладений у попередніх розділах засвідчує, що модальність – як вказівка на ставлення висловлювання до об'єктивної дійсності, що, за твердженням Шарля Баллі міститься практично у кожному реченні («Модальність – душа речення. Не існує висловлювання без модальності» [Баллі 1961, с. 44]), – визначає один з *аспектів* висловлювання. Тому перекладацькі стратегії, спрямовані на відтворення (дебітивної) модальності ТО мовою перекладу слід кваліфікувати як *аспектуальні* (чи *аспектні*). Відштовхуючись від визначення М.К. Гарбовського про стратегію перекладу як певну генеральну лінію поведінки перекладача щодо вихідного тексту у вигляді «деформації» останнього [Гарбовський 2004, с.502], ми розуміємо аспектуальну стратегію як сукупність специфічних правил і принципів перекладу іншомовних текстів, спрямованих на відтворення у ТП того чи іншого аспекту ТО, – у даному випадку (дебітивної) модальності. Відтак, стратегія транслювання семантики дебітивної модальності у ТП як аспектуальна стратегія реалізується передусім через вибір відповідних перекладацьких трансформацій, які визначають правила відтворення тих чи інших аспектів ТО у ТП.

Л.С. Бархударов, чие визначення перекладацьких трансформацій є найбільш поширеним, розуміє їх як численні й якісно різноманітні міжмовні перетворення, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності перекладу») всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов [Бархударов 1975, с.190]. На думку ученого-перекладознавця, саме доречне застосування перекладацьких

трансформацій є тим механізмом, який покликаний забезпечити «максимально можливу повноту» передачі у тексті перекладу «усієї інформації, що міститься у вихідному тексті при суворому дотриманні норм МП» [Бархударов 1975, с.190].

На сьогоднішній день в перекладознавстві не існує єдиної класифікації типів перекладацьких трансформацій. Різні дослідники пропонують різну кількість типів перекладацьких трансформацій і їх різний якісний склад. Так, в класифікації А.М. Фітерман і Т.Р. Левицької вирізняються граматичні, стилістичні й лексичні трансформації; О.Д. Швейцера – трансформації, що відбуваються на компонентному, прагматичному, референційному й стилістичному рівнях; Я.Й. Рецкера, а також А.Б. Шевніна і М.В. Серова – граматичні і лексичні трансформації; Л.С. Бархударова – перестановки, заміни, опущення й додавання; В.Н. Комісарова – лексична, граматична й комплексна трансформації; Р.К. Міньяр-Белоручева – лексичні, граматичні, семантичні трансформації; В.Є. Щетинкіна – лексичні й стилістичні; Л.К. Латишева – лексичні, стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, змішані. Однак за наявності певних відмінностей практично в усіх названих класифікаціях вирізняються спільні типи перекладацьких трансформацій, зокрема, такі, як *лексичні* (Л.К. Латишев визначив їх як «відхилення від словникових відповідників» [Латишев 1981, с.180]) і *граматичні* (насамперед перебудова речення і різноманітні заміни – як синтаксичного, так і морфологічного плану), а самі класифікації по суті зводяться до класифікації прийомів, які використовуються при здійсненні перекладів.

Вочевидь, саме тому увагу сучасних перекладознавців приваблює класифікація, запропонована відомими французькими англістами Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне, в межах якої усі технічні прийоми, що використовуються при перекладі, поділяються на прийоми *прямого* й *непрямого* перекладу. До першої групи (прямий переклад) віднесено *дослівний переклад, калькування і запозичення*; до другої – *еквіваленцію*

(описову передачу значення попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів тощо); *транспозицію* (заміну однієї частини мови на іншу); *адаптацію* (заміну одних компонентів екстралінгвістичної інформації іншими); *модуляцію* (зміну наявної точки зору).

Класифікація Дарбельне-Віне, а також інші, розглянуті вище класифікації, становлять достатнє теоретико-методологічне підґрунтя для аналізу перекладацьких трансформацій і прийомів, що використовуються для відтворення дебітивної модальності у перекладах публіцистичних текстів українських газет («День», «Дзеркало тижня» та ін.).

Окрім того, при текстологічному аналізі враховуватимуться рівні дебітивності (поверхневий, глибинний, фатальний), а також ступені формальної вираженості облігарності у тексті, відповідно до табл. 1.1. Аналізу підлягатимуть мовні засоби транслявання різних ступенів облігарності МО і МП, види модальних модифікаторів, а також втрати / прирощення інформації щодо дебітивної модальності висловлювання у ТП, якщо такі мають місце.

Оскільки у момент перекладу перекладач зближує дві відмінні лінгвістичні системи, одна з яких є експліцитною й стійкою, а інша – потенційною й такою, що вимагає адаптації для еквівалентної передачі змісту комунікативного повідомлення, трансформація становить певний тип відносин між двома мовними або мовленнєвими одиницями, з яких одна є вихідною, а друга створюється на основі першої. При цьому дедалі частіше дослідники намагаються аналізувати особливості відтворення тих чи інших аспектуальних значень при перекладі із застосуванням принципу *tertium comparationis*. Зокрема, цей принцип широко використовують у своїх працях такі західні дослідники як М. Бейкер [Baker 2004], Б. Хейтим та І. Мейсон [Natim 1997]. Про залучення принципу *tertium comparationis* можна вести мову й щодо чотирьох типів зіставлень, які – у якості методологічних засад перекладознавчого аналізу – окреслює В.Н. Комісаров у своїй праці «Современное переводоведение» [Комиссаров 2001]: а) зіставлення ТО з ТП;

б) зіставлення кількох перекладів одного й того ж оригіналу; в) зіставлення перекладів з оригінальними текстами МП; г) зіставлення текстів близького змісту МО і МП [Комиссаров 2001, с. 34-35].

У зв'язку з цим зазначимо, що термінопоняття «*tertium comparationis*» (у пер. з лат. – «третій член порівняння») було «сконструйовано» ще К. Марксом. Назагал він розуміється як «критерій порівняння, те, у чому співпадають дві порівнювані речі» [КФЭ]. Дане термінопоняття широко використовується у різних галузях лінгвістики. У перекладознавстві застосування принципу *tertium comparationis* дозволяє провести більш глибокий аналіз ТО і ТП з позицій деякої третьої сутності, третьої точки зору на те, що є спільного у цих текстах. Особливо перспективним дослідники вважають використання принципу *tertium comparationis* при перекладі модальності, оскільки залучення «третього виміру» дозволяє більш докладно розглянути особливості передачі модальних відтінків засобами різних мов у відповідності до умов дискурсивної реалізації [Петлюченко 2008, с. 39-49].

Застосування принципу *tertium comparationis* дозволяє наочно продемонструвати різницю у ракурсі висвітлення однієї й тієї ж події при перекладі ТО різними мовами. Саме тут чітко простежується прагнення дотримати норм відповідного національного дискурсу й актуалізувати той чи інший аспект проблеми, позицію, точку зору. У якості прикладу звернемося до інтерв'ю з українським президентом Віктором Януковичем, представленому на сайті *euronews.net*, і його перекладів російською, англійською та іспанською мовами. Спершу звернемося до заголовків:

Віктор Янукович: «Ми добре розуміємо, що стандарти треба міняти» [euronews 20.10.2011];

Ukraine's president defends Tymoshenko trial [euronews 20.10.2011];

Віктор Янукович: «Тимошенко должна сказать правду» [euronews 20.10.2011];

Víctor Yanukovich: «Jamás me he servido de mi posición para presionar a los jueces» [euronews 20.10.2011].

Вже в самих заголовках даного медіа-тексту простежуються установки на різного одержувача. Український заголовок відповідає основним установкам Україні на проведення реформ в різних сферах, в тому числі судової. Ці реформи потрібні для інтеграції в Євросоюз і нормального функціонування держави. Ця думка є головною в українському тексті. На цьому наголошує президент України.

У заголовках іншими мовами простежується зовсім інша тенденція: акцент на справі Тимошенко. Причому англomовний, а також іспаномовний заголовки націлені на те, щоб експлікувати західному одержувачу основну позицію: ініціатор справи Тимошенко – президент.

Наступні приклади демонструють, що навіть при перекладі цитат, які передбачають максимальну орієнтацію на вихідний текст, часто відбувається зміна модальності оригіналу.

УТО: *Віктор Янукович:*

*“У справі Тимошенко **ні в якому разі не можна (1)** робити дуже швидких висновків. Висновки можна буде зробити тільки після того, як вона буде розглянута остаточно в судах. В цій справі **неможливо не враховувати (2)** суди, які відбулися вже в інших країнах світу. І у Сполучених Штатах Америки – це справа Лазаренко, і в Росії – це справа генерала Олійника”* [euronews 20.10.2011].

РТП: *Віктор Янукович:*

*“В деле Тимошенко **ни в коем случае нельзя (1)** делать поспешных выводов, выводы могут быть сделаны только после того, как оно будет окончательно рассмотрено в судах. В этом деле **нельзя не учитывать (2)** судебные дела, которые имели место за границей. В США – это дело Лазаренко, в России – дело генерала Олейника”* [euronews 20.10.2011].

АТП: *President Yanukovic:*

*“In the case of Tymoshenko **it is impossible (1)** to jump to any conclusion, conclusions can only be drawn by courts. Here we **have to take into account (2)** the court cases that took place abroad. There was the case of former Ukrainian*

Prime Minister Pavlo Lazarenko found guilty in the US of extortion, money-laundering and fraud and in Russia the case of General Georgy Oleynik found guilty of abuse of office.” [euronews 20.10.2011]

ІТП: V. Yanukovich:

“No deberíamos (1) sacar conclusiones precipitadas. Los únicos que tienen la capacidad de pronunciarse al respecto son los jueces. Pero al mismo tiempo deberíamos tener en cuenta (2) lo que ha ocurrido en otros países con casos similares, como el caso Lazarenko en Estados Unidos o el caso del general Oliynic en Rusia” [euronews 20.10.2011].

Розглянемо виділені відповідності:

1. В українському тексті мова йде про пораду / рекомендації: не варто робити поспішних висновків. Причому ця порада подається в достатньо категоричній формі («ні в якому разі»). Російський текст має аналогічну структуру, що пояснюється близькою спорідненістю української і російської мов. Водночас в англійському перекладі опускається ідея облігаторності, мова йде лише про неможливість, спричинену обставинами. У перекладі даного повідомлення іспанською мовою ідею повинності збережено, але пом'якшено за рахунок використання Potencial Simple і опущення модифікатора «ні в якому разі».
2. В українському і російському фрагментах конструкт дебітивності становить безособове речення («нельзя не учитывать» / «невозможно не вращивать»). Таку пропозицію використано, щоб підкреслити об'єктивний характер того, що відбувається. Відсутність підмета, тобто активного агента дії, дозволяє мовцю (президенту України) віддалитися від власної точки зору, підкреслити, що такою є світова практика. У перекладі англійською мовою структура речення змінюється, з'являється підмет, а замість невластивого для англійської мови подвійного заперечення використовується антонімічний переклад: «we have to take into account». При цьому використання модального дієслова «to have to» експлікує ідею вимушеності: незважаючи на невдоволення Європи з приводу «справи Тимошенко», доводиться

рахуватися зі світовими прецедентами. Схожі трансформації спостерігаються і в іспанському перекладі.

Викликають зацікавлення і варіанти перекладу різними мовами наступного фрагменту з інтерв'ю Віктора Януковича:

УТО: *Віктор Янукович:*

*“Україна повинна змінюватися на краще. Але вимагати того, щоб ми це зробили швидко, штучно – це **неможливо**. Це – процес. Цей процес, який зараз йде, він все одно веде до прогресу. І він несе позитив”* [euronews 20.10.2011].

АТП: *President Yanukovic:*

*“Ukraine has to start changing for the better, but putting pressure on us to do it faster and in artificial way is **wrong**. It is the process and this process is still continuing and is leading to progress, and it's bringing positive changes already”* [euronews 20.10.2011].

ІТП: *V. Yanukovich:*

*“Ucrania debe comenzar a cambiar. Y debe hacerlo para mejor. Pero presionarnos es **un error**. Hemos iniciado un camino de reformas que llevará algún tiempo, aunque yo creo que ya se pueden apreciar cambios positivos”* [euronews 20.10.2011].

Англійський та іспанський переклади експлікують ідею українського президента шляхом смислового розвитку: «неправильно» («*wrong/ un error*»), «помилково» вимагати більше, ніж ми можемо виконати.

Застосування принципу *tertium comparationis* дозволяє також побачити упередженість при передачі різних модальних відтінків засобами різних мов. Звернемося до прикладів:

УТО: *“У мене було два інфаркти. Я приїхав сюди, бо мені нема за що купувати ліки. В нас забирають останні копійки. У мене ще є жінка і двоє дітей. **Та що робити? Треба розібрати парламент по цеглині, а депутатів один за одним вішати**”, – каже один з протестувальників* [euronews 01.11.2011].

АТП: “*I have already had two heart attacks, I came because I don't have anything to buy medicine with. I simply don't have enough,*” lamented Vasily, one of those taking part in the protest. Asked what he will do next, Vasily was defiant. “**We will** take parliament down brick by brick and hang the MPs one by one,” he said [euronews 01.11.2011].

ІТП: “*No tengo dinero para medicina, ya he sufrido dos ataques al corazón y por eso estoy aquí. He venido porque no tengo con qué comprar mis medicinas, no me queda dinero. Tengo mujer y dos hijos. Lo único que podemos hacer es reducir el Parlamento a escombros y colgar a los diputados uno a uno*”, decía uno de los veteranos [euronews 01.11.2011].

Безособові речення з модальним модифікатором «треба» (у першому випадку не експлікованому) в українському тексті передають модальність вимушеності, виходячи зі сформованої ситуації. Суб'єктивний чинник у даному випадку не актуалізується: протестуючі змушені чинити так, оскільки не мають іншого виходу з ситуації. Участь в акціях протесту не є їхньою внутрішньою потребою, службовим обов'язком тощо.

В англійському перекладі, навпаки, висловлювання набуває особистісного характеру за рахунок структури речення, а також вибору в якості відповідника дієслова *will*, що передає в даному контексті рішучість домагатися свого, довести справу до кінця. Цей ефект ще більше підсилюється завдяки використанню дієслова *lamented* і прикметника *defiant*. Висловлення звучить як загроза. Окрім того, використання власного імені («Vasily»), яке не згадане в ТО, сприяє максимальному зануренню в ситуацію, підкреслює її реальність. В іспанському перекладі підкреслюється безвихідь, вимушеність діяти саме таким чином (дослівно «єдине, що можемо зробити, тобто нам нічого не залишається, як ...»), що точніше передає модальність оригіналу.

Отже, принцип *tertium comparationis* в окремих випадках також буде застосовано нами (за наявності перекладів аналізованих газетно-публіцистичних текстів третьою мовою).

Важливим чинником вибору перекладацьких трансформацій для транслювання дебітивної модальності ТО МП, який слід враховувати при їх перекладознавчому аналізі, є не лише особливості узуального застосування ізоморфних засобів вираження, закріплених нормами двох мов, але й особливості використання цих засобів, зумовлені специфічним контекстом їх застосування у текстах, що належать до конкретного функціонального різновиду мовлення. З цієї нагоди дослідники неодноразово наголошували, що специфіка вияву модальності «визначається комунікативно-прагматичною спрямованістю тексту» [Демина 1984, с.18], його «орієнтацією на певну читацьку аудиторію» [Тюрина 2003, с.7]. У даному випадку – йдеться про газетно-публіцистичні тексти, специфічні особливості яких впливають на процес перекладу. М.П. Брандес і В.І. Провоторов, досліджуючи газетно-публіцистичні тексти зазначали, що їх основною комунікативно-прагматичною функцією є пропагандистсько-агітаційна. Вона спрямована, с одного боку, на поширення суспільно-політичної інформації, а з іншого – на активізацію думок і вчинків людей, на спонукання їх до дії. Дослідники зазначають, що на відміну від текстів офіційно-ділового мовлення газетно-публіцистичні тексти, входячи до системи мас-медіа, не є деперсоніфікованими [Брандес 2001, с. 71]. Вони індивідуалізовані згідно характеристик груп людей / субкультур за віковими, освітніми, соціально-майновими, ідеологічними, релігійними, гендерними тощо ознаками. Така групова індивідуалізація суспільно орієнтованої комунікації у газетно-публіцистичному дискурсі, за спостереженнями М.П. Брандес і М.І. Провоторова, зумовлює її експресивність і емоційність. Водночас емоційно-експресивна функція газетно-публіцистичних текстів, реалізується передусім як відкрита оцінність. На відміну від художніх творів, у публіцистиці не підтекст, а сам текст цілком очевидно виражає оцінку фактів, що подаються.

Відтак, як специфічні особливості газетно-публіцистичних текстів, які істотно впливають на процес перекладу, слід виділити насамперед

подвійність загальних функцій, які виконують тексти цього типу. З одного боку, вони призначені для поширення інформації (функція повідомлення), з іншого – за посередництва експресивно-оцінного компонента покликані забезпечити певний персуазивний ефект – сприяти активізації думок людини та/чи спонукати до тієї чи іншої активної дії (функція впливу). У цьому сенсі газетно-публіцистичні тексти, як і більшість текстів, що функціонують у просторі масмедійного дискурсу, є не лише засобом передачі життєво необхідної інформації від суб'єкта до об'єкту, але й засобом формування громадської думки і нормативних установок, що значною мірою забезпечується завдяки використанню мовно-мовленнєвих конструктів з дебітивною семантикою і вимагає відтворення цього важливого компонента комунікативного потенціалу ТО на МП. У цьому відношенні ми повністю погоджуємося з О.Б. Дьоміною, яка стверджує, що «модальність виступає головним смисловим параметром [текстів] газетно-публіцистичного стилю» [Демина 1984, с.10]. Отже, визначальною для вибору перекладацьких трансформацій газетно-публіцистичних текстів є та їх питома ознака, що основне завдання їх дискурсії полягає у представленні відомостей з певних позицій з метою досягнення бажаного впливу на реципієнта.

Важливим при виборі перекладацьких трансформацій видається, як на нашу думку, й врахування специфіки газетних текстів з точки зору прагматики перекладу. Свого часу А. Нойберт – залежно від ролі прагматичного чинника при відтворенні ТО мовою перекладу – розподілив усі види матеріалів, що перекладаються, на чотири групи – від найнижчого рівня до найвищого. До першої групи лінгвіст відніс *наукову літературу*, котра однаково орієнтована як на носіїв МО, так і МП, які є спеціалістами у відповідній галузі знань, а тому матеріали, що перекладаються, практично не потребують прагматичної адаптації. До другої групи матеріалів А. Нойберт відніс *матеріали регіональної /місцевої преси*, а також деякі інші тексти, розраховані на «внутрішнього споживача». Учений зазначав, що ці матеріали – з огляду на «локальний» характер їх проблематики –

перекладаються іноземною мовою вкрай рідко і необхідності врахування прагматичного фактора при їх перекладі зазвичай не виникає. Третю групу, за твердженням ученого, становить *художня література* як така, що призначена, насамперед, для носіїв мови, але, тим не менш, часто перекладається іноземними мовами, і тому становить для перекладача суттєві труднощі з точки зору прагматики перекладу. До четвертої групи А. Нойберт відніс матеріали *зовнішньополітичної пропаганди і рекламу товарів*, що йдуть на експорт; при їх перекладі врахування прагматичний фактор відіграє вирішальну роль [Neubert 1968, с. 30-31].

Таким чином, газетні (газетно-публіцистичні) тексти, зокрема, тексти газет «День», «Дзеркало тижня», вивчення яких у перекладознавчому аспекті становить головний об'єкт нашого наукового інтересу, належать до типу матеріалів, які, на думку А. Нойберта, не вимагають особливої прагматичної адаптації. З цим висновком ученого можна почасти погодитись, оскільки сфокусовані на проблемах життя України тексти, що публікуються у газетах «День», «Дзеркало тижня», становлять інтерес для достатньо специфічної іншомовної (у даному випадку – англомовної) цільової аудиторії. Це, головним чином, люди, які з тих чи інших об'єктивних чи суб'єктивних причин виявляють стійкий інтерес до подій і процесів в Україні (професійні/службові зацікавлення, особистий інтерес тощо) і є достатньо обізнаними зі специфікою різноманітних українських реалій, що певною мірою знімає потребу їх додаткової прагматичної адаптації для споживачів ТП.

Водночас зазначимо, що газета «День» – *загальноукраїнська* газета, засновники якої прагнуть бути почутими й поза межами українського геопростору. Врахування цієї обставини вимагає внесення деяких коректив до наведеного вище положення А. Нойберта. У цьому сенсі вважаємо за доречне згадати методологічно важливе положення В.Н. Комісарова про те, що кожний перекладацький акт прагматично орієнтований на *конкретного* рецептора і *конкретні* умови [Комиссаров 1980, с.107]. У зв'язку з цим

зазначимо, що газета «День» (виходить з вересня 1996 року) є однією з небагатьох «якісних» українських газет. Поряд із незалежним щотижневиком «Дзеркалом тижня», газета «День» входить до міжнародної газетної асоціації «Синдикат» (існує з 1994 року). Англomовний дайджест газети «День» – «The Day» виходить з січня 1998 року (щовівторка накладом 7025 примірників на восьми сторінках формату А2). «У газети, – як зазначається на офіційному сайті видання, – сформувалося своє коло читачів: політики й державні діячі Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, Адміністрації Президента, Київської міської адміністрації, бізнесмени, керівники підприємств, представники політичної й економічної еліти в регіонах – люди, які реально впливають на політику й бізнес у нашій країні. Окрім цього, керівники й працівники великих українських і міжнародних компаній, банків, страхових, рекламних і туристичних фірм. Постійними підписувачами «Дня» й англomовного дайджеста «The Day» є усі акредитовані в Україні амбасадати і більшість представництв провідних іноземних компаній» [История газеты EP]. Тобто газета «День» викликає насамперед професійно зумовлений інтерес як джерело інформації про процеси, що відбуваються в Україні, і про характер осмислення цих процесів одним з провідних українських періодичних видань.

Окрім цього, за статистичними даними, щодня сайт газети відвідують 1300-1500 користувачів всесвітньої мережі, серед яких більше 50 відсотків – жителі англomовних країн (США – 48%, Канади – 7%, Великобританії – 2%).

Таким чином, цільовою аудиторією англomовного дайджесту «The Day» є доволі широке й соціально розмаїте коло представників англійської мовленнєвої культури – автентичних і тих, хто зазнав асиміляції через зміну постійного місця проживання, – що зумовлює необхідність врахування певних культурологічних аспектів при перекладі текстів газетних публікацій.

Широкий інтерес у західній аудиторії викликає й газета «Zerkalo Nedeli» (існує з 2001 року), яка є он-лайновою версією російської «Зеркало недели» та української «Дзеркало тижня».

У зв'язку з цим зазначимо, що О.А. Леонтович у своїх студіях виділяє чималу низку факторів культурологічного характеру, врахування яких впливає на успіх міжмовної комунікації: 1) відмінності менталітетів та національних характерів; 2) відмінності у мовних картинах світу, включаючи сприйняття часу і простору; 3) комунікативна асиметрія; 4) дія мовних стереотипів; 5) відмінності у ціннісних орієнтирах; 6) неспівпадіння культурно-мовних форм; 7) розбіжності у пресупозиціях і фонових знаннях; 8) культурно-специфічні відмінності у приписуваних мовним одиницям конотаціях; 9) неоднакове сприйняття гумору; 10) відмінності у комунікативних стратегіях [Леонтович 2003, с.132-133].

Кожен з виділених О.А. Леонтович когнітивних, ментально-психологічних, аксіологічних тощо чинників прагматичної адаптації ТП знаходить своє застосування у англомовних перекладах текстів, опублікованих у газетах «День» і «Дзеркало тижня». Відтак проаналізовані нами вище положення А.Нойберта жодним чином не применшують необхідність врахування при перекладі текстів публікацій цих всеукраїнських газет національно-мовних стереотипів, а також особливостей, що є питомими для публіцистичного стилю української та англійської мов. До їх переліку можна віднести більшу офіційність стилю українських періодичних видань такого рівня як газети «День» чи «Дзеркало тижня» – на противагу більшій невимушеності й подекуди відвертій фамільяризації мовлення, властивій для англомовного медіа-дискурсу; достатньо високу частотність пасивних конструкцій тощо. Окрім цього, характерно прикметою і українських, і англійських газетно-публіцистичних текстів є широке використання «готових формул» (кліше), які не обов'язково співпадають у даній парі мов, а тому при перекладі у кожному конкретному випадку можуть вимагати застосування різних перекладацьких трансформацій (від запозичення і калькування до описового перекладу).

При аналізі перекладацьких трансформацій, що використовуються для відтворення семантики дебітивності МП, слід також враховувати тезу,

неодноразово висловлювану фахівцями у галузі перекладу, зокрема, В.Н. Комісаровим, суть якої полягає у тому, що кожний перекладацький акт становить *конкретний* акт мовлення мовою перекладу [Комісаров 1980, с.107], тобто кожний переклад є суб'єктивним, оскільки є результатом мовлення окремої особи (перекладача). Відтак, вибір варіанту перекладу певною мірою залежить від кваліфікації й індивідуальних здібностей перекладача. При цьому, однак, суб'єктивність перекладу обмежується заакцентованими вище чинниками прагматичного характеру – необхідністю якомога повнішого відтворення змісту ТО мовою перекладу. Тому «сваволя» перекладача лімітується об'єктивно існуючими і не залежними від особистості перекладача відносинами між специфічними системами граматичної, лексичної, стилістичної тощо кодифікації двох мов і напрацьованою системою технічних прийомів відтворення ТО на МП.

Врахування зазначених чинників й зумовлює специфіку аналізу перекладацьких трансформацій при відтворенні дебітивної модальності в англomовних перекладах газет «День» і «Дзеркало тижня».

Оскільки модальність – це значення, яке конституюється у різних транслемах, зіставний аналіз прийомів відтворення семантики дебітивності українських текстів у їх англomовних перекладах здійснюватиметься на основі поданого у Розділі 2 аналізу мовних засобів вираження різних ступенів облігарності з використанням зведеної таблиці засобів вербалізації дебітивності (див. додаток А).

При зіставленні мовних засобів виразу дебітивної модальності в українomовних публікаціях газет «День» і «Дзеркало тижня» та їх англomовних перекладах у дайджестах «The Day» та «Zerkalo nedeli», враховувалися критерії, які визначають основні типи перекладацьких трансформацій (експліцитність/імпліцитність; додавання інформації чи її втрата; генералізація/конкретизація змісту; лексикалізація/граматикалізація; фіксована/вільна модуляція тощо). Характер трансформації визначив принципи структурування матеріалу дослідження в межах даного розділу.

3.2. Проблема вибору перекладацьких стратегій і тактик при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови

Перш ніж взятися до аналізу перекладацьких трансформацій, які застосовуються при відтворенні цільовою мовою такого аспекту змісту вихідного повідомлення як семантика дебітивності, зазначимо, що в сучасному перекладознавстві існують дві основні моделі перекладу, які відображають погляди їх прихильників на сутність процесу перекладу, – *денотативна (інтерпретативна)* і *трансформаційна* (у термінах Паризької школи, «*транскодування*»). Перша з названих моделей становить вид перекладу, що ґрунтується на апеляції до *позамовної* дійсності, з урахуванням якої формується повідомлення МП. Інтерпретативна модель перекладу (лат. *interpretatio* – роз'яснення, тлумачення), що передбачає насамперед особисту інтерпретацію змісту повідомлення перекладачем, протистоїть «транскодуванню», яке здебільшого використовується для опису перетворень, що викликані типологічними відмінностями між мовами. «Транскодування» нерідко позиціонується як «власне переклад» – значною мірою алгоритмізований перехід від одного мовного коду (сукупності правил, за якими та чи інша мова організується як система) до іншого. При цьому, однак, у більшості випадків зміст процесу перекладу навряд чи можна звести до відшукування лише *закономірних* відповідників (двох- , або й односторонніх) і повністю виключити елементи творчого підходу перекладача до відтворення ТО цільовою мовою. Адже закономірними відповідниками, що утворюють поле прескрипції, не вичерпується арсенал тих мовних засобів, якими користується перекладач, і які, не являючись еквівалентними у строгому розумінні слова, використовуються як такі у практичній діяльності перекладача.

Не обговорюючи у межах даного дисертаційного дослідження переваги чи недоліки кожної з названих моделей перекладу (з цього питання існує доволі багата література), зазначимо, що, на наш погляд, пріоритети у виборі

тієї чи іншої моделі перекладу вимагають врахування специфіки конкретних аспектів змісту, що підлягають перекладу і входять, за Є.В. Бреусом, до «сітки перекладацьких проблем» [Бреус 1998, с. 17].

У цьому відношенні модальність – і дебітивна модальність зокрема – репрезентує таке мовно-мовленнєве явище, яке *безпосередньо* не пов'язане з екстралінгвістичною дійсністю і здебільшого не вимагає врахування її реалій в процесі перекладу, як це має місце при відтворенні цільовою мовою метафор, порівнянь, ідеологем, історем, культурем, одиниць пареміо-фразеологічного фонду і навіть антропонімів, як показала у своїх розвідках Лаура Сальмон [Сальмон 2002]. У цьому розумінні можна було б стверджувати, що алгоритм «перекодування» конструктів дебітивності з української на англійську мову (як і навпаки) є чітко відпрацьованим, що засвідчує, зокрема, й таблиця відповідностей, подана нами до Розділу 2. Власне, сам факт виокремлення конкретних відповідностей як таких уможливорюється їх регулярністю.

Водночас, як показали проаналізовані в ході дослідження контексти, при відтворенні англійською мовою конструктів, що транслюють семантику дебітивності в українських медійних текстах, досить часто спостерігається вихід за межі поля прескрипції і застосування з метою забезпечення прагмакомунікативного ефекту інтерпретативного підходу із залученням екстралінгвістичної, «фонової» інформації.

Для прикладу наведемо насамперед пару контекстів, виокремлених нами зі статті кореспондента газети «День» Миколи Сірука (відповідно, в україномовному і перекладеному англійською мовою варіанті), де йдеться про інтерв'ю, яке дав перед від'їздом до Брюсселю директор Київського центру інформації та документації, член секретаріату НАТО Мішель Дюре:

Ми не можемо коментувати внутрішні справи України [Сірук, День 16.07.2009].

We are not in a position to comment on what happens within Ukraine [Siruk, The Day 21.07.2009].

Особливість контексту МО у даному випадку полягає в тому, що семантика дебітивності виражається *заперечною* конструкцією («(ми) не можемо») з використанням в якості негативного оператора заперечної частки «не». З урахуванням кодифікації, що існує в межах англійської мови, дану конструкцію можна було б відтворити у ТП як «We are not allowed», що сприяло б збереженню поверхневого рівня дебітивності як *неможливості* дії, семантика якої транслюється модальною конструкцією у ТО. Однак використання англійського модального дієслова *allow*, що містить у собі сему «мати дозвіл», імпліцитно передавало б і статусно-рольові відношення підлеглості стосовно актанта, що у даному випадку не відповідає дійсності, оскільки суб'єкт висловлювання сам є очільником поважної міжнародної структури. Тому, вочевидь, перекладач вдається – як до більш прагматично достовірного – до альтернативного варіанту перекладу «We are not *in a position*», який конкретизує зміст вихідного повідомлення, актуалізуючи в якості елемента позамовної інформації правила міжнародної етики, зокрема рекомендації утримуватися від обговорення внутрішньої ситуації у країні перебування.

Наведемо ще один цікавий приклад, який демонструє вплив екстралінгвістичного чинника на актуалізацію дебітивної семантики в ТП і застосування інтерпретативної моделі перекладу:

*Коли НДР доживала останні дні, співробітники «Штазі» отримали наказ знищити свої архіви. Спалювати їх вони не наважилися <...> Було вирішено порвати всю документацію <...>: кожен документ із загальної кількості в 45 мільйонів одиниць зберігання розривали на 16 шматочків. Документи і папери з однієї полиці складалися в один мішок. Порядок є порядок. І йому **не зрадили** співробітники «Штазі», навіть у настільки складний момент. Після усунення від влади правлячої донині Соціалістичної єдиної партії Німеччини <...> завдяки сучасним комп'ютерним технологіям <...> документи вдалося відновити [Самокиш, День 21.09.2010].*

*When the GDR was living its last days, Stasi staff got orders to destroy their archives. They dared not burn them <...> Thus, they decided to shred all the documents <...>: each of the 45 million documents was torn into 16 pieces. The documents and files from the same shelf were packed in one bag. Order is order, and the Stasi officers **would keep** it even in such complicated times. After the overthrow of the ruling Socialist Unity Party of Germany <...> the documents were restored [Samokysh, The Day 23.09.2010].*

В даному випадку цікавими для аналізу з точки зору наявності та /чи відтворення інформації про дебітивність є такі конструкти-відповідники як «йому не зрадили співробітники» у ТО і «officers would keep» у ТП. Окрім того, що дані конструкти становлять приклад антонімічного перекладу (заперечна – стверджувальна форми), вони цікаві й як факт актуалізації позамовної інформації, зокрема щодо прагнення дотримувати «порядок» у найменших дрібницях як відмінної особливості німецького національного характеру. Актуалізації семи «обов'язок», експліцитно присутньої в ТО завдяки використанню лексеми «зрадити», сприяє й уведення в ТП в якості підмета іменника «officers» («the Stasi officers»), хоча на початку текстового фрагменту перекладачем ужито більш аморфне й розпливчате «staff», що більше відповідає іменнику «співробітники», ужитому в тексті оригіналу в обох ситуаціях. Відзначена заміна зумовлена, на нашу думку, стереотипними уявленнями про офіцерів як «рицарів обов'язку», що питомі для європоцентричної свідомості. Така заміна чи не найяскравіше з усіх відзначених вище аспектів засвідчує наявність «точки зору» перекладача, що ґрунтується на його загальнокультурній компетенції і дозволяє говорити про застосування в даному випадку інтерпретаційної моделі перекладу.

Відзначена особливість перекладу наведеного фрагменту цільовою мовою стає ще помітнішою на тлі застосування у цьому ж контексті методу «транскодування», пор.: «Спалювати їх вони *не наважилися*» – «They *dared not burn them*», що є прикладом *дослівного* перекладу фраземи, яка містить імпліфіковану дебітивність.

Елементи використання фонові інформації з метою конкретизації змісту вихідного повідомлення при перекладі цільовою мовою становить наступний контекст:

Розраховувати лише на адміністративний ресурс *не доводиться*, хоча з Києва до обласних організацій, як то кажуть, надхмарні цифри планів щодо поданих голосів, надходять [Райхель, День 21.09.2010].

The administrative resource alone is clearly insufficient, although Kyiv keeps sending to the party's regional organizations, so to speak, sky-high vote targets [Raikhel, The Day 23.09.2010].

Лексикалізований переклад «is clearly insufficient» шляхом підключення позамовної інформації, якою володіє український читач, конкретизує для іншомовної аудиторії причину того, про що йдеться в модальній конструкції ТО, – чому «не доводиться розраховувати» «лише на адміністративний ресурс». При цьому конкретизація і уточнення змісту вихідного повідомлення, що забезпечуються лексикалізацією предикату дебітності у ТП, викликають втрату інформації про цей аспект змісту ТО.

Розглянута група прикладів з усією переконливістю свідчить, що однією з причин застосування інтерпретативного підходу до перекладу є потреба конкретизації для цільової аудиторії змісту вихідного повідомлення шляхом актуалізації екстралінгвістичної інформації і реалізації «точки зору» перекладача.

Інша причина, на нашу думку, зумовлена використанням оказіональних засобів вираження дебітності, як наприклад, в наступному контексті:

От би й грюкнув наш Президент кулаком. *Не в прямому, а в переносному розумінні. <...> Урешиті-решит, йдеться про територіальну цілісність держави, а він її гарант. От би й гарантував* [Райхель, День 21.09.2010].

A good occasion for our president to slam his fist on the table – figuratively, of course. <...> After all, it is about our state's territorial integrity, of which he is the guarantor. Why not guarantee it? [Raikhel, The Day 23.09.2010].

Інформацію про дебітивність у даному контексті несе спонукально-емотивна конструкція «От би й ...», яка двічі вжита у тексті вихідного повідомлення з різними дієсловами («От би й грюкнув», «От би й гарантував»). Як така, дана конструкція виражає глибинний рівень дебітивності – модальність необхідності/потреби. При цьому, однак, у ТП в жодному з випадків, ця конструкція не відтворюється шляхом «транскодування». Причини цього вбачаємо передусім в яскраво-експресивному забарвленні даної конструкції, зумовленому її розмовним характером. Алгоритмізований переклад – «let him ...» мав би у даному випадку занадто експресивний і навіть агресивний характер, недопустимий в стосунку керівника країни, тим паче в перекладі для англомовної аудиторії, що впродовж останніх десятиліть виховується на засадах «коректності». Відтак окреслені міркування пояснюють неможливість застосування у даному випадку регулярних відповідників, що спонукає перекладача до певних «творчих» зусиль. Тому у першому випадку в процесі перекладу він використовує прийом транспозиції (заміни імперативної дієслівної конструкції іменниковою «a good occasion to slam») з метою зниження «градусу» експресивності вихідного повідомлення й конкретизації його змісту для цільової аудиторії з урахуванням того екстралінгвістичного контексту (інформації про характер російсько-українських відносин в часі президентства В.Ф. Януковича), яким пересічний іншомовний споживач перекладу швидше за все не володіє. При цьому запропонований перекладачем варіант перекладу не зберігає усього обсягу інформації про дебітивність, присутньої у ТО, а актуалізує лише сему «можливість», «зручна ситуація», що проектується у даному випадку саме на екстралінгвістичну інформацію про ситуацію, яка склалася під час чергових перемовин російського і українського президентів і якою український президент не скористався.

У другому випадку конструкція «От би й гарантував» відтворюється за допомогою антонімічного (заперечного) перекладу «Why *not* guarantee it?» і

оформляється як риторичне запитання. Завдяки цьому, в ТП збережено експресивний потенціал ТО, однак знято характерний для нього елемент фамільяризації як такий, що сприяє інвективізації змісту повідомлення.

На загал, приклади, проаналізовані у даному підрозділі, дозволяють зробити два важливі висновки щодо особливостей відтворення дебітивності при перекладі українських масмедійних текстів англійською мовою:

1) переклад конструктів, що транслюють семантику дебітивності, будується на синтезі інтерпретативної й трансформаційної моделей перекладу;

2) «стимулом» для застосування інтерпретативної моделі перекладу стають, зокрема, випадки використання оказіональних засобів вираження дебітивної модальності у ТО.

3.3. Застосування прийомів прямого перекладу

У межах даного підрозділу ми розглянемо випадки застосування перекладацьких стратегій і тактик, що у класифікації Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне визначаються як прийоми прямого перекладу текстів. Одним з прийомів є *калькування*. Його сутність полягає у запозиченні з іноземної мови тієї чи іншої синтагми і буквальному перекладі елементів, які її складають. Водночас зазначимо, що прийом калькування – поряд із транслітерацією і транскрибуванням – дослідники розглядають як один з напрямків *гібридизації* при перекладі. Зокрема, О.В. Овсяннікова, вивчаючи у своїх студіях проблеми перекладу з англійської мови, зазначає, що «в буденній перекладацькій ситуації транслітерація, транскрипція і калькування й далі посідають важливе місце» [Овсяннікова ЕР]. При цьому слід наголосити, що у переважній кількості досліджень гібридні вкраплення співвідносяться насамперед з лексичним, рідше лексико-граматичним рівнем мови і пов'язуються або із запозиченнями, що відбулися у попередні історичні епохи (діахронічний аспект проблеми), або ж із феноменом

глобалізації (синхронічний вимір), як це роблять у своїх дослідженнях, простежуючи явища міжмовної інтерференції Т.М. Іванова [Іванова 2002], С.Є. Максимов [Максимов 2002], Т.Є. Сальє [Сальє 2003].

Прийом калькування застосовується й щодо перекладу транслем з дебітивною модальністю. Однак – з огляду на природу даного мовного явища, яка, як було наголошено вище, спричиняє алгоритмізацію процесу перекладу і водночас обмежує можливості застосування інтерпретативного підходу – при відтворенні семантики дебітивності цільовою мовою використовуються здебільшого *граматичні* кальки. У даному випадку йдеться про випадки перенесення у ТП моделей, завдяки використанню яких у вихідній мові забезпечується транслювання значення повинності.

Розглянемо деякі приклади, що відібрані нами з публікацій газет «День» і «Дзеркало тижня».

*Це дуже важливо й, безумовно, **потрібно**, але загалом проблеми не вирішує* [Гудзик, День 28.11.2007].

*This is very important and **necessary**, but it cannot solve the whole problem* [Gudzyk, The Day 04.12.2007].

У наведеному контексті основним показником дебітивної модальності у ТО виступає предикат «потрібно», що входить у ядро групи предикатів, які вживаються для вираження значення повинності в українській мові. Семантика потреби, що транслюється цим предикатом, підсилюється і вставним словом «безумовно». У ТП це значення відтворено шляхом калькування моделі, за якою предикативна конструкція побудована у ТО – «вказівний займенник + (дієслово-зв'язка «є», яке в українській чи російських мовах формально виражене лише у минулому або майбутньому часі) + (предикативний) прислівник із значенням повинності/потреби». Відтак, англомовна предикативна конструкція «This is necessary», що повністю відповідає цій моделі, сприяє повному збереженню модально-конотативного потенціалу ТО. При цьому у ТП опущено вставне слово, яке є неістотним для розуміння загального змісту речення. Відтак у тексті

перекладу немає ані втрат, ані додавання інформації. Збережено й глибинний рівень облігаторності, властивий для вихідного тексту – необхідності як потреби.

I Нам не треба, та це й неможливо, охоплювати всі без винятку напрямки наукового пошуку [Гудзик, День 28.11.2007].

So we do not need to embrace absolutely all areas of scholarly research [Gudzyk, The Day 04.12.2007].

У наведеному контексті показниками дебітивної модальності у ТО виступають заперечні предикати «не треба» і «неможливо», у ТП – заперечна форма дієслова «need» («we do not need»), яке в англійській мові ідентифікується як напівмодальне і передає у данному випадку значення небажаної повинності, яку, з огляду на інтенцію, закладену у значенні даного модального конструкту, слід кваліфікувати як глибинну. При трансляванні ТО мовою перекладу і ТП збережено прокалькований з української модальний модифікатор «не треба» («we do not need»). Водночас у ТП спостерігається опущення елемента ТО «неможливо», що є неістотним для розуміння загального змісту речення, внаслідок чого втрати інформації є незначними.

<...> кожний громадянин повинен зрозуміти: дуже багато (як мінімум) залежить від мене в нашій (не в «цій») країні, тому що тут жити мені, моїм дітям і онукам [Сюндюков, День 21.01.2006].

<... > every rank and file citizen must clearly understand: quite a lot (as a minimum) depends on me in our (not «this») country, because my children, grandchildren, and I have to live here [Siundiukov, The Day 24.01.2006].

Це речення складне і кожна частина має свої ознаки дебітивності та ступені облігаторності. Диференційною ознакою дебітивності у даному прикладі є обов'язковість виконання. Рівень дебітивності глибинний, тому що мова йде про плани побудови соціуму, формування норм буття. Тому ступінь облігаторності цього речення – повинність/норма. В українському тексті дана семантика виражена модальним модифікатором «повинен» та

інфінітивом «зрозуміти», а в англійському – модальним дієсловом *must + Inf.*, яке підсилене прислівником *clearly*. Щодо першого речення («кожний громадянин повинен зрозуміти») використано прямий переклад, прийом калькування.

Друге речення пояснює сутність норми повинності. Для українського тексту властивою є ідея вимушеність дії через обставини, але без негативного відтінку; вимушеність як визнання виражено опущеним модальним дієсловом «необхідно». У англійському перекладі ступінь облігарності виражена модальним дієсловом *have to*. Для перекладу використано прийом калькування. Даний переклад еквівалентно передає ступінь облігарності та зміст оригінального тексту. Втрат інформації немає.

Розглянемо наступну пару прикладів:

Мушу сказати, що за <...> [Сірук, День 25.07.2009]

I must say that <...> [Siruk, The Day 28.07.2009]

Англійське модальне дієслово із значенням строгої облігаторності «*must*» використовується як калькований відповідник українського модального дієслова «мусити», що виступає розмовним синонімом предикату «повинен», який входить у ядро предикатів, що вживаються для вираження значення повинності/ вимушеності. Водночас у даному випадку можна говорити й про елементи еквіваленції – з огляду на пріоритетну приналежність українського дієслова «мушу» до розмовного регістру, а англійського дієслова «*must*» – до нейтральної лексики.

Досить стійкі відповідності в процесі відтворення семантики дебітивної модальності при перекладі українських газетно-публіцистичних текстів англійською мовою спостерігаються між таким українським й англійським (відповідно) модальними конструктами як «мали б» і «*should have*», які становлять зміст калькування. При цьому слід відмітити, що дієслово «мати» в модальному значенні є питомим переважно для розмовного стилю і виступає синонімом загальнолітературного предикату «повинен». Тому у даному випадку, як і у випадку з дієсловом «мушу», відзначаються елементи

застосування прийому еквіваленції. Тобто мова йде про одночасне використання прийомів, що належать до різних видів перекладу – прямого і непрямого. Порівняємо низку наступних контекстів.

Чоловіки мали би замислитися над долею власного роду, адже це їхніх дідів виганяли з власної землі і морили голодом [Тисячна, День 29.04.2010].

The men should have thought of their families' destinies, because it was their grandfathers who were turned out of their own lands and starved to death [Tysiachna, The Day 29.04.2010].

У цій ситуації мав би спрацювати інстинкт самозбереження, адже національна пам'ять – дієвий і, може, єдиний в наших умовах запобіжник проти повернення у колоніальне минуле [Тисячна, День 29.04.2010].

In this situation, the self-preservation instinct should have had its effect, because the national memory is an efficient and probably the only guarantee, under our circumstances, against returning to the colonial past [Tysiachna, The Day 29.04.2010].

Як бачимо з наведених прикладів, використання англійської модальної конструкції «shoud have» при перекладі українського «мав би» є цілком виправданим, оскільки ця англійська конструкція якнайкраще відтворює семантику дебітивної модальності відповідної української конструкції, яка означає, що дія бажана, доцільна, корисна на думку мовця не відбулася.

Отже, в процесі відтворення семантики дебітивної модальності при перекладі з української мови на англійську, широко застосовуються прийоми прямого перекладу.

3.4. Застосування прийомів непрямого перекладу

Транслювання семантики дебітивності при перекладі українономовних текстів англійською мовою відбувається також шляхом непрямого перекладу, тобто перекладу, який вимагає структурних змін вихідного тексту. Розглянемо деякі приклади.

He обійшлося, як заведено в наших відомствах, і без «пошуків недоброзичливців» [Іжик, День 17.01.2006].

*In keeping with a popular tradition in our governmental departments, the minister **could not** avoid putting the blame on naysayers [Izhyk, The Day 24.01.2006].*

У наведеному контексті значення вимушеності в українському тексті виражено контекстом речення. В англійському перекладі модальний конструкт *could not* підкреслює факт неможливості розвитку подій без низки вчинків, які пов'язані з традиціями, тобто вимушеність цих дій. У поданому прикладі застосовано непрямий переклад, зокрема, прийом еквіваленції, оскільки в українському тексті використано словосполучення, близьке за змістом до фразеологізму («пошук недоброзичливців»). Англійський переклад пояснює суть цього українського виразу і таким чином забезпечує еквівалентність передачі інформації.

Зацікавлення викликає і наступна транслема, де спостерігаємо одночасне застосування кількох перекладацьких трансформацій, які є різновидами непрямого перекладу:

*Гадаю, резюме до усього сказаного може бути такий дидактичний висновок, **який було б не кепсько засвоїти** сучасній українській молоді <...> [Українська молодь: за свободу ще потрібно боротися! День 05.11.2009].*

*I think that the following didactic conclusion may sum up all of the above, and young Ukrainians **would do well to learn it** <...> [Ukrainian youth: We should continue fighting for freedom! The Day 10.11.2009].*

Своєрідність відтворення дебітивної модальності у даному випадку полягає у використанні лексико-граматичних засобів, які створюють антонімічний ефект – частковозаперечну конструкцію у ТО замінено стверджувальною конструкцією у ТП («було б не кепсько» – «would do well to»). Окрім цього, у даному мікротексті спостерігається використання прийому еквіваленції – предикат «кепсько» у ТО, що має в українській мові

відтінок розмовності (пор. «кепські справи»), у ТП передано більш стилістично нейтральним «well».

Інший приклад перекладу фразеологізму.

*«Конфлікт закінчиться певними втратами для України, хоча «Газпром» втратить набагато більше, але від цього **нам**, хоча ми й українці, як то кажуть, **не легше**», – зазначив експерт [Княжанський, День 13.01.2009].*

*“The conflict will end in certain losses for Ukraine, although Gazprom will lose a lot more. Nonetheless, **it will not make our life easier**,” he said [Kniazhansky, The Day 20.01.2009].*

Так само як попередній, цей приклад привертає до себе увагу, перш за все, використанням, при перекладі, прийому еквіваленції. Цілком розмовна фраза «нам не легше», що використовується у ТО, у ТП передається стилістично нейтральним «it will not make ... easier».

Досить поширеним прийомом непрямого перекладу, що застосовується для передачі дебітивної модальності, є транспозиція.

Як приклади застосування прийому транспозиції слід розглядати наступні випадки відтворення дебітивної модальності мовою перекладу. Цікавим нам видається передусім наступний контекст:

*Тим паче **не можна**, на мій погляд, абсолютизувати окремі критерії, такі, як індекс цитування авторів наукових статей <...> [Гудзик, День 28.11.2007].*

*I don't think **we should** absolutize such criteria as the citation index of an author's publications <...> [Gudzyk, The Day 04.12.2007].*

У даному випадку у ТО семантика дебітивної модальності транслюється за допомогою предикату «можна» із заперечною часткою «не», який у контексті речення виступає синонімом предикату «слід» у заперечній формі («Тим паче [**не слід**], на мій погляд, <...>») і передає значення доцільності. Для збереження інформації про специфіку модальних конотацій ТО у ТП використано насамперед граматичні трансформації: безособову

конструкцію з вставним зворотом «на мій погляд» («Тим паче не можна, на мій погляд <...>») трансформовано у складнопідрядне речення «I don't think we should absolutize <...>». При цьому негативний оператор «not», що передає значення НЕ-доцільності дії, вираженої основним дієсловом, включено до складу головного речення («I *don't* think <...>»), тоді як модальний модифікатор «should» виступає частиною складного дієслівного присудка у складі підрядного речення («<...> we *should* absolutize <...>»). Таким чином, у даному випадку застосовано прийом транспозиції – зміст ТО передано у ТП за рахунок використання слів іншої частиномовної приналежності практично без змін змісту вихідного повідомлення. Проведені трансформації сприяють пом'якшенню категоричності висловлювання, що краще відповідає етикетним нормам англійської мови.

Ще один цікавий приклад застосування прийому транспозиції спостерігаємо у наступному контексті:

*Це питання **радіше** не до організаторів, а до тих, хто перетворив спорудження «Українського Лувру» на дешеву показуху [Десятерик, День 13.05.2008].*

*This question **should be addressed** not to the organizers but rather to those who turned the building of the «Ukrainian Louvre» into a cheap showcase [Desiateryk, The Day 20.05.2008].*

Специфіка даної транслеми полягає у тому, що в тексті оригіналу практично немає формальних (тобто експліцитних) показників модальності. Водночас імпліцитна модальність даного речення забезпечується прислівником «радіше», що виступає у ролі факультативного модального модифікатора і передає послаблене значення необхідності як потреби («[З цим питанням потрібно звернутись] не до організаторів <...>»). Натомість у ТП ці відтінки дебітивної модальності виражені експліцитно за посередництва модального дієслова *should* (*This question should be addressed <...>*).

Ще один випадок використання прийому транспозиції спостерігаємо в наступному текстовому фрагменті:

*Сюди ж **треба** захувати Німеччину, де після Другої світової війни діяв особливий імміграційний режим стосовно громадян Туреччини <...>*
[Пономарева, День 17.12.2009].

*Germany **should also be** included in the list, as a special immigration regime concerning the Turkish citizens was functioning there after World War II*
[Ponomareva, The Day 24.12.2009].

В українському тексті модифікатором модальності виступає предикатний прислівник «треба», який надає усьому реченню значення повинності як потреби. У ТП це значення транлюється за допомогою модального дієслова *should* із значенням рекомендованої повинності (*Germany should also be included*). При цьому безособова конструкція ТО «Сюди ж треба захувати <...>» трансформується при перекладі згідно принципу одомашнення (докладніше див. пп. 3.4.1.) і замінюється особовою (*Germany should also be included <...>*).

Наступний приклад:

*Визнання Ізраїлем Андрія Шептицького Праведником світу **могло б стати** (1) однією з провідних подій, **здатних** (2) змінити на краще діалог між Києвом і Тель-Авівом* [Малахова, День 19.01.2006].

*I am sure that Israel's recognition of Andrei Sheptytsky as a Righteous among the Nations **would be** (1) a key factor that **could have** (2) a positive effect on the dialogue between Kyiv and Tel Aviv* [Malakhova, The Day 24.01.2006].

У даному текстовому фрагменті, що становить складнопідрядне речення, зустрічаємо два випадки застосування перекладацьких трансформацій до вербалізаторів дебітивної модальності, що відповідає їх кількості у ТО. Конструкт модальності «would be» транлює бажаність дії, що у ТО передається завдяки умовному способу дієслова «могти» («могло б»); дієслівна модальна констукція «could have» як зазначення можливого напряму розвитку подій виступає відповідником оказіонального

модифікатора модальності «здатних (змінити)». Таким чином, у першому випадку має місце застосування кальки (прямий переклад); у другому – транспозиції (непрямий переклад).

«Переможемо економічну кризу, тоді підемо на вибори, — лаконічно чеканить партійну настанову лідер кримських бютівців Андрій Сенченко...» [Самар, Дзеркало тижня, 25.10.2008].

“It is necessary to overcome the economic crisis before holding elections,” briefly maintains the party guidelines Andriy Senchenko, leader of the Crimean BYuT organization“ [Samar, Zerkalo Nedeli, 25-31.10.2008].

Як бачимо, в даному прикладі в українському тексті дебітивна модальність передана імпліцитно за допомогою форми майбутнього часу: «переможемо». При цьому українське «переможемо» містить у собі також певний заклик до дії (давайте переможемо), або послідовність дій (переможемо – тоді підемо). В англійському перекладі для експлікації цієї ідеї використовується модальна конструкція «it is necessary» і прийменник «before».

Розглянемо інший приклад:

Прем'єр Ю.Тимошенко виключила можливість міжнародних позовів і штрафних санкцій до України у зв'язку з ухваленням рішення про вихід із УРП з американською компанією Vanco. «Якщо навіть деякі камікадзе на підставі таких незаконних дій звернуться в якийсь міжнародний суд, Україна не просто його виграє, а дуже впевнено виграє всі ці спори, і я хочу, щоб навіть не допускали такої думки (1), що Україні доведеться (2) за все це платити», — підкреслила глава уряду [Єрмоєнко, Дзеркало тижня, 24.05.2008].

Prime Minister Yulia Tymoshenko ruled out the possibility of international claims and punitive measures against Ukraine in connection with the dissolution of the PSA with the American company Vanco. “Even if some kamikaze takes it into any international court, Ukraine will win the dispute with confidence, and I would

like to assure (1) you that Ukraine won't (2) pay for anything," noted the head of the government [Yeremenko, Zerkalo Nedeli, 24-30.05.2008].

У даному випадку ми бачимо дуже цікавий приклад перекладацької трансформації, оскільки стверджувальна і заперечна форми в ТО і ТП не співпадають, що, однак, не лише не заважає, а навпаки допомагає передачі модальності. Тут українське «(хочу), щоб навіть не допускали такої думки» (заперечна форма) передано за допомогою англійського «(I would like to) assure» (стверджувальна форма), а українське «доведеться» (стверджувальна форма) англійським «won't» (заперечна форма). Бачимо, що при перекладі було досить відчутно змінено будову речення, окрім того використання англійського дієслова *will* у заперечній формі (*won't*) підкреслює впевненість, що відбудеться саме так.

Розглянемо наступний приклад:

Що, загалом, дивно, коли пригадати, що у зверненні після засідання РНБОУ президент наголосив, що для здійснення цих заходів «потрібен один колосальний актив — довіра людей», яка являє собою «ключовий чинник подолання кризи». Невже довіра саме так і формується? [Сколотяний, Дзеркало тижня, 25.10.2008]

*It looks strange because after the NSDC meeting the President said that the anti-crisis measures would require "one colossal asset – the people's trust" – which he called "the key factor of overcoming the crisis." Is that the way the people's trust **should be gained**? [Skolotiany, Zerkalo Nedeli, 25-31.10.2008]*

В українському тексті авторська оцінка виражається за допомогою оказіональних способів передачі днбїтивної модальності (риторичне запитання «невже ... так і формується?», у той час як в англійському перекладі для передачі модальності вводиться модальне дієслово *should*, яке в даному випадку можна перекласти як «слід». Разом з тим, в англійському перекладі збережено прийом риторичного запитання, що достатньо добре передає зміст і структуру оригіналу.

Зовсім інший підхід при перекладі бачимо в наступному прикладі:

То ж чому державі не скористатися і можливостями недержавних банків, як інструментами реалізації своєї інвестиційної політики? [Сколотяний, Дзеркало тижня, 25.10.2008]

Thus, it is worthwhile for the state to use the possibilities of the private banks in implementation of its investment policy [Skolotiany, Zerkalo Nedeli, 25-31.10.2008].

В даному прикладі, так само як і в попередньому, дебітивна модальність передана за допомогою оказіональних способів (риторичне запитання «чому ні?»), а в англійському перекладі використано модальну конструкцію «it is worthwhile», яка не має форми риторичного запитання, проте цілком задовільно передає ту модальність, яка була закладена у ТО.

3.4.1. Стратегія «одомашнення» при відтворенні дебітивної модальності МП. Істотний інтерес в контексті перекладознавчого дослідження становлять і випадки застосування стратегії одомашнення при відтворенні текстів україномовного медіа-дискурсу англійською мовою. У зв'язку з цим зазначимо, що *стратегія одомашнення* («доместикації») на загал скерована на пристосування (адаптацію) ТП до норм сприймаючої культури і реалізацію принципу заощадження мисленневих зусиль. Як вже вказувалося, дана стратегія домінує в сучасному англійському дискурсі.

Як прояви цієї стратегії можна розглядати проаналізовані вище випадки конкретизації змісту вихідного повідомлення із залученням екстралінгвістичної інформації.

У контексті вивчення шляхів відтворення дебітивної модальності ТО засобами цільової мови випадки застосування цієї стратегії викликають особливе зацікавлення через усвідомлення високої частотності використання в українській мові безособових синтаксичних конструкцій для транслювання семантики дебітивності – на кшталт *треба, щоб..., необхідно зробити..., слід відзначити...* тощо – як явища асиметрії двох мовних кодів. У цьому сенсі доречно згадати спостереження О.А. Тронь, яка відзначала «достатньо

високу» питому вагу предикатів дебітивності у структурі українського речення [Тронь 2001, с. 3]. Стосовно цього наголосимо, що безособові речення є питомими й для англійської мови. Однак у них обов'язково присутній підмет, що виражений, згідно граматичної кодифікації англійської мови, займенником *it*, тоді як в українських безособових реченнях немає і не може бути підмету, пор.: англ. «it is raining»; укр. «дощить».

Відтак, в контексті проблеми відтворення дебітивної семантики *одомашнення* слід розглядати й як суто «технічний» прийом трансформації змісту повідомлення у МП, при якому безособова конструкція у ТО замінюється займенниковим підметом з дієсловом, що виражає об'єктивну необхідність з імплікацією вимушеності. Даний прийом достатньо активно застосовується при перекладі англійською мовою україномовних газетно-публіцистичних текстів з огляду на широке використання у них в якості модифікаторів дебітивної модальності безособових присудків, виражених «присудковими словами» *треба* і *слід*, а також прислівниками *потрібно*, *необхідно*, що відповідає завданню досягнення персуазивного ефекту медіа-повідомлення.

Наведемо деякі приклади.

Треба чесно й відверто визнати це, бо ілюзії, хай би якими «рожевими» вони не були – це шлях у глухий кут! [Сюндюков, День 21.01.2006]

*We **must** admit this honestly and frankly because illusions, no matter how «rosy» they may be, lead to a dead end* [Siundiukov, The Day 24.01.2006].

У даному випадку значення дебітивності як потреби (глибинний рівень) у ТО транслюється за допомогою предикату «треба». У ТП воно передається за допомогою модального дієслова «must» і супроводжується граматичними трансформаціями – заміною безособової синтаксичної конструкції у ТО «треба визнати» на особове речення у ТП – «*We **must** admit*». Втрат інформації при цьому не відзначається.

Наступний приклад:

*Якщо ми хочемо, щоб якась ідеологія перемогла, **потрібно розуміти**, чому одні, коли голосують, приймають таке рішення, а інші – інше [Вибори-2010, День 19.02.2010].*

*If we want a certain ideology to win, **we have to understand** why some make this decision while voting, and the others some another decision [Election-2010, The Day 19.02.2010].*

У даному випадку вихідне повідомлення за головним типом синтаксичного зв'язку становить складнопідрядне речення. Модальний конструкт «потрібно розуміти» міститься у головному реченні і заповнює собою увесь його простір. Відтак з точки зору синтаксичної організації даний компонент слід ідентифікувати як односкладове безособове речення. У ТП зберігається загальна синтаксична структура повідомлення як складнопідрядного речення (за головним типом синтаксичного зв'язку), однак безособова конструкція «потрібно розуміти» в ТП трансформується у двоскладне речення «we have to understand», що узгоджується з нормами англійської мови, в якій наявність у структурі речення обох головних членів є обов'язковою. Наявність модального конструкту «потрібно розуміти» у ТО відзначає глибинний рівень дебітивної модальності – як вимушеної повинності (це значення забезпечується змістом підрядного речення «якщо ми хочемо, щоб якась ідеологія перемогла»). У ТП для відтворення семантики облігаторності використано дієслівну конструкцію «have to understand». Завдяки наявності у семній структурі модального дієслова «to have» сем «повинність» і «зумовленість обставинами», його використання забезпечує повне відтворення комунікативної інформації, закладеної у ТО, у ТП.

Аналогічний приклад:

***Треба також мати на увазі те, яку кампанію вела Юлія Тимошенко.** [Вибори-2010, День, 19.02.2010].*

***We also have to remember** what kind of campaign Tymoshenko waged. [Election-2010, The Day, 19.02.2010].*

Як бачимо, в наведених вище парах контекстів граматична адаптація українського тексту до норм мови-реципієнта відбувається з використанням у якості підмета особового займенника «we». Проаналізовані в ході дослідження контексти засвідчують випадки «одомашнення» текстів українських медіа-повідомлень при відтворенні англійською мовою конструктів дебітивної модальності з використанням інших форм вираження підмета. Розглянемо такий приклад:

Звичайно, від міжнародних спостерігачів багато очікувати не варто. Хіба що у випадку надзвичайних подій [Вибори-2010, День, 19.02.2010].

One shouldn't naturally expect too much from the international observers, with the exception of extraordinary cases [Election-2010, The Day, 19.02.2010].

У даному випадку предикативна конструкція «не варто очікувати», що транслює значення дебітивної модальності у ТО, у ТП передається за допомогою конструкції «One shouldn't expect», де в якості підмета виступає неозначений займенник «one».

При аналізі текстових матеріалів виявлено й контексти, що містять приклади застосування прийому «одомашнення» з використанням в якості підметів іменників.

3.4.2. Довільний переклад модальних предикатів. Проблемним аспектом при вивченні шляхів відтворення конструктів дебітивності, що зустрічаються у текстах українських газет, англійською мовою є переклад модальних предикатів. Загальновідомим є той факт (ми наголошували на ньому в попередньому розділі), що значення дебітивності в англійській мові передають насамперед спеціальні модальні дієслова, а також їх еквіваленти і поліфункціональні дієслова в ролі модифікаторів повинності. При цьому спостерігається більша диференціація модальних дієслів в англійській мові порівняно з російською чи українською, що спричиняє необхідність додавань при перекладі з англійської.

Водночас при перекладі з української (як і з російської) на англійську виникає дещо інша проблема, зумовлена, як уже наголошувалося вище, використанням у названих слов'янських мовах для вираження семантики дебітивності насамперед безособових дієслівних конструкцій, побудованих за схемою «предикативне слово/ предикативний прислівник (в російській граматиці – «слово категории состояния») + інфінітив». Такі конструкції не завжди надаються до алгоритмізованого відтворення в англійській мові. Тому при перекладі такі конструкції часто супроводжуються довільною заміною предикативних слів із точним відтворенням дієслівного компоненту предикативної конструкції. Наприклад:

Не слід забувати про один із принципів фондового ринку – про розділення нормотворчості та нормозастосування [Смахтіна, Дзеркало тижня 13.04.2009].

Let's not forget one of the principles of the stock market – the division between making rules and applying rules [Smakhtina, Zerkalo Nedeli 13.04.2009].

У даному контексті дебітивну семантику як семантику повинності/бажаності, повинності/рекомендації трансліює предикативна конструкція «не слід забувати». Виходячи з правил переходу з коду української мови на код англійської, даний фрагмент можна було б перекласти із використанням регулярного англійського відповідника – багатофункціонального дієслова «should» у ролі модального модифікатора:

We should not forget one of the principles of the stock market – the division between making rules and applying rules.

Однак у ТП в якості відповідника використано спонукальну конструкцію «let's not forget», що спричиняє модуляцію, послаблюючи семантику рекомендованості з одночасною експресивізацією тексту повідомлення.

У наступному прикладі –

Та скептики переконані, що цій оригінальній бізнес-ідеї прожити довго не судилось. [Дубровик, День 17.09.2010].

*But skeptics are confident that this original business idea **will not survive**...*

[Dubrovyyk, The Day 23.09.2010]

спостерігається заміна предикативного слова «судилося», що виступає модифікатором дебітивної модальності в ТО, особовою формою майбутнього часу «will not survive».

Розглянемо ще один дуже цікавий приклад:

*Запитання: якщо ми — вустами МЗС — мало не щодня розповідаємо Росії, що Конституція зобов'язує нас остаточним терміном базування ЧФ вважати 28 травня 2017 року, то, **можливо**, гарант цієї Конституції **нареши́ті** зверне увагу (1) політичних лідерів на те, що **негоже** (2) в передвиборній і будь-якій іншій гонці використовувати антиконституційне гасло?* [Самар, Дзеркало тижня, 25.10.2008]

*I have a question in this regard: if the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine constantly explains to Russia that the Ukrainian Constitution defines May 28, 2017 as the end of the agreement governing the stationing of the Black Sea Fleet in Crimea, then **why does** the guarantor of this very Constitution **pay no attention** (1) to the fact that the political leaders of our country employ anti-constitutional slogans in their election campaigns?* [Samar, Zerkalo Nedeli, 25-31.10.08]

Цей приклад цікавий тим, що опускаються емоційно забарвлені слова «нареши́ті», «негоже», а про дію, яку критикує автор, говориться як про даність. Таким чином, український оригінал звучить більш повчально, ніби настанова президенту, в ТП цієї повчальності немає.

Розглянемо інший, не менш цікавий приклад:

*На Апеляційний суд **сподіватися не варто** (1). Якби йшлося про Європейський суд, то можна було б щось вигравати. А тут у кого **вигравати** (2)? Ми всі розуміємо, що незалежність українських судів — це казочки* [Томак, День, 12.10.2011].

*“The Court of Appeal? **A slim chance** (1). The European Court would be a different story. Here in Ukraine **there is practically no chance** (2). We all know about our ‘unbiased’ courts of law and judges* [Томак, The Day, 13.10.2011].

Як бачимо, при перекладі модальні значення передаються досить довільно, за допомогою цілісного перетворення. Перекладач удається до прагматичної адаптації ТО, намагаючись передати імплікації мовця. В ТП двічі використано слово «chance» (шанс), при цьому всіляко підкреслюється ілюзорність цього шансу, безперспективність вподіватися на нього (*a slim chance* у першому випадку, *no chance* у другому). Таким чином, в ТП дещо підсилюється відчуття безвиході, порівняно з ТО (особливо у другому випадку, в якому ні про які шанси в ТО не йдеться взагалі).

3.4.3. Застосування стратегії нейтралізації. Аналіз англомовного перекладацького публіцистичного дискурсу засвідчує, що відтворення дебітивної модальності в українських газетних текстах засобами англійської мови часто відбувається з використанням стратегії *нейтралізації*, що полягає у зниженні рівня емоційності повідомлення у ТП з метою акцентування його інформативного потенціалу. Це стосується здебільшого тих випадків, коли у ТО максимально емоційно і яскраво простежується авторська позиція чи оцінка, яка – з міркувань дискурсу – не є важливою для іншомовної спільноти.

Розглянемо деякі приклади:

Знаходяться опоненти, які пропонують керівництву країни «виявляти гідність» і вимагати спецобслуговування. Чому? На якій підставі?

Ці опоненти наводять приклади посттоталітарної Іспанії, яку «тягнули» в ЄС, «малоазійської Туреччини», яку «тягнуть» у ЄС, та румунів, яких, собі на лихо, втягнули в ЄС, де вони «заповнили місця традиційного жебрання» [Веселовський, Дзеркало тижня 15.11.2008].

Those who advise Ukrainian leaders “to show dignity” and wait for a special offer quote the case of post-totalitarian Spain that was pulled into the EU; Turkey, “the country from Asia Minor” that is being pulled into it; and Romania that has been pulled into the EU unfortunately for the latter, to fill in “vacancy of the pauper-nation” [Veselovsky, Zerkalo Nedeli 21.11.2008].

Як бачимо, у ТП спостерігається опущення наявних у ТО риторичних запитань з імплікацією повинності (чому це *повинно бути* зроблено), що знімає експресивність висловлювання і призводить до його нейтралізації.

Яскравий приклад застосування перекладацької стратегії нейтралізації при відтворенні конструктів дебітивної модальності українських газетно-публіцистичних текстів засобами англійської мови становить наступний контекст:

Хочу цілком щиро приєднатися до абсолютно справедливих вимог російських дипломатів і політиків щодо необхідності неухильно дотримуватися угод з базування Чорноморського флоту РФ на території України. І закликаю вище керівництво рідної країни приєднатися. Однак спочатку сісти та на свіжу голову ці угоди перечитати. А угоду між урядами України і РФ зі взаєморозрахунків, пов'язаних із поділом ЧФ і перебуванням на нашій території російського флоту, що публікується вперше в «ДТ», у певних місцях – по кілька разів [Самар, Дзеркало тижня 12.07.2008].

Russian diplomats and politicians demand that Ukraine comply with the terms of the agreements on stationing the Russian Black Sea Fleet in Crimea. Their demand is just, but they must know that the agreements are binding for the Russian party as well. The intergovernmental agreement on mutual settlements says <...> [Samar, Zerkalo Nedeli 18.07.2008].

У даному випадку нейтралізація зумовлена потребою прагматичної адаптації тексту повідомлення для іншомовної аудиторії, зацікавленої, насамперед, в отриманні об'єктивної інформації. У процесі перекладу така адаптація досягається насамперед зміною способу наративного конструювання повідомлення – переходом від першоособової нарації («хочу приєднатися», «закликаю»), що має місце в ТО, до третьособового у ТП («перебуванням на нашій території російського флоту» – «stationing the Russian Black Sea Fleet in Crimea»). Це призводить до опущення у ТП тих фрагментів ТО, які транслюють авторську точку зору, є емоційно

зabarвленими, а відтак незаперечно засвідчують симпатії автора медіа-повідомлення – попри певний реверанс у бік російських дипломатів і політиків, зумовлений, головним чином, принципом політкоректності. Вимоги відповідного дискурсу диктують і опущення в ТП натяків на непродуманість і поспішність харківських домовленостей («на свіжy голову ці угоди перечитати <...> по кілька разів»), в яких відображено критичне ставлення автора медіа-матеріалу до дій обидвох сторін. При цьому в ТП спостерігається зміна ступеня дебітивності: семантика повинності як потреби, що транслюється у ТО за допомогою маркера дебітивності «необхідність» («необхідність неухильно дотримуватися угод»), у ТП трансформується у сувору повинність завдяки використанню модального дієслова «must» («they *must* know that the agreements are binding for the Russian party as well»).

Таким чином, у даному випадку трансформацію нейтралізації застосовано при перекладі з метою прагматичної адаптації тексту медіа-повідомлення і економії розумових зусиль реципієнта. Авторські імплікації передаються експліцитно, хоча й у максимально політкоректній формі.

Цікавий приклад з точки зору застосування трансформації нейтралізації містить і наступний контекст:

*Мало не єдина конкретна цифра незабаром стала відома від Юлії Тимошенко. Прем'єр назвала точну кількість законодавчих актів, до яких планувалося внести зміни. Їх глава Кабміну нарахувала на той момент 49. Мабуть, вона цілком поділяла президентську думку, що для ухвалення всіх антикризових законодавчих ініціатив «надзвичайно складно буде знайти підтримку всіх політичних сил». **Інакше навіщо було об'єднувати всі зміни в єдиний пакет?** [Сколотяний, Дзеркало тижня 25.10.2008]*

*The only concrete figure the public heard was disclosed by Prime Minister Yulia Tymoshenko: she said that 49 active laws and regulatory norms would have to be amended. **She decided to put all draft bills into one basket – i.e. motion them in a single package.** She must have shared Yushchenko's suspicions that it*

would be “extremely difficult to get all political forces to support them” [Skolotiany, Zerkalo Nedeli 25-31.10.2008].

У даному прикладі нейтралізація авторської модальності у ТП відбувається за рахунок перенесення речення («Інакше навіщо було об'єднувати всі зміни в єдиний пакет?») з кінця в середину абзацу та передачі тільки його інформативної частини, в якій повністю опущено сумнів автора з приводу доцільності зробленого.

Найчастіше нейтралізація при відтворенні дебітівної модальності в газетно-публіцистичних текстах засобами цільової мови пояснюється прагненням дотримати вимог відповідного дискурсу, а саме норм політкоректності:

А чим ми, мовляв, гірші? Чому нам – зась? (1) Тому гордо схрестімо руки й дочекаймося (2), коли нас запросять [Веселовський, Дзеркало тижня 15.11.2008].

Why can't we be like them? We should be proud and wait (2) till the EU invites us to join it [Veselovsky, Zerkalo Nedeli 21.11.2008].

Розглянемо виділені відповідності:

1. У даному випадку спостерігається опущення емоційно забарвленого компоненту «Чому нам – зась?», що призводить до конотативних інформаційних втрат.

2. Ужиті в ТО імперативні форми («схрестімо», «дочекаймося») акумулюють у собі цілу низку різних відтінків значення: представлену імпліцитно ідею повинності; впевненість у правильності прийнятого рішення; рішучість діяти саме так, а не інакше. При цьому експресивною домінантою у даному контексті виступає авторська іронія, оскільки резолюція, про яку йдеться, більше скидається на амбіційну упертість, яка не може викликати позитивних емоцій. Натомість у ТП актуалізовано лише ідею повинності, тоді як увесь спектр інших модальних відтінків нейтралізується.

Наступний приклад

Те, що потребувало двох-трьох місяців, тривало понад рік. Папери між київськими високими кабінетами повзли повільно, мов воли. А мали б – зі швидкістю світла, адже йшлося про найнижчі у світі кредити [Веселовський, Дзеркало тижня 15.11.2008].

What normally takes two or three months to accomplish dragged on for more than a year. Poor communication and bureaucratic red tape account for Ukraine's delayed response to the offer of loans at the lowest interest rate possible [Veselovsky, Zerkalo Nedeli 21.11.2008].

У даному випадку до нейтралізації призводить втрата інформації про дебітівність у ТП, а також опущення авторських стилістичних прийомів (метонімії «між київськими високими кабінетами», порівняння «повзли повільно, мов воли», гіперболи «зі швидкістю світла»), які забезпечують яскраве емоційно-образне забарвлення ТО.

Як приклад застосування трансформації нейтралізації у відповідності до принципу політкоректності можна розглядати і наступний контекст:

Суєта останніх тижнів, як на мене, має додати аргументів вітчизняним прихильникам розвиненого парламентаризму. Не маємо ні причин, ні бажання виступати в ролі адвоката Юлії Володимирівни або Віктора Федоровича. Проте з Віктора Андрійовича спитається окремо (1). А чи може бути інакше, якщо йдеться про всенародно обраного гаранта Конституції і арбітра нації? (2) [Рахманін, Дзеркало тижня 27.09.2008]

The turmoil of these past weeks testifies to the dire need for real parliamentarianism in Ukraine. Yulia Tymoshenko and Viktor Yanukovych do deserve a good deal of criticism, but Viktor Yushchenko bears the heaviest brunt of responsibility (1) as the guarantor of the Constitution and the “arbiter of the nation” (2) [Rakhmanin, Zerkalo Nedeli 27 September-3 October 2008].

У першому випадку (1) семантику змушеності («буде змушений відповідати за свої дії») в ТО імплікує текстовий компонент, що перебуває на межі літературної норми «спитається окремо». У ТП ця імплікована

семантика нейтралізується за рахунок модуляції і більш розгорнутого викладу (вочевидь, з метою економії мисленнєвих зусиль реципієнта) ідеї відповідальності як основного прагматичного змісту цього експресивного вислову.

У другому випадку (2) до нейтралізації призводить опущення риторичного питання з імплікацією повинності.

За ідеєю, мають постати справедливі запитання: чи розуміють нагорі, чим має (1) займатися Радбез і для чого президенти здійснюють (2) візити? Якщо в обох випадках дістанемо негативну відповідь, можуть з'явитися інші запитання: навіщо такий Радбез і чи потрібен такий візит? (3) Але ми зайвих запитань уже не ставимо – бачили і чули ще й не таке [Рахманін, Дзеркало тижня 27.09.2008].

Reasonable questions arise: do Yushchenko's advisers and chiefs of staff understand what the NSDC is meant (1) to do and what presidential visits are meant for (2)? The rank-and-filers never wonder – they are accustomed to such things [Rakhmanin, Zerkalo Nedeli 27 September-3 October 2008].

У даній парі контекстів транслема (1) і (2) передаються за допомогою однакових конструкцій зі значенням «мати на меті, призначатися», що передає зміст, закладений в даних транслемах, хоча і програють в емоційності в порівнянні з оригіналом. Однак, основна нейтралізація висловлювання відбувається за рахунок опущення цілого речення (транслема 3), яке в недвозначної формі виражає ставлення автора статті до поставленої проблеми. Таке опущення може пояснюватися як міркуваннями економії, так і прагненнями дотримати норм політкоректності, вербалізувати зміст вихідного висловлювання засобами цільової мови у відповідності до вимог англомовного дискурсу.

Таким чином, нейтралізація є досить частотним явищем при передачі дебітівної модальності засобами іншої мови. В основному нейтралізації піддаються найемоційніше яскраво забарвлені фрагменти тексту оригінала. Таке перекладацьке рішення може викликатися різними чинниками:

прагненням до економії розумових зусиль реципієнта (надмірна емоційність може бути не зовсім зрозуміла одержувачам перекладу, викликати у них непотрібні асоціації і перешкоджати розумінню основного змісту повідомлення), нормами політкоректності (необхідністю пом'якшувати надмірно різкі і відверті вирази), настільки укоріненими в англomовному публіцистичному дискурсі. А може визначатися замовником перекладу: на перший план виходить інформативність, передачі емоційності відводять другорядну роль.

3.5. Втрати інформації

Одним з можливих наслідків деформації змісту вихідного повідомлення при його відтворенні цільовою мовою є випадки *втрати інформації* щодо певного аспекту змісту ТО. Втрати інформації, які, на думку чималої низки дослідників (І.С. Алексєєва [Алексєєва 2008], А. Берман [Berman 2003], Л. Венуті [Venuti 1998, 2003]), неминуче виникають у процесі перекладу тексту повідомлення з однієї мови на іншу, зумовлені відмінністю граматичної кодифікації мови оригіналу і мови перекладу, міжкультурною асиметрією (А.М. Науменко [Naumänko 1999]) і потребою прагматично достовірно передати зміст вихідного повідомлення. Відтак, втрати інформації слід розглядати як властиві для усіх дискурсивних практик, і тексти, що функціонують у просторі українського публіцистичного дискурсу в цьому відношенні не становлять винятку.

Втрати інформації про дебітивність у ТП порівняно з ТО можуть розрізнятися за обсягом і характером і проявлятися як:

- а) послаблення чи підсилення семантики дебітивності з відповідною зміною ступеня облігаторності у ТП (часткова втрата);
- б) повна втрата інформації про дебітивність у ТП.

Для унаочнення цих положень розглянемо деякі найбільш характерні й цікаві приклади з-поміж тих, що були відібрані нами в процесі дослідження.

Часткова втрата інформації про дебітивність спостерігається в уже згаданому нами вище контексті:

От би й грюкнув наш Президент кулаком. Не в прямому, а в переносному розумінні [Райхель, День 21.09.2010].

A good occasion for our president to slam his fist on the table – figuratively, of course [Raikhel, The Day 23.09.2010].

У даному випадку в ТО відзначається глибинний рівень модальності – модальність необхідності/потреби, яка виражена імпліцитно, за допомогою okazіональних модифікаторів – емотивно-імперативної (розмовної) конструкції «От би й грюкнув». У ТП зміст повідомлення відтворюється шляхом застосування лексико-граматичної трансформації – заміни цієї спонукальної дієслівної конструкції іменниковою («a good occasion to slam»), внаслідок чого повідомлення стає менш емоційним, хоча й не втрачає експресивності повністю завдяки можливостям внутрішньої форми дієслова «slam», а також використанню прийому смислового розвитку – уведення такого текстового компоненту як «(to slam his fist) on the table», що не представлений у вихідному повідомленні. При цьому, однак, спостерігаються втрати інформації щодо семантики дебітивності, оскільки запропонований перекладачем лексичний відповідник «a good occasion» актуалізує, як було наголошено вище, лише сему «можливість», знімаючи сему «потреба, доцільність», імпліцитно присутню у ТО. Завдяки цьому в ТП відбувається зміна (послаблення) рівня дебітивності – з глибинного до поверхневого.

Розглянемо ще один приклад:

*Та водночас формування елементів державного устрою за принципом якоїсь доцільності або «скоріше, скоріше, **потрібно було на вчора**» в'їлося в шкуру нашого бюрократичного апарату [Смахтіна, Дзеркало тижня 20.06.2009].*

*But at the same time, shaping elements of the political system based on a principle of expediency or “faster, faster, **we needed it yesterday**” has become*

engrained in our bureaucratic apparatus [Smakhtina, Zerkalo Nedeli 20-26.06.2009].

Тут ми бачимо, що в ТП не зовсім точно передано модальність оригіналу. Складається враження, що сьогодні «вже не потрібно», у той час як в ТО мається на увазі, що це потрібно було зробити ще вчора, але воно не було зроблене. Тобто передається жаль від невиконаної дії. Можливо, варіантом, який краще б передав модальність оригіналу була би фраза «It should have been done long ago».

Поряд із зміною рівня дебітивності, при відтворенні цього аспекту змісту вихідного повідомлення у ТП може спостерігатись **повна втрата** інформації про дебітивність. Наприклад:

Можна лише дивуватися вмінню української влади, незалежно від партійних кольорів, потрапляти в цікаве положення [Райхель, День 21.09.2010].

What really causes surprise is the ability of Ukrainian leaders, no matter what color their party flag is, to get into a fix [Raikhel, The Day 23.09.2010].

У даному випадку при відтворення ТО цільовою мовою спостерігається застосування модуляції – заміни безособової дієслівної конструкції «можна лише дивуватися» двоскладним підрядним реченням «what really causes surprise», що спричиняє втрату інформації про дебітивність у ТП.

Подібний випадок втрати семантики облігаторності у перекладі спостерігаємо й у наступному контексті:

Їм це треба для своїх внутрішніх цілей, а нашому Президентові чого впрягатися в цю колісницю? [Райхель, День 21.09.2010]

They need this to achieve some of their own domestic goals, but why did our president choose to harness himself into this chariot? [Raikhel, The Day 23.09.2010]

У даному випадку в українському варіанті імпліцитно виражена модальність необхідності («чого [потрібно] впрягатися»), яка у ТП не зберігається через експлікацію змісту висловлювання у конструкції «why did

choose to harness himself», що забезпечує акцентування наявної у вихідному повідомленні семантики вибору за рахунок втрати семантики потреби.

Аналогічний приклад спостерігаємо й у наступній парі відповідно українського і англійського контекстів:

*Та скептики переконані, що цій оригінальній бізнес-ідеї **прожити довго не судилось*** [Дубровик, День 17.09.2010].

*But skeptics are confident that this original business idea **will not survive*** <...> [Dubrovuk, The Day 23.09.2010].

Модифікатором дебітивної модальності в ТО виступає предикативне слово «судилося», що забезпечує фатальний рівень дебітивності – неминучості, невідворотності. Експлікація змісту вихідного повідомлення шляхом використання футуральної конструкції викликає втрату інформації про дебітивність.

Яскравий приклад повної втрати інформації про дебітивність містить і контекст, який ми уже згадували вище:

***Ми не можемо** коментувати внутрішні справи України* [Сірук, День 16.07.2009].

*We are **not in a position** to comment on what happens within Ukraine* [Siruk, The Day 21.07.2009].

Модальність у даному контексті реалізується заперечною конструкцією «Ми не можемо», внаслідок чого набуває «від'ємного» характеру і транслює значення неможливості як *небажаності, не-рекомендованості* дії, що відповідає поверхневому рівню дебітивності. У ТП застосовано прийом транспозиції (заперечну дієслівну конструкцію замінено заперечною іменною – «not in a position to») і граматичну трансформацію – просте речення у ТО замінено складним у ТП. Вдаючись до такої заміни, перекладач, як було зазначено вище, мав на меті підкреслити зумовленість відмови обговорювати внутрішні проблеми України статусом актанта як громадянина іншої держави і відповідними етичними міркування, що дає підстави говорити про зумовлену екстралінгвістичними факторами

трансформацію змісту повідомлення у ТП, яка призвела до повної втрати семантики дебітивності. Характер деформації ТО, що стосується передусім лексичного значення мовних одиниць, дозволяє говорити у даному випадку про застосування трансформації *конкретизації*. Водночас дослідники зокрема, В.Н. Комісаров, наголошують, що трансформації конкретизації «часто вносить додаткові уточнення, що відсутні в оригіналі» [Комиссаров 1990, с. 174]. При цьому названі перекладознавці розгортають цю тезу у контексті перекладу з англійської на російську мову. Розглянутий вище приклад дозволяє говорити про актуальність даного положення і щодо перекладу з української на англійську.

Наведений приклад цікавий і в іншому відношенні. Трансформація ТО в процесі його відтворення цільовою мовою, запропонована перекладачем у даному випадку.

Зацікавлення викликає і наступний контекст, виокремлений нами з публікації М. Несенюка в газеті «День»:

Тоді для футбольного свята не слід буде очікувати міжнародних матчів [Несенюк, День 21.09.2010].

Then there will be ample occasions to celebrate [Neseniuk, The Day 23.09.2010].

У даному випадку втрата інформації про дебітивність як відсутність потреби, що транслюється за посередництва модальної конструкції «не слід буде очікувати» зумовлюється використанням у ТП цілісного перетворення антонімічного змісту.

При перекладі наступного контексту –

Треба сказати, що за останні два-три роки чимало людей, які могли собі дозволити досить коштовні поїздки за кордон, стали дедалі більше подорожувати Україною [Тисячна, День 17.09.2010] –

втрата інформації відбувається через застосування принципу «одомашнення»:

I think that over the last two or three years many people, who could afford quite costly trips, started to travel more across Ukraine [Tysiachna, The Day 23.09.2010].

Цікавим видається наступний приклад:

Що робити, я розумію, тільки в рамках поточного бюджетного року ресурсів на це – нуль [Сколотяний, Дзеркало тижня 01.11.2008].

I understand that no funds have been allocated for it from the 2008 state budget [Skolotiany, Zerkalo Nedeli 1-8.11.2008].

У даному випадку в ТО спостерігається імпліцитна дебітивна модальність («щоб шось робити, *потрібні гроші*»). При перекладі ця інформація повністю втрачається. Водночас відбувається нейтралізація емоційності, закладеної у ТО розмовним штампом («ресурсів на це – нуль»).

3.6. Прирощення інформації

При перекладі конструктивів дебітивної модальності з української на англійську мову цілком закономірно спостерігається й зворотній процес – природження інформації про дебітивність. Залежно від обсягу та форм природження інформації розрізняємо такі його види:

- а) заміна імпліцитної дебітивної модальності експліцитною;
- б) підвищення рівня дебітивної модальності;
- в) поява модальних значень у ТП за їх відсутності в ТО.

Розглянемо приклади, що ілюструють ці положення.

До **першої групи** увійшли контексти з транслемами, в яких відзначається відсутність модальних модифікаторів у ТО та їх поява у ТП, як-от:

Якщо говорити про зарубіжні фестивалі, то всі вони – стовідсоткові бізнес-проекти, де організатори заздалегідь обумовлюють, на яких етапах отримують прибутки: від точок продажу пива, з квитків чи сувенірної продукції <...> [Тисячна, День 17.09.2010].

*Speaking about the foreign festivals, they are pure business projects, where the organizers decide in advance on what stages, what specific incomes they **should receive**: from the places where beer is sold, or tickets, or souvenirs* [Tysiachna, The Day 23.09.2010].

У даному випадку в ТП спостерігається додавання семантики дебітивності за рахунок використання в якості відповідника дієслова *отримують* модальної конструкції *should receive*, яка виражає вірогідність, планованість певних дій.

У наступному прикладі –

Не будемо забувати й про фінансовий аспект [Тисячна, День 17.09.2010].

*And we **should not** forget about the financial side* [Tysiachna, The Day 23.09.2010] –

в ТО модальність необхідності/потреби представлена імпліцитно (дієслівна конструкція наказового способу), тоді як при перекладі повідомлення англійською мовою цей аспект змісту експліфікується завдяки використанню в процесі «одомашнення» модальної конструкції з модифікатором модальності *should*, що стає в ТП формальним показником семантики необхідності/бажаності, необхідності/ рекомендованості певних дій.

Додавання інформації про дебітивність спостерігається й у перекладі наступного уривка з української газетної публікації:

<...> *це та Сцилла та Харибда, через які **проходить** кожна революція* [Сюндюков, День 21.01.2006].

<...> *which are the Scylla and Charybdis through which all revolutions **must pass*** [Siundiukov, The Day 24.01.2006].

У даному прикладі у ТО відсутні вербалізатори модальності, й імпліцитні модальні конотації можуть бути виявлені лише на основі загального значення речення – «це та Сцилла та Харибда, через які [неминуче, обов'язково] проходить кожна революція». Таким чином, у

вихідному (українському) варіанті пропущено предикат «повинна», який у ТП відтворено за допомогою модального дієслова із значенням жорсткої повинності «must». Цей модальний модифікатор підкреслює існування лише одного варіанту розвитку подій і вказує на об'єктивну неминучість та строгу обов'язковість дій.

Цікавим для інтерпретації видається й наступний мікротекст:

<...> в цій управлінській ланці з'являться кваліфіковані фахівці <...> [Жик, День 17.01.2006].

<...> *this may bring skilled experts into this link of the governmental chain* <...> [Izhyk, The Day 24.01.2006].

Як і в усіх інших прикладах даної групи, у наведеній синтагмі відсутній формальний (експліцитний) показник модальності. Однак у тексті є значення доцільності появи фахівців відповідного рівня, зумовленої потребами соціокультурного розвитку. У ТП семантика бажаності транслюється модальним дієсловом «may», яке має значення можливості з відтінком дозволу, а не рекомендації. Тому, на нашу думку, у даному випадку доцільніше використати дієслово «should», що висловлює рекомендовану можливість. Відтак пропонуємо власний варіант перекладу:

<...> *this should bring skilled experts into this link of the governmental chain.*

У наступному прикладі –

Дещо при підрахунках скоригувати вдасться, особливо в південно-східних областях [Райхель, День 23.09.2010].

Some votes may be rigged during the count, especially in the south-eastern regions [Raikhel, The Day 23.09.2010] –

додавання модального значення, що відповідає поверхневому рівню дебітивності (можливість, бажаність), виникає завдяки застосуванню в ТП модального конструкту «may be rigged» як відповідника безособової дієслівної конструкції «вдасться скоригувати» у ТО, перший компонент якої – *вдасться* – містить у собі сему «можливо (за сприятливих умов)», що в

ТП призводить до експлікації цієї семи за допомогою англійського модального дієслова із значенням можливості *may*.

Завдяки експлікації додається семантика облігаторності і у контексті, який ми розглянули дещо вище:

*Порядок є порядок. І йому **не зрадили** співробітники «Штазі», навіть у настільки складний момент* [Самокиш, День 21.09.2010].

*Order is order, and the Stasi officers **would keep** it even in such complicated times* [Samokysh, The Day 23.09.2010].

У даному випадку прирощення семантики дебітивності зумовлене застосуванням при перекладі антонімічної трансформації і врахування інформації екстралінгвістичного характеру.

З точки зору прирощення інформації викладає інтерес наступний приклад:

*Не вельми рвуться на вибори й регіонали. У ПР чимало противників союзу з Тимошенко, і дострокова кампанія багатьма з них сприймалася як єдина розумна альтернатива такого союзу. Останнім часом ця проблема втратила свою актуальність. Проте виникла інша, значно гостріша. Багатьом «донцям» є що втратити. Бажання витратитися на виборчу кампанію блискавично зникає навіть у тих, у кого воно недавно, цілком випадково, виникнуло. Як висловився знайомий представник Партії регіонів, «пограбовані не займаються доброчинністю...» **Сьогодні «регіональні» капіталісти не готові навіть скидатися на власний «общак», а не те що матеріально підтримувати кампанію блоку імені Віктора Андрійовича (на що останній, безперечно, розраховував)** [Рахманін, Дзеркало тижня 01.11.2008].*

*The Regions Party is no longer enthusiastic about the election race. Most of its members, who hated to ally with Tymoshenko, regarded the early election as the only reasonable alternative to such an alliance, but now this “hard choice” looks petty vis-à-vis a far more serious problem: the party’s **sponsors** are running out of money and are reluctant to invest in the election campaign. One of them said*

recently, *“The robbed don’t perform charities.” They are not even ready to continue paying the regular “party tithe.” Why should they sponsor Yushchenko’s election campaign?* [Rakhmanin, Zerkalo Nedeli 1- 8.11.2008]

У даній парі контекстів викликає зацікавлення поява у ТП риторичного запитання, внаслідок чого у перекладі відбувається прирощення інформації. При цьому модальне дієслово «should» надає ТП особливого емоційного відтінку («Чого б це їм », «З якого дива будуть вони...»), завдяки якому до певно міри компенсуються втрати при передачі таких стилістично маркованих одиниць, як «капіталісти» та «общак».

Прирощення інформації про дебітивність у ТП може бути краще відстежено шляхом застосуванням принципу *tertium comparationis*, як наприклад, у наступних контекстах:

УТО: *«Наш президент – це гарант Конституції, а за Конституцією судова влада незалежна, – говорить член Партії регіонів Олег Калашніков. А крадій має сидіти у тюрмі – у нашій країні чи у будь-якій європейській державі»* [Тимошенко загрожує 7 років за ґратами, euronews 28.09.2011].

РТП: *Сторонники суда призывают главу государства этого не делать: «Наш президент – гарант конституции, а по конституции Украины судебная власть независима. А вор в нашей стране, как и в любой стране Евросоюза, должен сидеть в тюрьме»* [Гособвинение требует для Юлии Тимошенко семи лет тюрьмы, euronews 28.09.2011].

АТП: *This is what politician Oleg Kalashnikov had to say: “Our president first of all is the guarantor of the constitution, and according to the constitution of Ukraine the judiciary is an independent power and our president today shares those citizens’ point of view that a thief in our country, or any European country, should go to jail.”* [Tymoshenko could face seven year sentence, euronews 28.09.2011]

ІТП: *El proceso ha movilizado en Kiev a los defensores de la que fuera una de las cabezas visibles de la Revolución Naranja, y también a los fieles del presidente Yanukovich, como el diputado Oleg Kalashnikov:*

“Nuestro presidente es el garante de la constitución, que establece que el poder judicial es independiente. Nuestro presidente comparte esos valores. Pero, aquí como en cualquier país de Europa, un ladrón tiene que ir a prisión” [La UE amenaza con suspender un acuerdo de libre comercio por el juicio contra Timoshenko, euronews 28.09.2011].

Прирощення інформації в англійському перекладі стосується акцентування ролі президента України як ініціатора арешту екс-прем'єрки (він поділяє точку зору народу, про те, що злодій повинен сидіти у тюрмі). Такий напрям смислової трансформації ТО може пояснюватися міркуваннями дискурсу: виправдати очікування англомовного реципієнта, який симпатизує Юлії Тимошенко.

В іспанському перекладі природження інформації складає наступний зміст: президент України визнає незалежність судової влади, але водночас поділяє думку про необхідність ув'язнення Ю.Тимошенко. Крім того, введення союзу «рего» («але») наводить на думку, що незважаючи на все вищесказане, це все ж рішення президента.

Таким чином, як англійський, так і іспанський переклади орієнтовані на очікування одержувача ТП: в Європі упевнені, що суд над Тимошенко – замовлення президента Януковича.

3.7. Випадки застосування комплексу перекладацьких стратегій

Відібрані й проаналізовані в ході дисертаційного дослідження текстові фрагменти засвідчують, що в процесі перекладу конструктивів дебітивності навіть у межах однієї синтагми можуть застосовуватися різні принципи і прийоми відтворення цього аспекту змісту вихідного повідомлення цільовою мовою. Зрозуміло, що вибір засобів перекладу залежить від змісту мовного матеріалу, що підлягає перекладу, професійної й загальнокультурної компетенції перекладача.

Розглянемо деякі випадки:

*Особливо ж витрачатися дівчатам **не потрібно**: / **мати** декілька пристойних коктейльних чи вечірніх туалетів, косметику та вміння гарно говорити* [Дубровик, День 17.09.2010].

*The girls **don't have** many expenses:/ they **should have** a few decent – cocktail or evening – dresses, cosmetics, and good diction* [Dubrovyyk, The Day 23.09.2010].

У даному контексті, який ми для наочності розбили навскісною рискою на дві частини (згідно його синтаксичної структури), конструкти дебітивності відзначаються і в першому, і в другому простому реченнях. У першій частині ТО семантику дебітивності транслює присудкове слово *не потрібно*, яке відповідає глибинному рівню дебітивності із значенням (відсутності) необхідності/потреби. У ТП його відповідником є дієслово *to have* («don't have») у його основному значенні «мати», тобто у перекладі першої частини вихідного повідомлення модальність опущено. Натомість у перекладі другої частини ТО відзначається приращення інформації завдяки заміні конструкції з імпліцитною дебітивною семантикою («[потрібно] мати декілька пристойних коктейльних чи вечірніх туалетів <...>») експліцитною конструкцією з модальним дієсловом *should*: «they should have».

У наступному уривку, виокремленому нами з тієї ж газетної публікації –

*Особливих матеріальних затрат цей бізнес **не потребує**, / **було б лише** дипломатичне вміння домовлятися* [Дубровик, День 17.09.2010].

*This business **doesn't require** specific material investments,/ **one only needs** negotiation skills* [Dubrovyyk, The Day 23.09.2010] –

модальне значення потреби, вербалізоване в першій частині речення за допомогою дієслова *не потребує*, відтворюється шляхом непрямого перекладу із застосуванням еквіваленції («doesn't require»). У другій частині речення в ТО модальність необхідності/потреби представлена імпліцитно, («було б лише»), тоді як в ТП вона набуває свого експліцитного вираження завдяки «перекодуванню» – «одомашненню» граматичної структури

вихідного повідомлення із застосуванням в ролі модифікатора модальності поліфункціонального дієслова «need» («one only needs»).

У якості підсумку зазначимо, що розглянуті у розділі приклади не вичерпують усього обсягу відібраних і проаналізованих нами контекстів. Водночас вони дають підстави стверджувати, що переклад конструктивів дебітивної модальності, що зустрічаються в українських газетних публікаціях, англійською мовою вимагає синтезу денотативної (інтерпретативної) моделі перекладу, і моделі, за якою закріпилася назва «транскодування», і застосування цілої низки технічних прийомів перекладу.

Висновки до Розділу 3

Зіставленні засобів дискурсивної реалізації дебітивної модальності в україномовних публікаціях газет «День» і «Дзеркало тижня» та їх англomовних перекладах у дайджестах «The Day» та «Zerkalo nedeli» дає змогу зрибити такі висновки:

1. Визначальною для вибору перекладацьких трансформацій газетно-публіцистичних текстів є та їх питома ознака, що основне завдання їх дискурсії полягає у представленні відомостей з певних позицій з метою досягнення бажаного впливу на реципієнта.
2. Проаналізовані у розділі приклади відтворення конструктів дебітивної модальності у текстах українського газетно-публіцистичного дискурсу засобами цільової мови дозволяють стверджувати, що досягнення еквівалентності перекладу в процесі дискурсивної реалізації дебітивної модальності вимагає синтезу технічних прийомів, властивих для денотативної (інтерпретативної) моделі перекладу і транскодування.
3. У межах перекладацького газетно-публіцистичного дискурсу дебітивної модальності активного використання зазнають усі основні типи перекладацьких трансформацій: генералізація / конкретизація змісту вихідного повідомлення; його лексикалізація/ граматикалізація; фіксована/вільна модуляція тощо.
4. При перекладі транслем з дебітивною модальністю англійською мовою широко застосовуються граматичні кальки (*повинен зрозуміти – must clearly understand; потрібно – necessary* тощо), прийоми непрямого перекладу, довільний переклад модальних предикатів. а також стратегія одомашнення, яка скерована на пристосування (адаптацію) ТП до норм сприймаючої культури і реалізацію принципу заощадження мисленневих зусиль. Застосування стратегії нейтралізації найчастіше підпорядковується вимогам дискурсу і «працює» на зниження рівня емоційності повідомлення у ТП і акцентування інформативного потенціалу ТО.

5. Еквівалентність дискурсивної реалізації модальності МП досягається шляхом застосування граматичних (передусім синтаксичних і лексико-синтаксичних) трансформації, що спричиняють деформацію тексту вихідного повідомлення у напрямку часткової (послаблення рівня дебітивності) чи повної втрати інформації про дебітивність у ТП або її прирощення (заміна імпліцитної дебітивної модальності експліцитною; підвищення рівня дебітивної модальності; поява модальних значень у ТП за їх відсутності в ТО). Прирощення інформації про дебітивність у ТП може бути краще відстежено шляхом застосуванням принципу *tertium comparationis*.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Категорія модальності як особливий спосіб організації мовлення посідає важливе місце у теорії перекладу. Водночас вона є однією з найскладніших ділянок для еквівалентного перекладу, у тому числі й щодо текстів публіцистичного дискурсу.

Проблема досягнення еквівалентності перекладу газетно-публіцистичних текстів із конструктами дебітивності виникає унаслідок відмінностей культурно-мовного коду різних культур, а саме, відмінностей у мовно-мовленнєвих засобах вираження дебітивної модальності в процесі її дискурсивної реалізації у різних мовних колективах.

Найбільш проблемною частиною перекладу конструктів дебітивності є адекватне віддзеркалення ступеня дебітивності та адекватне відображення ставлення автора або суб'єктів тексту до описаних ситуацій та подій. Проведене дослідження засобів вираження дебітивної модальності в українській та англійській мовах показало, що ієрархія цих засобів в англійській та українській мовах не співпадають: в англійській мові перше місце посідають модальні дієслова, тоді як в українській мові – модальні слова та частки, яких в українській мові набагато більше, ніж в англійській мові. Окрім цього встановлено, що засобами вираження модальних значень в англійській мові є також безособові дієслівні форми (інфінітив, герундій, дієприкметник).

У ході дослідження уточнено значення поняття «дебітивність» і розглянуто значення доцільності, необхідності, зумовленості, зобов'язаності, неминучості дії, які включає у себе цей різновид модальності. Дані значення ідентифіковано нами як аспектуальні.

У дисертації виділено і проаналізовано шість основних аспектуальних значень дебітивної модальності, на основі яких формуються модальності доцільності, повинності / зобов'язаності, необхідності / потреби, вимушеності / змушуваності, невідворотності / неминучості. Встановлено,

що ці аспектуальні значення транслюються за допомогою предикатів, компонентом смислу яких є інваріантна дебітивність, і охарактеризовано перекладацькі відповідності при відтворенні українських предикативних конструкцій із значенням повинності засобами англійської мови.

Кожне з виділених у дисертації аспектуальних значень дебітивної модальності характеризується диференційними ознаками щодо ступеня дебітивності, який, у свою чергу, зумовлює і особливості мовних засобів, що використовуються для його вираження у ТО і відтворенні у ТП. У випадку, якщо засоби вираження аспектуальних значень збігаються, вирішальну роль відіграє контекст.

Оскільки в українській та англійській мовах напрацьовано достатній арсенал мовних засобів вираження модального значення дебітивності, на підставі проведеного аналізу перекладацьких кореляцій щодо відтворення семантики дебітивної модальності в процесі перекладу текстів українських періодичних видань англійською мовою запропоновано узагальнюючу таблицю відповідностей між конструктами дебітивної модальності в українській та англійській мовах.

У ході дослідження знайшла підтвердження точка зору на дебітивну модальність як на функціонально-семантичне поле, що диференціюється на мікрополя згідно аспектуальних значень доцільності, повинності / зобов'язаності, необхідності / потреби, вимушеності / змушуваності, невідворотності / неминучості. Врахування особливостей засобів трансляції цих значень у різних мовах є запорукою досягнення еквівалентності при перекладі конструктів дебітивності, що зустрічаються в українських газетно-публіцистичних текстах, засобами цільової мови. Таке бачення структури дебітивної модальності ідентифіковано нами як її горизонтальний вимір (рівень). При цьому нами зауважена доцільність вертикального членування дебітивної модальності за таким критерієм як ступінь повинності. По вертикалі речення з конструктами дебітивності можна умовно розподілити за трьома рівнями: поверхневим, глибинним і рівнем фатальності. Цей розподіл

може бути здійснений на основі комунікативної інтенції мовця, відображеної у предикатах дебітивності.

Дослідження структури речень з предикатами дебітивності та їх порівняння в українській та англійській мовних системах стали підставою для розробки алгоритмів прямого еквівалентного перекладу такого типу речень. Основна відмінність між засобами вираження дебітивної модальності в українській та англійській мовах полягає в тому, що в українській мові, окрім лексичних засобів вираження модальності, дебітивна модальність передається й синтаксичними конструкціями з дієслівними формами в наказовому способі, вжитими у значенні повиннісного, які англійською мовою перекладаються за допомогою модальних дієслів та їх еквівалентів.

Окрім прямого перекладу з використанням співставлень модальних модуляторів в деяких контекстах допускається взаємозамінність предикатів дебітивної модальності, а в інших це призводить до порушення стилістично комбінаторних норм. Тому перекладач для здійснення еквівалентного перекладу повинен враховувати низку інформаційних квантів, отриманих як з модальних модуляторів, так і з контексту, використовуючи різні стратегії та методи трансформації тексту.

У контексті нашого дослідження було застосовано дискурсивний підхід до осмислення специфіки перекладу конструктів дебітивної модальності засобами цільової мови. Як дискурсивне утворення розглядається насамперед дебітивна модальність як сукупність певного типу висловлювань.

Виділено також поняття перекладацького дискурсу як знакового процесу створення перекладу за участю перекладача, який виступає активним суб'єктом, продуцентом мовлення. Застосування такого підходу дає можливість розглядати переклад конструктів дебітивної модальності у єдності мови і культури, а також з урахуванням особистості перекладача.

Аналіз використання перекладацьких трансформацій у перекладі конструктів дебітивної модальності у текстах газет «День», «Дзеркало тижня» та інших українських періодичних виданнях засвідчив, що специфіка

вибору перекладацьких стратегій і тактик визначається такими факторами, як приналежність ТО до певного типу дискурсу, його комунікативно-прагматична спрямованість (поширення суспільно-важливої інформації і досягнення персуазивного ефекту) та орієнтація на певну читацьку аудиторію.

У ході дослідження встановлено, що переклад конструктів дебітивної модальності, що зустрічаються в українських газетних публікаціях, англійською мовою, вимагає синтезу денотативної (інтерпретативної) моделі перекладу, і моделі, за якою закріпилася назва «транскодування», із застосуванням цілої низки технічних прийомів перекладу. При цьому вивчення особливостей перекладацьких стратегій і тактик, що застосовуються у процесі перекладу українських газетно-публіцистичних текстів англійською мовою, засвідчило, що основним типом перекладацьких трансформацій (53% випадків) є використання okazionalnih відповідників (інтерпретація), що зумовлюється потребами прагматичної адаптації тексту іншомовного медіа-повідомлення до реалій сприймаючої культури; у решті випадків (47%) застосовується стратегія транскодування (використання узуальних перекладацьких відповідностей).

Встановлено, що при перекладі публіцистичних матеріалів українських газет засобами цільової мови для відтворення семантики дебітивної модальності широко використовуються перекладацькі трансформації, співвідносні з прямим і непрямим перекладом. Дані, отримані за допомогою статистичних методів дослідження, засвідчують, що найбільш частотними (67%) при відтворенні дебітивної модальності МП є випадки застосування стратегії «одомашнення» як такої, що уможливорює врахування особливостей дискурсивної реалізації дебітивної модальності та інтерпретаційної спрямованості перекладу. Вимогам приймаючої культури і очікуванням цільової аудиторії найчастіше підпорядковується і стратегія нейтралізації, яка «працює» на зниження рівня емоційності повідомлення у ТП і акцентування інформативного потенціалу ТО.

У процесі дослідження з'ясовано, що еквівалентність дискурсивної реалізації модальності МП досягається шляхом застосування синтаксичних і лексико-синтаксичних трансформації, що може призводити до деформації тексту вихідного повідомлення у двох напрямках: а) послаблення рівня дебітивності до повної втрати інформації про неї у ТП; б) прирощення інформації про дебітивність шляхом заміни імпліцитної дебітивної модальності експліцитною; підвищення рівня дебітивної модальності; появи модальних значень у ТП за їх відсутності в ТО.

Залучення перекладів публіцистичних текстів іспанською та російською мовами засвідчило вигідні можливості, які надає застосування принципу *tertium comparationis*, зокрема, щодо відстеження випадків прирощення інформації про дебітивність у ТП.

Аналіз фактологічного матеріалу показав, що при перекладі текстів публіцистичного дискурсу з української на англійську мову для відтворення конструктивів дебітивної модальності довільний переклад модальних предикатів застосовується у 40% випадків, антонімічний переклад – у 15%, комплекс перекладацьких стратегій – у 60 % випадків.

Загалом, дискурсивний підхід до вивчення особливостей перекладацьких трансформацій дебітивної модальності, застосований у даному дисертаційному дослідженні, засвідчив свою продуктивність. Його імплікацію на особливості відтворення інших лексико-граматичних аспектів ТО засобами цільової мови можна розглядати як подальший напрямок дослідження.

ДОДАТКИ

Додаток А

Мовленнєві засоби виразу дебітивності для різних ступенів облігарності в українській та англійській мовах

Ступінь облігарності	Засоби вербалізації у тексті	
	Українському	Англійському
Доцільність: інтенційність, оцінка “добре”, наявність альтернативи, спрямування у майбутнє, наявність вигоди, користі	предикативні прислівники <i>варто, слід</i> та безособові дієслова <i>належить, личить, не випадає, подобає, не завадить, годиться</i> ; предикати <i>не зайве, потрібно, необхідно, треба, повинно</i> ; іменникові предикативи <i>пора, час, не гріх</i>	модальні дієслова <i>should, ought to</i> ; конструкція <i>had better + Inf.</i> ; фразеологічні конструкції <i>it is (high) time + Inf.</i>
Повинність/норма/зобов'язання: обов'язковість, зумовлена діючими у суспільстві нормами, приписами, вимогами	<i>повинен, зобов'язаний, слід, треба, потрібно, необхідно: мусити, мати, доводитись, належати</i>	модальні дієслова морального обов'язку; модальні дієслова із значенням бажаності: <i>should, ought to</i> ; службового обов'язку: <i>must, have to, be to</i> ; рідше зустрічаються також <i>have got to + Inf., be obliged to + Inf., be supposed to + Inf., be due to + Inf., be necessary to + Inf.</i>

Продовж. табл.

<p>Необхідність/потреба (бажана необхідність): досягнення мети, засоби досягнення, потенційність дії</p>	<p>модальні модифікатори: <i>треба, потрібно, необхідно</i>; іменник <i>потреба</i></p>	<p>модальні дієслова: <i>must, have to, need</i> конструкція <i>necessity + Inf.</i> модальні модифікатори <i>necessary, unnecessary, needful, needless</i></p>
<p>Вимушеність: - наявність каузатора та обставин вимушеності</p>	<p><i>мушу, вимушений</i></p>	<p><i>must, have to, be to, bound to, need, forced to, obliged to, necessary to, compelled to, duty</i></p>
<p>Змушуваність: - двосуб'єктність, наявність суб'єкта казуації</p>	<p><i>змушувати, змусити, примушувати, приневолити, присилувати, силувати, заставляти, нав'язувати, наказувати, веліти</i> тощо.</p>	
<p>Неминучість/невідворотність: - імпліцитна інтенційність; - спрямування майбутнє, - фактуальність, - відсутність альтернативи</p>	<p><i>Обов'язково, неминуче</i></p>	<p>модальні модифікатори: <i>must, will</i>; модальні дієслова: <i>be to</i> (здебільшого у формі минулого часу), <i>have to</i>, конструкціями <i>be bound to + Inf, be certain to + Inf</i>, словоформами <i>inevitable, inevitably</i>; слова: <i>fate, fortune, destiny, destined, prediction, predestination</i></p>

Додаток Б

Схема аналізу еквівалентності перекладу дебітивності з української на англійську мову в газетно-публіцистичних текстах

Назва ознаки	Джерело інформації
Приклад українського тексту	Газета “День” українською
Переклад тексту англійською	Англомовний дайджест “The Day”
Джерело тексту	№ газети, дата випуску
Рівень дебітивності у тексті	поверхневий/ глибинний/ фатальний
Ступінь облігарності	доцільність, повинності/норми/зобов'язання, необхідності/потреби, вимушеності/змушеності, змушуваності, неминучості/невідворотності
Мовні та позамовні засоби виразу дебітивності: - в українському тексті - в англійському тексті	модальні дієслова часи та способи модальні прислівники порядок слів інтонація неособові форми дієслова
Види модальних модифікаторів: - в українському тексті - в англійському тексті	Відповідно до додатку А
Вид перекладу:	Прямий, непрямий
Прийоми перекладу за П. Віне – Ж. Дарбельне	Прямий: - запозичення - калькування - дослівний переклад Непрямий: - транспозиція: а) обов'язкова б) факультативна - модуляція а) вільна або факультативна б) стійка або обов'язкова - еквіваленція - адаптація

Продовж. табл.

Види втрат інформації про дебітивність	<ul style="list-style-type: none">- неповна інформація, достатня для еквівалентного відображення ступеня дебітивності- незначні зміни ступеня дебітивності- перекручування
Чинники, що визначили специфіку застосування конкретного прийому	
Варіанти іншого перекладу	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Переводческий анализ текста / И. С. Алексеева. – СПб : Союз, 1998. – 134 с.
2. Алексеева И. С. Текст и перевод: Вопросы теории / И. С. Алексеева. – М. : Междунар. отношения, 2008. – 181 с.
3. Алиева Э. Н. Функционально-семантическая категория модальности и ее реализация в разноструктурных языках (русском, английском и лезгинском) : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Эльвира Низамиевна Алиева. – М., 2010. – 50 с.
4. Алимов А. В. Общественно-политический перевод / А. В. Алимов, Л. В. Артемьева. – М. : Либроком, 2009. – 272 с.
5. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) : [учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз. »] / И. В. Арнольд. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
6. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 384 с.
7. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
8. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языкознания / Шарль Балли. – М. : Изд-во иностранной лит-ры, 1955. – 416 с.
9. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли ; [перевод с франц. К. А. Долинина]. – М. : Иностранная литература, 1961. – 395 с.
10. Бархударов Л. С. Грамматика английского языка / Л. С. Бархударов, Д. А. Штелинг. – М. : Высш. школа, 1973. – 304 с.
11. Бархударов Л. С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Междунар. отношения, 1975. – 240с.
12. Беляева Е. И. Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках. – Воронеж : Изд-во Воронежск. ун-та, 1985. – 180 с.

13. Бирюлин Л. А. О лингвистических аспектах модальности // Сопряженность глагольных категорий / Л. А. Бирюлин. – Калинин : КГУ, 1990. – С. 35-42.
14. Бирюлин Л. А. Теоретические аспекты семантико-прагматического описания императивных высказываний в русском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Л. А. Бирюлин. – СПб., 1992. – 41 с.
15. Болотина М. А. Виды модальности и их реализация в высказываниях с модальными глаголами (на материале современного английского языка) : автореф. дис. на соискание науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Марина Александровна Болотина. – Минск : Минск. гос. пед. ин-т иностр. яз, 1993. – 24 с.
16. Бондаренко В. Н. Виды модальных значений и их выражение в языке : автореф дис. на соискание науч. степ. канд. филол. наук / В. Н. Бондаренко. – М., 1977. – 20 с.
17. Бондаренко В. Н. Виды модальных значений / В. Н. Бондаренко // Филологические науки. – 1979. – № 2. – С. 54-61.
18. Бондарко А. В. Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии / Анатолий Васильевич Бондарко. – С-Пб. : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1996. – 220 с.
19. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – Курск : РОСИ, 2001. – 222 с.
20. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский : учебное пособие / Е. В. Бреус. – М. : Изд-во УРАО, 1998. – 208 с.
21. Брицин В. М. Модальна граматика дискурсу як один із напрямів семантико-синтаксичних досліджень / В. М. Брицин // Мовознавство. – 2006. – N 2/3. – С. 101-110.

22. Булыгина Т. В. Модальность / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейксис. – М. : Наука, 1992. – С. 109-153.
23. Бурак А. Л. Translating Culture : Перевод и межкультурная коммуникация. Этап 1 : урiвень слова / А. Л. Бурак. – М., 2002. – 152 с.
24. Бурукина О. А. Смысловой и логический центры: вечная дилемма перевода / О. А. Бурукина // Университетское переводоведение : материалы III Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения», 26-28 октября 2001 г. – СПб : Филологический факультет СПбГУ, 2002. – Вып. 3. – С. 97 -101.
25. Вагапова Л. Л. Модальность в английских текстах и способы ее передачи в русском языке (на материале научно-популярных и технических текстов) [Электронный ресурс] / Л. Л. Вагапова. – Псков : Издательство ПГПИ, 2000. – Режим доступа : http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/modality-tr.shtml.
26. Васильев Л. М. Модальные глаголы и их отношение к структуре предложения / Л. М. Васильев // Синтаксис и интонация : межвуз. научный сборник. – Уфа : Башк. гос. ун-т, 1976. – С. 4-26.
27. Васильева Л. В. Модальный глагол *must* и его функциональные эквиваленты как сегмент функционально-семантического поля модальности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. В. Васильева. – М., 1990. – 22 с.
28. Ваулина С. С. Языковая модальность как функционально-семантическая категория : диахронический аспект / С. С. Ваулина. – Калининград : Изд-во Калинингр. гос. ун-та, 1993. – 126 с.
29. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари. – 1996. – 416 с.
30. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая ; [пер. с англ. А. Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.

31. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / А. Вежбицкая ; [пер. с англ. А. Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 272 с.
32. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке // Избранные труды. Исследования по русской грамматике / Виктор Владимирович Виноградов. – М., 1975. – С. 53-87.
33. Виноградов В. С. Введение в переводоведение : общие и лексические вопросы / В. С. Виноградов. – М. : Изд. инс-та общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
34. Виссон Л. Русские проблемы в английской речи. Слова и фразы в контексте двух культур / Линн Виссон ; [пер с англ.]. – М. : Валент, 2003. – 193 с.
35. Виссон Л. Слова-хамелеоны и метаморфозы в современном английском языке / Линн Виссон. – М. : Валент, 2010. – 160 с.
36. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – 2-е изд. – М. : Высш. шк., 1986. – 416 с.
37. Вольмут В. Ю. Деонтическая картина мира и ее отражение в языке: категория долженствования // Исследования по семантике : сб. науч. ст. – Уфа : Изд-во Башк. ун-та, 1996. – Вып. 19. – С. 114-121.
38. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 227 с.
39. Воскобойник Г. Д. Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.20 / Григорий Дмитриевич Воскобойник. – Иркутск, 2004. – 296 с.
40. Гавриленко Н. Н. Обучение переводу в сфере профессиональной коммуникации : монография / Н. Н. Гавриленко. – М. : РУДН, 2008. – 175 с.
41. Галь Н. Я. Слово живое и мёртвое. Из опыта переводчика и редактора / Н. Я. Галь. – [3-е изд. доп]. – М. : Книга, 1980. – 208 с.
42. Гарбовский Н. К. Границы перевода и последствия переводческих потерь / Н. К. Гарбовский // Перевод и культура : материалы

- Межрегиональной научной конференции, Анапа, 4 – 7 сентября 2008 г. – Москва : МГУ ; Краснодар : КГУКИ, 2008. – С. 51-65.
43. Гарбовский Н. К. Перевод – искусство [Электронный ресурс] / Н. К. Гарбовский. – М. : МГУ им. М.В. Ломоносова, 2001. – Режим доступа : <http://www.native-english.ru/files/perevod>.
44. Грелл М. О сущности модальности / М. Грелл // Языкознание в Чехословакии : сб. статей ; [пер. с чешс., словац., англ., фр.; под ред. А. Г. Широковой]. – М. : Прогресс, 1978. – С. 277-302.
45. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты : [монография] / В. С. Григорьева. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.
46. Гумбольдт В., фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт ; [вступ. ст., пер. Г. В. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 400 с.
47. Дейк Т. А., ван. Вопросы прагматики текста / Т. А. ван Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – № 8. – С. 229-337.
48. Дейк Т. А., ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк ; [пер. с англ. Ю. Н. Караулов]. – М. : Прогресс, 1989. – 310 с.
49. Демецкая В. В. Кросс-культурная прагматика текста: к постановке вопроса / В. В. Демецкая // Південний архів. Філологічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2002. – Вип. 16. – С. 46-49.
50. Демецька В. В. Проблема перекладацької адаптації прагматичних текстів / В. В. Демецька // Проблема семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. – К. : Вид-во Центр КНДУ, 2006. – Вип. 14. – С. 70-74.
51. Демецька В. В. “Свій-чужий” простір у політичному дискурсі: кросс-культурний аналіз / В. В. Демецька // Наукові записки Луганського нац. пед. ун-ту : зб. наук. пр. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – Вип.5 : Поліетнічне середовище: культура, політика, освіта. – С.115-123.
52. Демина Е. Б. Способы выражения модальности в газетно-публицистических текстах современного английского языка : дис. на

- соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Елена Борисовна Демина. – Ростов-на-Дону, 1984. – 179 с.
53. Дискурс іноземномовної комунікації : [колективна монографія] / К. Я. Кусько, М. М. Полюжин, Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй. – Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 495 с.
54. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиа текстов: Опыт исследования современной английской медиа речи / Т. Г. Добросклонская. – М. : МАКС Пресс, 2000. – 288 с.
55. Добросклонская Т. Г. Теория и методы медиа лингвистики (на материале английского языка) : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Т. Г. Добросклонская. – М. : Моск. гос. ун-т, 2000. – 49 с.
56. Доценко О. Л. Модальність у вираженні об'єктивно-з'ясувальних відношень : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. Л. Доценко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – 239 с.
57. Драгомирецький О. О. Семантичні типи і структура референції висловлювань гіпотетичної модальності (на матеріалі французької, англійської і української мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О. О. Драгомирецький. – О. : Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова, 2004. – 20 с.
58. Дружинина В. В. Модальность в языке и речи / В. В. Дружинина. – М. : Высшая школа, 1986. – 95 с.
59. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов : посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / О. Ю. Дубенко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 224 с.
60. Дьяконова Н. А. Функциональные доминанты текста как фактор выбора стратегии перевода : дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.20 / Наталья Анатольевна Дьяконова. – М. : МГЛУ, 2004. – 185 с.

61. Елизарова Г. В. Языковая картина мира как компонент ситуативного обучения / Г. В. Елизарова // Языковая картина в зеркале семантики, прагматики и перевода. *Studia Linguistica*. – СПб : Тригон, 1998. – С. 25-31.
62. Ермолаева Л. С. Система средств выражения модальности в современных германских языках: на материале немецкого, английского, шведского и исландского языков : дис. на соискание науч. степ. канд. филол. наук : 10.02.04 / Любовь Степановна Ермолаева. – М., 1964. – 181 с.
63. Ермолаева Л. С. Типология системы наклонений в современных германских языках / Л. С. Ермолаева // Вопросы языкознания. – 1977. – № 4. – С. 97-106.
64. Ефименко А. М. О передаче прагматики оценки в публицистическом переводе / А. М. Ефименко // Коммуникативный инвариант перевода в текстах различных жанров : сб. науч. тр. – М., 1989. – Вып. 243. – С. 64-74.
65. Зверева Е. А. Модальные глаголы в английском языке / Е. А. Зверева. – Л. : Высш. школа, 1967. – 238 с.
66. Зверева Е. А. Научная речь и модальность / Е. А. Зверева. – Л. : Наука, 1983. – 160 с.
67. Зеленщиков А. В. Пропозиция и модальность / А. В. Зеленщиков. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1997. – 243 с.
68. Зеленщиков А. В. Форма и интерпретация модальных высказываний / А. В. Зеленщиков // Трехаспектность грамматики (на материале английского языка). – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1992. – С. 3-16.
69. Зинченко Я. Р. Теория и практика перевода (немецкий язык) : курс лекций / М. Ф. Арсентьева, О. В. Васильева, Я. Р. Зинченко. – Минск : БГУ, 2009. – 101 с.
70. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.
71. Золотова Г. А. Модальность в системе предикативных категорий / Г. А. Золотова // *Otázky slovanské syntaxe*. – Brno, 1973. – С. 93-97.

72. Золотова Г. А. О модальности предложения в русском языке / Г. А. Золотова // Филол. науки. – 1962. – № 4. – С. 65-79.
73. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1973. – 368 с.
74. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорічак. – Львів : Вид-во Львівського національного університету, 1989. – 216 с.
75. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою) / Р. П. Зорівчак. – Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1983. – 176 с.
76. Зяцькова Л. Я. Суб'єктивная модальность политического дискурса (на материале российских, британских и американских печатных СМИ) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Лариса Яковлевна Зяцькова. – Тюмень, 2003. – 249 с.
77. Иванова Т. Н. Почему полковник Грушко разговаривает как инспектор Смит или «think Russian!» / Т. Н. Иванова // Университетское переводоведение : материалы III Международной научной конференции по переводоведению «Фёдоровские чтения». – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2002. – Вып. 3. – С. 268-274.
78. История газеты [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290989/>.
79. Иванова О. Засоби вираження модальності в англійській мові / О. Иванова // Англійська мова та література. – 2007. – № 29 (183). – С. 4-6.
80. Ільченко О. М. Модальні дієслова як засоби вираження епістемічної модальності в аспекті етикетизації англomовного наукового дискурсу / О. М. Ільченко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. ; відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2001. – № 5. – С. 80-85.

81. Каде О. Проблемы теории перевода в свете теории коммуникации / О. Каде // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике : сб. статей. – М., 1978. – С. 78-86.
82. Казакова Т. А. Картина мира и перевод / Т. А. Казакова // Перевод и культура : материалы Межрегиональной научной конференции, Анапа, 4 – 7 сентября 2008 г. – Москва : МГУ ; Краснодар : КГУКИ, 2008. – С. 89- 93.
83. Казакова Т. А. Практические основы перевода English-Russian / Т. А. Казакова. – СПб. : Издательство Союз, 2001. – 320 с.
84. Казакова Т. А. Художественный перевод : теория и практика / Т. А. Казакова. – СПб. : Инъязиздат, 2005. – 544 с.
85. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову : [навчальний посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів освіти] / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.
86. Карабан В. И. Пропаганда в свете теории речевых актов / В. И. Карабан // Социальная лингвистика и общественная практика. – Киев : Вища школа, 1988. – 146 с.
87. Карабан В. И. Сложные речевые единицы. Прагматика английских асиндетических полипредикативных образований / В. И. Карабан. – Киев : Вища школа, 1989. – 132 с.
88. Карасик В. И. О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс ; [сб. науч. тр]. – Волгоград : Перемена, 2000. – С. 5-20.
89. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
90. Кашкин В. Б. Авторитетность как коммуникативная категория / В. Б. Кашкин // Авторитетность и коммуникация : коллективная монография ; [под общей редакцией В. Б. Кашкина]. – Воронеж : Воронежский государственный университет, 2008. – С. 7-23.
91. Кебуладзе В. Переклад. Топос. Етос / Вахтанг Кебуладзе // Філософська думка. – 2010. – № 3. – С. 22-31.

92. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.
93. Кияк Т. Р. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження / Т. Р. Кияк // Іноземна філологія. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2009. – Вип. 121. – С. 138-142.
94. Кобозева И. М. Неявная каузальность и модальные предикаты долженствования / И. М. Кобозева, Н. И. Лауфер // Каузальность и структуры рассуждений в русском языке. – М. : РГГУ, 1993. – С. 81-94.
95. Кобозева И. М. Семантика модальных предикатов долженствования / И. М. Кобозева, Н. И. Лауфер // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М., 1991. – С. 169-174.
96. Коломиец Л. В. Герменевтическое направление в западном переводоведении / Л. В. Коломиец // Университетское переводоведение : материалы III Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения», 23-25 октября 2000 г. – СПб : Филологический факультет СПбГУ, 2002. – Вып. 2. – С. 159-169.
97. Колосова Т. А. О диктуме и модусе в сложных предложениях / Т. А. Колосова // Филологические науки. – М., 1979. – № 2. – С. 47-53.
98. Колшанский Г. В. О содержании языковой категории модальности / Г. В. Колшанский // Вопросы языкознания. – М., 1961. – № 1. – С. 94-98.
99. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1980. – 166 с.
100. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода : учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с.
101. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2001. – 424 с.
102. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 250 с.

103. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. / В. В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2002. – 280 с.
104. Корди Е. Е. Модальные и каузативные глаголы в современном французском языке / Е. Е. Корди. – Л. : Наука, 1988. – 164 с.
105. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2001. – 448 с.
106. Красных В. В. Основы психолінгвістики и теории коммуникации : курс лекцій / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
107. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика / В. Н. Крупнов. – М. : Международ. отношения, 1976. – 182 с.
108. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – Л. : Просвещение, 1979. – 327 с.
109. Кучерова О. Комунікативні стратегії, тактики та прийоми в дискурсі Британської газетної замітки / О. Кучерова // Мандрівець. – 2004. – № 4. – С. 39-44.
110. Кушкарлова Г. Роль дискурс-анализ [Електронний ресурс] / Г. Кушкарлова. – Режим доступу : agu.kz/lib/tom_T1_14.pdf.
111. Кушнина Л. В. Система оценки качества устного последовательного перевода в свете теории гармонизации / Л. В. Кушнина, Е. В. Аликина // Российская и зарубежная філологія. – 2010. – Вып. 4 (10). – С. 46-51.
112. Кетфорд. Дж. Лингвистическая теория перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике : сб. статей / под. ред. В. Н. Комиссарова. – М. : Международ. отношения, 1978. – С. 91-114.
113. Ларина Т. В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах [Електронний ресурс] : монографія / Т. В. Ларина. – М. : Изд-во РУДН, 2003. – 507 с. – Режим доступу : http://wwh.nsys.by/savchenko/other_projects/Nach_Osten/Neopublikovannaya_statiya.htm).
114. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М. : Международ. отношения, 1981. – 198 с.

115. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания : [учеб. пособ. для студентов переводческих факультетов высших учебных заведений] / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 192 с.
116. Латышев Л. К. Проблема эквивалентности в переводе : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Лев Константинович Латышев. – М. : Наука, 1983. – 32 с.
117. Левицкая Т. Р. Пособие по переводу с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : Высшая школа, 1973. – 136 с.
118. Лекант П. А. Виды предикации и структура простого предложения / П. А. Лекант // Лингвистический сборник. – М., 1975. – Вып. 4. – С. 70-80.
119. Леонтович О. А. Критерии успешности межкультурного общения и пути его оптимизации / О. А. Леонтович ; [под ред. В. Н. Переверзева] // Методы современной коммуникации. – М., 2003. – Вып. 1. – С. 127-135.
120. Леонтьев А. А. Языковое сознание и образ мира / А. А. Леонтьев // Язык и сознание: парадоксальная рациональность. – М., 1993. – С. 16-21.
121. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность [Электронный ресурс] / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с. – Режим доступа : <http://www.psycholing.narod.ru/leon-1.html>.
122. Лилова А. Введение в общую теорию перевода / А. Лилова. – М. : Высшая школа, 1985. – 256 с.
123. Лобода Ю. А. Відтворення експресивних засобів політичних промов українською мовою (на матеріалі публічних виступів політиків Великої Британії та США) : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Юлія Анатоліївна Лобода ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2011. – 19 с.
124. Ломтев Т. П. Предложение и его грамматические категории / Т. П. Ломтев. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 198 с.

125. Ляпон М. В. К вопросу о языковой специфике модальности / М. В. Ляпон // Изв. АН СССР. – 1971. – Т.80. – Вып. 3. – С. 230-239. – (Серия «Лит. И яз.»).
126. Ляпон М. В. Модальность / М. В. Ляпон // Большой энциклопедический словарь. Языкознание. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 303-304.
127. Макеев К. С. Жанрові особливості українського перекладу німецьких фармацевтичних текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Костянтин Сергійович Макеев. – Київ, 2010. – 20 с.
128. Максимов С. Е. Глобализация и отраслевая дифференциация – «вызовы» переводчикам научно-технического и общественно-политического дискурса / С. Е. Максимов // Университетское переводоведение : материалы III Международной научной конференции по переводоведению «Фёдоровские чтения». – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2002. – Вып. 3. – С. 301-307.
129. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу : навчальний посібник / А. В. Мамрак. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 304 с.
130. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
131. Масленникова А. А. Лингвистическая интерпретация скрытых смыслов / А. А. Масленникова. – СПб : СПб гос. ун-т, 1999. – 264 с.
132. Милосердова Е. В. Семантика и прагматика модальности / Е. В. Милосердова. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1991. – 194 с.
133. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Московский Лицей, 1996. – 208 с.
134. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик / Г. Э. Мирам. – К. : Ника-Центр Эльга, 1999. – 158 с.

135. Миронова Н. Н. Дискурс, дискурс-анализ и перевод : (теоретический аспект) / Н. Н. Миронова // Лингвистика. Межкультурная коммуникация. Перевод : сб. науч. тр. – 1997. – Вып. 1. – С. 115-123.
136. Михалёва О. Л. Политический дискурс: специфика манипулятивного воздействия [Электронный ресурс] / О. Л. Михалёва. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с. – Режим доступа : <http://urss.ru/cgi-bin/db.pl?lang=Ru&blang=ru&page=Book&id=72881&list=617>.
137. Мірам Г. Е. Основи перекладу : курс лекцій ; [навчальний посібник] / Г. Е. Мірам. – Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 240 с.
138. Мышкина Н. Л. Значения необходимости и способы передачи этих значений в оригинальных и переводных текстах немецкой и русской научной речи: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Н. Л. Мышкина. – М., 1979. – 25 с.
139. Найда Ю. К науке переводить. Принципы соответствий / Юджин Найда // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике : сб статей. – М. : Международные отношения, 1978. – С. 114-137.
140. Науменко А. М. Новий підхід до перекладу як до концептуального / А. М. Науменко // Новітня філологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – № 41. – С. 193-207.
141. Науменко А. М. Складові індивідуального стилю перекладача / А. М. Науменко // Новітня філологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – № 13 (33). – С. 141-152.
142. Науменко А. М. Філософсько-культурологічні засади сучасного перекладу / А. М. Науменко // Філологічні трактати. – 2009. – Т. 1, № 2. – С. 118-127.
143. Немец Г. П. Семантико-синтаксические средства выражения модальных отношений в русском языке / Г. П. Немец. – Ростов н/Д : РГУ, 1989. – 144 с.
144. Новикова М. А. Прекрасен наш союз. Литература – переводчик – жизнь / М. А. Новикова. – К. : Рад. письменник, 1986. – 224 с.

145. Новикова М. О. Нове в теорії перекладу // Нові підходи до вивчення й викладання філології у вищій школі : наукова монографія / За ред. А. М. Науменка. – Запоріжжя : ЗДУ, 1998. – Т. 3. – С 70-74.
146. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода / Альбрехт Нойберт // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М. : Международные отношения, 1978. – С. 185-201.
147. Нуриев В. А. Адекватность перевода как лингвистическая проблема / В. А. Нуриев // Вестник ВГУ. – 2003. – № 1. – С.80-87. – (Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»).
148. Овсянникова Е. В. Гибридизация английского языка как проблема перевода [Электронный ресурс] / Е. В. Овсянникова. – Режим доступа : http://voats.ucoz.ru/publ/problemy_jazykovej_gibridizacii/e_v_ovsjannikova_gibridizacija_anglijskogo_jazyka_kak_problema_perevoda/15-1-0-7.
149. Овсянников В. В. Аккумуляция модальных отношений и перевод / В. В. Овсянников // Материалы IX Всеукраинской научной конференции «Каразинские чтения: Человек. Язык. Коммуникация». – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2010. – С. 227-228.
150. Овсянников В. В. Модальность и перевод : монография / В. В. Овсянников. – Запорожье : Просвіта, 2011. – 364 с.
151. Овсянников В. В. Перевод как вид интерпретации // Филологические исследования : международній сборник научных трудов. – Запорожье : ЗИГМУ, 2002. – Вып. 1. – С. 79-94.
152. Овсянников В. В. Точка зрения переводчика : лекции по университетскому переводоведению ; [учебн. пособие для студентов переводческих отделений университетов] / В. В. Овсянников ; под ред. Е. В. Овсянниковой. – Запорожье : Просвіта, 2010. – 448с.
153. Огуй О. Д. Актуальні проблеми німецько-українського перекладу / О. Д. Огуй. – Чернівці : Рута, 2004. – 256 с.

154. Огуй О. Д. Моделі перекладу та голістичний переклад / О. Д. Огуй, Г. Я. Івасюк // Мовні і концептуальні картини світу : збірник наукових праць. – К. : Видавничий дім Д. Бураго, 2004. – Вип. 11, кн. 2. – С. 59-65.
155. Огуй О. Д. Український переклад та перекладознавство романтизму / О. Д. Огуй, Г. Я. Івасюк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки : журнал. – Луцьк, 2011. – № 6, Ч. 2 : Мовознавство. – С. 82-86.
156. Онипенко Н. К. Каузативное осложнение простого предложения (на материале каузативных синтаксем имени существительного) / Н. К. Онипенко // НДВШ ФН. – 1983. – № 6. – С. 46-50.
157. Орехова Е. Н. Субъективная модальность высказывания: форма, семантика, функции / Е. Н. Орехова. – М. : МГОУ, 2011. – 296 с.
158. Осетров И. Г. Структурные разновидности простого предложения с модальным значением долженствования : дис. на соискание науч. степ. канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / И. Г. Осетров. – М., 1984. – 200 с.
159. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью: (Референц. аспекты семантики местоимений) / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 2007. – 271 с.
160. Пальчун Г. П. Текст и дискурс в переводческом ракурсе / Г. П. Пальчун // Социокультурные проблемы перевода : сб. науч. трудов : в 2 ч. – Воронеж, 2006. – Вып. 7. – Ч. 2. – С. 132-136.
161. Панфилов В. З. Категория модальности и ее роль в конституировании структуры предложения и суждения / В. З. Панфилов // Вопросы языкознания. – 1977. – № 4. – С. 37-48.
162. Петлюченко Н. В. Принципи побудови *tertium comparationis* для контрактивного аналізу апелятивного дискурсу в німецькій і українській мовах / Н. І. Петлюченко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського ; [ред. кол. Т. М. Корольова (гол. ред.) та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2008. – С. 39-49.

163. Петров Н. Е. О содержании и объеме языковой модальности / Н. Е. Петров. – Новосибирск : Наука, Сиб. отд-ние, 1982. – 161с.
164. Петрова М. А. О соответствиях при переводах модальных глаголов (на материале русского, английского и немецкого языков) / М. А. Петрова // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии : труды международной конференции «Диалог 2003». – М. : Наука, 2003. – С. 545-553.
165. Пименова М. В. Модальность: лингвистический аспект / Марина Владимировна Пименова. – Кемерово : Кемеровс гос. ун-т, 1996. – 136 с.
166. Плехов А. Психологические условия развития вторичной языковой личности преподавателя-лингвиста : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. психологич. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / А. Плехов. – Нижний Новгород, 2007. – 23 с.
167. Пшеницын С. Л. Культурологический подход к переводу: теоретическое значение / С. Л. Пшеницын // Языковая картина в зеркале семантики, прагматики и перевода. *Studia Linguistica*. – СПб : Тригон, 1998. – Вып. VII. – С. 185-199.
168. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер ; [дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича]. – 3-е изд., стереотип. – М. : Р. Валент, 2007. – 244 с.
169. Рецкер Я. И. Учебное пособие по переводу с английского языка на русский / Я. И. Рецкер. – М. : Просвещение, 1981. – 159 с.
170. Рикер П. Дискурс как феномен / П. Рикер // Текст и дискурс: лингвистические исследования. – М. : Наука, 1995. – С. 97-110.
171. Русская грамматика: в двух томах / АН СССР. – М. : Наука, 1980. – Т.1. – 783 с. ; Т. 2. – 710 с.
172. Русакова О. Ф. Лингвистические и кратологические трактовки дискурса / О. Ф. Русакова // Без темы. – 2006. – № 2 (2). – С. 59-65.

173. Салье Т. Е. Погрешности перевода как проводник языковой интерференции / Т. Е. Салье // Университетское переводоведение : материалы IV Международной научной конференции по переводоведению «Фёдоровские чтения». – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2003. – Вып. 4. – С. 302-309.
174. Сальмон Л. Личное имя в русском языке. Семиотика, прагматика перевода / Лаура Сальмон. – М. : ИНДРИК, 2002. – 160 с.
175. Семенець О. О. Деонтична модальність у поетичному тексті: семантика імператива й інфінітива / О. О. Семенець // Наукові записки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – Вип. 22. – Ч. II – С. 285-297. – (Серія «Філологічні науки (мовознавство)»).
176. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу) : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : 10.01.08 / Катерина Степанівна Серажим. – К., 2003. – 430 с.
177. Серио П. Как читают тексты во Франции : вступительная статья / Патрик Серио [пер. с фр. И. Н. Кузнецовой] // Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса. – М. : Прогресс, 2002. – С. 12-53.
178. Серов Н. В. Теория и практика перевода : [пособие для студентов филол. фак. ун-тов и фак. иностр. яз. пед. ин-тов] / Н. В. Серов, А. Б. Шевнин. – Элиста : Изд-во КГУ, 1980. – 125 с.
179. Сильницкая Г. В. Система значений модальных глаголов в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Г. В. Сильницкая. – Л., 1971. – 18 с.
180. Смушков И. Л. Функционально-семантические особенности модальных глаголов в английском языке / И. Л. Смушков. – Воронеж : Воронежское издательство учебной литературы, 2009. – 382 с.

181. Смущинська І. В. Суб'єктивна модальність французької прози / І. В. Смущинська. – Київ : Вид. Київський Університет, 2001. – 256 с.
182. Соловьева М. Б. Перевод как интерпретация (по Ж. Деррида) / М. Б. Соловьева // Вестник ТвГУ. – Тверь, 2007. – С. 235- 241. – (Серия «Филология»).
183. Соломчак Н. Особливості реалізації модальності докору в сучасній українській мові / Н. Соломчак // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : збірник. – Вінниця : Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2009. – Вип. 11. – С. 238-242. – (Серія «Філологія»).
184. Телецкая Т. В. Семантика и структура микрополя директивной модальности (на материале русского, украинского, французского и английского языков) / Т. В. Телецкая // Записки з романо-германської філології. – Одеса : Фенікс, 2003. – Вип. 13. – С. 197-204.
185. Телецька Т. В. Предметна модальність і модальність вірогідності у мові та мовленні (на матеріалі української, російської, французької та англійської мов) : дис... канд. філол. наук : 10.02.15 / Тетяна Володимирівна Телецька. – Одеса : Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова, 2005. – 184 с.
186. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность / [отв. ред. А. В. Бондарко]. – Л. : Наука, 1990. – 263 с.
187. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Я. Г. Тестелец. – М. : Изд-во РГГУ, 2001. – 798 с.
188. Ткачук В. М. Взаємодія різних мовних засобів у вираженні суб'єктивної модальності (СМ) / В. М. Ткачук // Вісник Сумського державного університету. – Суми : СумДУ, 2001. – С. 136–143. – (Серія «Філологічні науки» ; № 8).
189. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : автореф дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Вадим Миколайович Ткачук. – Донецьк, 2002. – 18 с.

190. Тронь О. А. Семантико-синтаксична структура речень із предикатами дебітивності в сучасній українській мові : автореф дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Оксана Андріївна Тронь. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с.
191. Тронь О. А. Складові категорії дебітивності / О. А.Тронь // Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Семантика мови і тексту». – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – С. 578-581.
192. Туrowsкая С. О семантической зоне модальности необходимости в русском языке // С. Туrowsкая // Уч. зап. Тартуского гос. ун-та. – Тарту. – 1990. – Вып. 896. – С. 4-19.
193. Туrowsкая С. Проблемы изучения модальных смыслов: теоретический аспект: (на материале русского языка) / С. Туrowsкая. – Тарту, 1997. – 137 с.
194. Тучинский А. В. Стратегии переводческой деятельности в зеркале культурологических проблем межкультурной коммуникации / А. В. Тучинский // Обучение иностранным языкам на рубеже столетий. – Минск, 2000. – Ч. 1. – С. 179-181.
195. Тюрина Н. А. Прагматическая адаптация англоязычных газетно-публицистических текстов : дис. на соискание науч. степ. канд. філол. наук : 10.02.04 / Наталья Александровна Тюрина. – Санкт-Петербург, 2003. – 209 с.
196. Тюрнева Т. В. Опыт анализа лингвосемиотического контекста EDUCATION: концепт → понятие → термин (на материале английского языка) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Татьяна Викторовна Тюрнева. – Иркутск, 2012. – 22 с.
197. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М. : Высшая школа, 2002. – 416 с.
198. Федосеева А. В. Имплицитная модальность высказывания в коммуникативно-прагматическом аспекте : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / А. В. Федосеева. – Белгород, 2005. – 22 с.

199. Фененко Н. А. Переводоведение: проблемы и решения [Электронный ресурс] / Н. А. Фененко, А. А. Кретов. – Режим доступа : <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=124806>.
200. Фесенко Т. А. Лингвоментальная модель процесса перевода / Т. А. Фесенко // Язык. Сознание. Коммуникация : сб.статей ; [отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов]. – М. : МАКС Пресс, 2001. – С. 58-62.
201. Фесенко Т. А. Перевод: на гранях культуры и когниции / Т. А. Фесенко // Мова і культура. – 2003. – Т. 4, № 6. – С. 147-160.
202. Филлипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л. Дж. Филлипс, М. В. Йоргенсен ; пер. с англ. – 2-е изд. – Х. : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2008. – 352 с.
203. Фомина Л. М. Реализация модальности необходимости в тексте (на материале английского языка) : дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук : 10.02.04 / Лариса Михайловна Фомина. – Л., 1985. – 180 с.
204. Храковский В. С. Очерки по общему и арабскому синтаксису / В. С. Храковский. – М. : Наука, 1973. – 289 с.
205. Цвиллинг М. Я. Роль переводчика в акте коммуникации и понятие «терциарного перевода» / М. Я. Цвиллинг // Перевод и коммуникация. – М. : Институт языкознания РАН, 1997. – С. 16-22.
206. Цейтлин С. Н. Необходимость // Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / отв. ред. А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1990. – С. 144-156.
207. Чередниченко О. І. Міжкультурні аспекти перекладу / О. І. Чередниченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2001. – С. 485-489.
208. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.
209. Чередниченко О. І. Теорія перекладу / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 1993. – 318 с.

210. Чернова С. В. Модальные глаголы в современном русском языке (семантическая модель «замысел – осуществление замысла») : автореф. дис. на соискание науч. звания канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / С. В. Чернова. – Киров, 1997. – 21 с.
211. Чолкан В. А. Речення з суб'єктивно-модальними формами в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Валентина Андріївна Чолкан. – Івано-Франківськ : Прикарпат. держ. ун-т ім. В. Стефаника, 2001. – 18 с.
212. Чужакин А. Мир перевода / А. Чужакин, П. Палажченко. – М. : Валент, 2000. – 184 с.
213. Чуршуков Г. В. Модальность «долженствования» и средства ее выражения во французских переводах Нового Завета // Филол. науки. – 1998. – № 2. – С. 93-99.
214. Шабат С. Т. Категорія питальної модальності в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Світлана Тарасівна Шабат. – Івано-Франківськ : Прикарпат. держ. ун-т ім. В. Стефаника, 2000. – 19 с.
215. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М. : Воениздат, 1973. – 282 с.
216. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 196 с.
217. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 324 с.
218. Шмелева Т. В. Смысловая организация предложения и проблема модальности / Т. В. Шмелева // Актуальные проблемы русского синтаксиса. – М., 1984. – С. 78-100.
219. Щетинкин В. Е. Пособие по переводу с французского языка на русский / В. Е. Щетинкин. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
220. Baker M. In Other Words / Mona Baker. – London ; New-York : Routledge, 2004. – 304 p.

221. Basic Translation : A Course of Lectures on Translation Theory and Practice for Institutes and Departments of International Relations / [Miram G. E., Daineko V. V., Taranukha L. A., et al] ; English text editor : Nina Breshko. – Kyiv : Elga, Nika-Center, 2002. – 240 p.
222. Bassnett S. Constructing Cultures: Essays on Literary Translation / Susan Bassnett, Andre Lefevere. – Clevedon ; Philadelphia ; Toronto ; Sydney ; Johannesburg : Multilingual Matters LTD, 1998. – 143 p.
223. Becker A. Modality and Engagement in British and German Political Interviews / Annette Becker // Contrastive Pragmatics. – 2011. – P. 5-22.
224. Bednarek M. Evaluation in Media Discourse : Analysis of a Newspaper Corpus / Monika Bednarek. – London : Continuum, 2006. – 254 p.
225. Benjamin W. The Task of the Translator // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 15-23.
226. Berman A. The Experience of the Foreign. Culture and Translation in Romantic Germany / Antoine Berman ; [translated by S. Heyvaert]. – New York : State University Press, 1992. – 250 p.
227. Berman A. Translation and the Trials of the Foreign // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 284-297.
228. Blum-Kulka S. Shifts of Cohesion and Coherence in Translation // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 298-313.
229. Bonyadi A. Linguistic Manifestations of Modality in Newspaper Editorials [Електронний ресурс] / Alireza Bonyadi // International Journal of Linguistics. – 2011. – Vol. 3, № 1. – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.5296/ijl.v3i1.799>.
230. Borges J. L. The Translators of the Thousand and One Nights // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 34-48.

231. Boyd J. The Semantics of Modal Verbs / J. Boyd, J. P. Thorne // *Journal of Linguistics*. – 1969. – Vol. 5, № 1. – P. 57-74.
232. Catford J. C. Translation Shifts // *The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New-York, 2003. – P. 141-147.
233. Campbell S. Translation into the Second Language / Stuart Campbell. – London ; New York, 1998. – 208 p.
234. Chesterman A. Semiotic Modalities in Translation Causality / Andrew Chesterman // *Across Languages and Cultures*. – Akadémiai Kiadó, 2002. – Vol. 3, N 2. – P. 145-158.
235. Chung S. Tense, Aspect and Mood / S. Chung, A. Timberlake // *Grammatical Categories and the Lexicon* ; [Timothy Shopen, ed.]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – P. 202-258.
236. Coates J. The Expression of Root and Epistemic Possibility in English / Jennifer Coates // *The Verb in Contemporary English*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – P. 145-156.
237. Coates J. The Semantics of the Modal Auxiliaries / Jennifer Coates. – London ; Canberra : Croom Helm, 1983. – 259 p.
238. Connell T. Some Geopolitical Changes / Tim Connell // *English Today*. – 1999. – Vol. 15, № 3. – P. 50-51.
239. Crystal D. Language Play / David Crystal. – Penguin, 1998. – 225 p.
240. Crystal D. The Future of Englishes / David Crystal // *English Today*. – 1999. – Vol. 15, № 2. – P. 13-21.
241. Derrida J. From Des Tours de Babel // *Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 218-227.
242. Dryden J. On Translation // *Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 17-31.

243. Ehrman M. *The Meaning of the Modals in Present-Day American English* / M. Ehrman. – The Hague ; Paris : Mouton, 1966. – 106 p.
244. Evan-Zohar I. *The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 192-197.
245. Fanning K. *New Perspectives on the News / Katherine Fanning // Mainstreams in Mass Communications*. – New York : Harper and Row, 1986. – P. 16-21.
246. Fawcett P. *Ideology and Translation // Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2004 – P. 106-111.
247. Forbes G. *The Metaphysics of Modality* / Graeme Forbes. – Oxford : Clarendon, 1986. – 257 p.
248. Forrester J. W. *Why You Should: The Pragmatics of Deontic Speech* / James W. Forrester. – Hannover ; London : Univ. Press of New England, 1989. – 246 p.
249. Friedrich H. *On the Art of Translation // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 11-16.
250. Galperin I. R. *Stylistics* / I. R. Galperin. – M. : Higher School, 1977. – 332 p.
251. *A Grammar of Contemporary English* / [R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik]. – London : Longman, 1972. – 1132 p.
252. Grice H. P. *Logic and Conversation* / H. P. Grice // *Syntax and Semantics*. – New York : Academic Press, 1975. – P. 41-58.
253. Gutt E. A. *Translation as Interlingual Interpretive Use // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 376-396.
254. Hakutani Y. *English Modal Auxiliaries* / Yoshinobu Hakutani // *Linguistics*. – 1972. – № 90. – P. 11-19.
255. Harris M. *English OUGHT (TO)* / Martin Harris // *Linguistics Across Historical and Geographical Boundaries*. – Boston : Reidel, 1986. – P. 347-358.

256. Hartley J. *Understanding News* / John Hartley. – London ; New York : Routledge, 1995. – 197 p.
257. Hatim B. *Discourse Analysis and Translation* // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2004 – P. 67-71.
258. Hatim B. *Politeness in Screen Translating* // *The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 430-445.
259. Hatim B. *The Translator as Communicator* / Basil Hatim, Ian Mason. – London ; New-York : Routledge, 1997. – 244 p.
260. Hintikka J. *Knowledge and Belief. Introduction to the Logic of the Two Notions* / Jaakko Hintikka. – Cornell : Cornell University Press, 1962. – 179 p.
261. Hintikka J. *Knowledge and the Known. Historical Perspectives in Epistemology* / Jaakko Hintikka. – Dordrecht : D. Reidel Publishing Company, 1974. – 243 p.
262. Hintikka J. *Models for Modalities* / Jaakko Hintikka. – Dordrecht : D. Reidel Publishing Company, 1969. – 220 p.
263. Holmes J. S. *The Name and Nature of Translation Studies* // *The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New-York : Routledge, 2003. – P 172-185.
264. Humboldt W. von. *From Introduction to His Translation of Agamemnon* // *Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 55-59.
265. Hurford J. R. *Semantics : a coursebook* / J. R. Hurford, B. Heasley. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 291 p.
266. Iwamoto N. *Modality and Point of View in Media Discourse* [Электронный ресурс] / Noriko Iwamoto. – Режим доступа : <http://human.kanagawa-u.ac.jp/gakkai/publ/pdf/no163/16308.pdf>.

267. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation // *Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 144-151.
268. Kade O. Die Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung / Otto Kade. – Leipzig : Enzyklopädie Verlag, 1980. – 285 S.
269. Karttunen L. Possible and Must / Lauri Karttunen // *Syntax and Semantics* ; [ed. by J. P. Kimbal]. – New York ; San Francisco ; London : Longman, 1972. – Vol. 1. – P. 1-20.
270. Kiefer F. Focus and Modality / Ferenc Kiefer // *Language and Discourse: Test and Protest*. – Amsterdam ; Philadelphia : Benjamins, 1986. – P. 287-312.
271. Kiefer F. On Defining Modality / Ferenc Kiefer // *Acta Societatis Linguisticae Europaeae. Folia linguistic.* – 1987. – Vol. 21, № 1. – P. 67-94.
272. Larkin D. Some Notes on English Modality / Don Larkin // *Syntax and Semantics*. – New-York : Academic Press, 1976. – Vol. 7. – P. 387-398.
273. Lederer M. La traduction d'aujourd'hui. Le modèle interprétatif / Marianne Lederer. – Paris : Honhette, 1994. – 224 p.
274. Leech G. N. Meaning and the English Verb / Geoffrey N. Leech. – London : Longman, 1987. – 139 c.
275. Lefevere A. Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame / André Lefevere. – London ; New York : Routledge, 1992. – 176 p.
276. Leppihalme R. Culture Bumps: an Empirical Approach to the Translation of Allusions / R. Leppihalme. – Toronto : University of Toronto Press, 1997. – 241 p.
277. Levy J. Translation as a Decision Process // *The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 148-159.
278. Longman Grammar of Spoken and Written English / [Biber Douglas, Johansson Stieg, Leech Geoffrey et al.]. – London : Pearson Education Limited, 1999. – 1204 p.

279. Lyons J. *Semantics* / John Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1977. – 371 p.
280. Machin D. *Global Media Discourse : A Critical Introduction* / David Machin, Theo Van Leeuwen. – New York : Routledge, 2007. – 188 p.
281. Mattews-Bresky R. J. *Modals of Strong Obligation* / R. J. Mattews-Bresky // *Zielsprache English*. – 1977. – № 1. – P. 6-11.
282. Mattews-Bresky R. J. *Modals of Weak Obligation* / R. J. Mattews-Bresky // *Zielsprache English*. – 1976. – № 4. – P. 29-31.
283. McAlester G. *Teaching Translation into a Foreign Language – Status, Scope and Aims* / Gerard McAlester // *Copenhagen Studies in Translation : papers from the First Language International Conference, Elsinore, Denmark, 31 May-2 June 1991*. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1992. – P. 291-297.
284. *Modality in Grammar and Discourse* / [Joan Bybee, Suzanne Fleischmann eds.]. – Amsterdam : Benjamins. – Vol. 32 : *Typological Studies in Language*. – 1995. – 489 p.
285. Montague R. *Logical Necessity, Physical Necessity, Ethics and Quantifiers* / Richard Montague // *Inquiry*. – 1960. – Vol. 4. – P. 78-96.
286. Morris H. *Imperatives and Orders* / H. Morris // *Theoria*. – 1960. – Vol. 26, № 3. – P. 183-209.
287. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications* / Jeremy Munday. – London ; New-York : Routledge, 2004. – 222 p.
288. Nabokov V. *Problems of Translation: Onegin in English* // *Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 127-143.
289. Naumänko A. M. *Das konzeptuelle Übersetzen: Goethes "Faust" in ostslawischer Übersetzung* / Anatolij M. Naumänko. – Zaporiz'ka : Staatliche Universität Zaporiz'ka, 1999. – 113 S.
290. Neubert A. *Text and Translation* / Albrecht Neubert. – Leipzig : Enzyklopädie, 1985. – 168 p.

291. Neubert A. Pragmatische Aspekte der Übersetzung / Albrecht Neubert // Beihefte zur Zeitschrift "Fremdsprachen". – Leipzig, 1968. – Heft 2. – S. 30-31.
292. Neubert A. Translation as Text / Albrecht Neubert, Gregory M. Shreve. – Kent ; London : The Kent State Un-ty Press, 1992. – 132 c.
293. Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. – Oxford : Pergamon, 1981. – 301 p.
294. Newmark P. More Paragraphs on Translation / Peter Newmark. – Clevedon ; Philadelphia ; Toronto ; Sydney ; Johannesburg : Multilingual Matters LTD, 1993. – 226 p.
295. Newmark P. Paragraphs on Translation Translation / Peter Newmark. – Clevedon ; Philadelphia ; Toronto ; Sydney ; Johannesburg : Multilingual Matters LTD, 1993. – 176 p.
296. Newmark P. A Textbook of Translation / Peter Newmark. – Longman, 2003. – 292 p.
297. Ney J. W. The Modals in English / J. W. Ney // Journal of English linguistics. – 1976. – Vol. 10. – P. 8-20.
298. Nida E. Author in Text and Discourse / Eugene Nida, Charles Taber. – Manchester, 1969. – 390 p.
299. Nida E. Language Structure and Translation / Eugene Nida. – Stanford : Stanford Univ. Press, 1975. – 283 p.
300. Nida E. Principles of Correspondence // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New-York : Routledge, 2003. – P. 126-140.
301. Nida E. Principles of Translation as Exemplified by Bible Translating / Eugene Nida // On Translation. – New-York, 1966. – P. 11-31.
302. Nida E. The Theory and Practice of Translation / Eugene Nida, Charles Taber. – Leiden, 1969. – 220 p.
303. Nida E. Toward a Science of Translating with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating / Eugene Nida. – Leiden : E. J. Brill, 1964. – 331 p.

304. Nietzsche F. On the Problem of Translation // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 68-70.
305. Nord C. Text Analysis in Translator Training / Christiane Nord // Copenhagen Studies in Translation : papers from the First Language International Conference, Elsinore, Denmark, 31 May – 2 June 1991. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1992. – P. 39-48.
306. Nord C. Function and Loyalty in Bible Translation / C. Nord // Apropos of Ideology. – Manchester : St. Jerome, 2003. – P. 89-112.
307. Nossack H. E. Translating and Being Translated // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 228-238.
308. Ortega y Gasset J. The Misery and the Splendor of Translation // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 93-112.
309. Palmer F. Modality and the English Modals / Frank Palmer. – London ; New-York, 1979. – 196 p.
310. Palmer F. Modality in English: Theoretical, Descriptive and Typological Issues [Электронный ресурс] / Frank Palmer // Modality in Contemporary English. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 1-21. – Режим доступа : <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=114416228>.
311. Palmer F. Mood and Modality / Frank Palmer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 243 p.
312. Paz O. Translation: Literature and Letters // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 152-162.

313. Pecheux M. *Les verites de La Palice / Michel Pecheux.* – Paris : Maspero, 1975. – 280 p.
314. Perkins M. R. *Modal Expressions in English / M. R. Perkins.* – London : Pinter, 1983. – 186 p.
315. *Political Discourse in the Media : Cross-cultural Perspectives / [eds. Anita Fetzer, Gerda Lauerbach].* – Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2007. – 388 p.
316. Quine W. *Meaning and Translation // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker.* – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 94-112.
317. Rathely W. *Some Aspect of Modality as Seen from a Semantic Point of View / W. Rathely // Studia Anglica Poznaniensia.* – 1978. – Vol. 10. – P. 105-122.
318. Reiss K. *Grundlagen einer allgemeinen Translationstheorie / Katharina Reiss, Hans Vermeer.* – Tübingen, 1984. – 214 S.
319. Reiss K. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik / Katharina Reiss.* – München : Hueberg, 1971. – 124 S.
320. Reiss K. *Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker.* – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 160-171.
321. Richard M. *Propositional Attitudes : An Essay on Thoughts and How We Ascribe Them / M. Richard.* – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 275 p.
322. Robinson D. *Becoming a Translator : An Introduction to the Theory and Practice of Translation / Douglas Robinson.* – London ; New York : Routledge, 2002. – 301 p.
323. Ross C. D. *Translation and Similarity / C. D. Ross // Translation Spectrum.* – Albany, 1981. – P. 13-25.
324. Roy T. *Things and De Re Modality / Tony Roy // Noûs.* – 2000. – Vol. 34, № 1. – P. 56-84.

325. Salkie R. *Modality in English : Theory and Description* / Raphael Salkie, Pierre Busuttil, Johan van der Auwera. – The Hague : Walter de Gruyter, 2009. – 384 p.
326. Schleiermacher F. *From On the Different Methods of Translating // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P 36-54.
327. Schogt H. *Semantic Theory and Translation Theory // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 193-203.
328. Schopenhauer A. *On Language and Words // Theories of Translation : An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / ed. by Rainer Schulte and John Biguenet. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1992. – P. 32-35.
329. Simpson P. *Language, Ideology and Point of View* [Электронный ресурс] / P. Simpson. – London : Routledge, 1993. – Режим доступа : <http://dx.doi.org/10.4324/9780203312612>.
330. Skrebnev Y. M. *Fundamentals of English Stylistics* / Y. M. Skrebnev. – M. : Astrel, AST, 2000. – 224 p.
331. Smith N. *Changes in the Modals and Semi-modals of Strong Obligation and Epistemic Necessity in Recent British English // Modality in Contemporary English* / ed. by M. Krug, F. Palmer. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 241-266.
332. Spivak G. *The Politics of Translation // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 397-416.
333. Stalnaker R. S. *Pragmatics / R. S. Stalnaker // Semantics of natural language* ; [by eds. G. Harman and D. Davidson]. – Dordrecht : Reidel, 1972. – P. 302-344.
334. Steiner G. *After Babel : Aspects of Language and Translation* / George Steiner. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 1998. – 538 p.

335. Steiner G. *The Hermeneutic Motion // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 186-191.
336. Swan M. *Practical English Usage* / Michael Swan. – Oxford University Press, 1995. – 658 p.
337. Sweetser E. *Root and Epistemic Modals : Causality in Two Worlds* / E. Sweetser // *Proceedings of BLS*. – 1982. – № 8. – P. 484-507.
338. *The Translation Studies* / [ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker]. – London ; New York : Routledge, 2003. – 524 p.
339. Toury G. *The Nature and Role of Norms in Translation // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 198-220.
340. Trudgill P. *Sociolinguistics : An Introduction to Language and Society* / Peter Trudgill. – Penguin Books, 2000. – 222 p.
341. Van Dijk T. A. *Introduction: Discourse and Domination* / T. A. van Dijk // Van Dijk T. A. *Discourse and Power*. – New-York : Palgrave Macmillan, 2008. – P. 1-26.
342. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference* / Lawrence Venuti. – London ; New York : Routledge, 1998. – 210 p.
343. Venuti L. *The Translator's Invisibility* / Lawrence Venuti. – London ; New York : Routledge, 2003. – 353 p.
344. Venuti L. *Translation, Community, Utopia // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 468-488.
345. Vermeer H. J. *Skopos and Commission in Translational Action // The Translation Studies* / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 221-232.
346. Viney J. P. *Comparative Stylistics of French and English : A Methodology for Translation* / Jean-Paul Viney, Jean Darbelnet. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1995. – 358 p.

347. Vinay J. P. A Methodology for Translation // The Translation Studies / ed. by Lawrence Venuti, advisory editor : Mona Baker. – London ; New York : Routledge, 2003. – P. 84-93.
348. Wakely R. Using Modal Verbs / R. Wakely, T. McAuthor. – London ; Glasgow : Collins, 1974. – 348 p.
349. Walton A. Modality and the Modals in Traditional Grammars of English / A. Walton // English Traditional Grammars. – Amsterdam ; Philadelphia : Mouton de Gruyter, 1991. – P. 349-368.
350. Westney P. Modals and Periphrastics in English : An Investigation into the Periphrastic Equivalents / P. Westney. – Tübingen : Max Niemeier Verlag, 1995. – P. 45-57.
351. Wierzbicka A. Semantics of Modality / Anna Wierzbicka // Folia Linguistica. – 1987. – P. 25-43.
352. Wierzbicka A. Semantic Primitives / Anna Wierzbicka. – Frankfurt-am-Main : Athenaum Verlag, 1972. – 235 p.

Лексикографічні джерела

353. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Перун, 2003. – 1440 с.
354. Короткий словник синонімів української мови / [ред. П. Деркач]. – К : Рад. шк., 1960. – 209 с.
355. КФЭ – Краткая философская энциклопедия / [ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко]. – М. : Прогресс-Энциклопедия, 1994. – 576 с.
356. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
357. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – М. : Наука, 2003. – 320 с.

358. Палажченко П. Несистематический словарь трудностей, тонкостей и премудростей английского языка в сопоставлении с русским / П. Палажченко. – М. : Валент, 2001. – 240 с.
359. Activator – Longman Language Activator : The World’s First Production Dictionary / [ed. by Addison Wesley Longman]. – London : Longman, 1997. – 1587 p.
360. Longman Dictionary of Contemporary English / [ed. by Pearson Longman]. – [5th edition]. – London : Longman, 2009. – 2082 p.
361. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners / [ed. by Michael Rundell]. – London : Macmillan Publishers Limited, 2007. – 1748 p.
362. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / [ed. by Mona Baker]. – London ; New York : Routledge, 2004. – 654 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

363. Веселовський А. Європейська інтеграція обирає гідних [Електронний ресурс] / Андрій Веселовський // Дзеркало тижня. – 2008. – 15 листопада (№ 43). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/evropeyska_integratsiya_obirae_gidnih-55457.htm.
364. Вибори-2010: чи можливий оптимістичний сценарій [Електронний ресурс] / [Людмила Жукович, Іван Капсамун, Ольга Решетилова та ін.] // День. – 2010. – 19 лютого (№ 29). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/292409>.
365. Виктор Янукович: «Тимошенко должна сказать правду» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.euronews.net/2011/10/20/ukraine-s-president-defends-tymoshenko-trial/>.
366. Віктор Янукович: «Ми добре розуміємо, що стандарти треба міняти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.euronews.net/2011/10/20/ukraine-s-president-defends-tymoshenko-trial/>.

367. Герасимчук В. Підперезавшись етнікою [Електронний ресурс] / Вікторія Герасимчук // День. – 2005. – 1 грудня (№ 222). Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=153580&mainlang=ukr>.
368. Гособвинение требует для Юлии Тимошенко семи лет тюрьмы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.euronews.net/2011/09/28/tymoshenko-could-face-seven-year-sentence/>.
369. Гудзик К. Куди і як рухається наша наука [Електронний ресурс] / Клара Гудзик // День. – 2007. – 28 листопада (№ 207). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/192241/>.
370. Десятерик Д. Весняні ігри в холодних стінах [Електронний ресурс] / Дмитро Десятерик // День. – 2008. – 13 травня (№ 81). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/200939>.
371. Дубровик А. «Емоційний» бізнес [Електронний ресурс] / Алла Дубровик // День. – 2010. – 17 вересня (№ 167-168). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/309598>.
372. Єрмоєнко А. «Якщо навіть деякі камікадзе звернуться до суду, Україна виграє всі ці спори» [Електронний ресурс] / Алла Єрмоєнко // Дзеркало тижня. – 2008. – 24 травня (№ 19). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/yakscho_navit_deyaki_kamikadze_zvernutsya_do_sudu,_u_krayina_vigrae_vsi_tsi_spori-53768.html.
373. Івшина Л. Десять років по тому [Електронний ресурс] / Лариса Івшина // День. – 2003. – 18 листопада (№ 208). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/39730/>.
374. Івшина Л. Наш шанс Солідарності [Електронний ресурс] / Лариса Івшина // День. – 2010. – 26 листопада (№ 217-218). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/318189/>.
375. Іжик П. Україна без імпортного м'яса [Електронний ресурс] / Петро Іжик // День. – 2006. – 17 січня (№ 2). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/155552>.

376. Капсамун І. Досить «нависати»! [Електронний ресурс] / Іван Капсамун // День. – 2010. – 22 жовтня (№ 192-193). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/313607>.
377. Капсамун І. Володимир В'ЯТРОВИЧ: Національні інтереси не мають страждати через зміну обличчя влади [Електронний ресурс] / Іван Капсамун // День. – 2010. – 18 червня (№ 105). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=300021&mainlang=ukr>.
378. Капсамун І. У Запоріжжі є люди, що рятують місто від ганьби [Електронний ресурс] / Іван Капсамун // День. – 2012. – 13 січня (№ 3-4). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/221878>.
379. Касьяненко М. Є така партія? [Електронний ресурс] / Микита Касьяненко // День. – 2004. – 20 жовтня (№ 189). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/125865>.
380. Клименко І. Знайти інвестора просто [Електронний ресурс] / Ірина Клименко // День. – 1998. – 18 березня (№ 50). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=140476&mainlang=ukr>.
381. Княжанський В. Закони тиску [Електронний ресурс] / Віталій Княжанський // День. – 2009. – 13 січня (№ 1). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/262589/>.
382. Ковальов П. Вибори одягають рясу [Електронний ресурс] / Павел Ковальов // День. – 2010. – 15 жовтня (№187-188). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/312826>.
383. Ковальов П. Конституційний самообман [Електронний ресурс] / Павел Ковальов // День. – 2010. – 10 вересня (№162-163). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/308822>.
384. Ковальов П. «Троянський кінь» для Президента [Електронний ресурс] / Павел Ковальов // День. – 2010. – 8 жовтня (№182-183). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/311911>.

385. Колесниченко Є така професія: тримати ніс за вітром! [Електронний ресурс] / Тетяна Колесниченко // День. – 2007. – 12 січня (№ 3). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=175198&mainlang=ukr>.
386. Кульчицький С. Приватна та колективна форми власності в історичному вимірі [Електронний ресурс] / Станіслав Кульчицький // День. – 2009. – 2 квітня (№ 56). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/272224>.
387. Лесной В. Реформи і порядок по-українськи [Електронний ресурс] / Володимир Лесной // День. – 2010. – 23 вересня (№ 171). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/308630>.
388. Литвин Ю. Гарбузи для суддів [Електронний ресурс] / Юлія Литвин // День. – 2010. – 23 лютого (№ 31). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=292537&mainlang=ukr>.
389. Литвин Ю. Урок із майбутнього [Електронний ресурс] / Юлія Литвин // День. – 2010. – 3 вересня (№ 157-158). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/308030>.
390. Лиховид І. Антикваріат – теж національна спадщина [Електронний ресурс] / Інна Лиховид // День. – 2010. – 26 жовтня (№ 194). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=314018&mainlang=ukr>.
391. Малахова Л. Олександр Фельдман: Андрія Шептицького необхідно визнати Праведником світу [Електронний ресурс] / Лариса Малахова // День. – 2006. – 19 січня (№ 4). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/155742>.
392. Миколюк О. Нова сила — в нас самих [Електронний ресурс] / Оксана Миколюк // День. – 2010. – 9 вересня (№ 161). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/308644>.
393. Миколюк О. Хочете розуміти вічне? Починайте з квітів [Електронний ресурс] / Оксана Миколюк // День. – 2010. – 23 квітня (№ 72). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/296031/>.

394. Несенюк М. Кому результат, кому видовище [Електронний ресурс] / Микола Несенюк // День. – 2010. – 21 вересня (№ 169). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/309884>.
395. Островський І. Ціна духовності [Електронний ресурс] / Ігор Островський // День. – 2002. – 6 червня (№ 100). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=58483&mainlang=ukr>.
396. Пономарева О. Старі проблеми, нові аспекти [Електронний ресурс] / Олена Пономарева // День. – 2009. – 17 грудня (№ 229). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/289355>.
397. Райхель Ю. Автопробіг у нікуди, або Бездоріжжя українсько-російських відносин [Електронний ресурс] / Юрій Райхель // День. – 2010. – 21 вересня (№ 169). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=309750&mainlang=ukr>.
398. Райхель Ю. «Подарунок» від Путіна [Електронний ресурс] / Юрій Райхель // День. – 2010. – 22 грудня (№ 235). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/298574>.
399. Райхель Ю. Стартовий постріл [Електронний ресурс] / Юрій Райхель // День. – 2010. – 2 листопада (№ 199). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/314862>.
400. Райхель Ю. Тоталітаризм від кольору прапорів не залежить [Електронний ресурс] / Юрій Райхель, Ігор Самокиш // День. – 2010. – 26 листопада (№ 217-218). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/318156>.
401. Рахманін С. Під небом грозовим [Електронний ресурс] / Сергій Рахманін // Дзеркало тижня. – 2008. – 01 листопада (№ 41). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/pid_nebom_grozovim-55302.htm.
402. Рахманін С. Найшла коса на вулик [Електронний ресурс] / Сергій Рахманін // Дзеркало тижня. – 2008. – 27 вересня (№ 36). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/nayshla_kosa_na_vulik-54948.html.

403. Ромашова Н. Відповідь першого Президента [Електронний ресурс] / Наталія Ромашова // День. – 2010. – 21 жовтня (№ 191). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/313489/>.
404. Рябоконт Л. Зрада, бідність, безвідповідальність [Електронний ресурс] / Людмила Рябоконт // День. – 2004. – 27 жовтня (№ 194). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/126290>.
405. Самар В. «Прося у нищого на хліб, багатим подаєм на бідність» [Електронний ресурс] / Валентина Самар // Дзеркало тижня. – 2008. – 12 липня (№ 26). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/prosya_u_nischego_na_hleb,_bogatum_podaem_na_bednost-54318.html.
406. Самар В. Розминка чи фальстарт? [Електронний ресурс] / Валентина Самар // Дзеркало тижня. – 2008. – 25 жовтня (№40). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/rozminka_chi_falstart-55231.html.
407. Самокиш І. Архів «Штазі» в Києві. Коли українці побачать архів КДБ? [Електронний ресурс] / Ігор Самокиш // День. – 2010. – 21 вересня (№ 169). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=309826&mainlang=ukr>.
408. Сірук М. «В Альянсі є люди, які розуміють український народ!..» [Електронний ресурс] / Микола Сірук // День. – 2009. – 16 липня (№ 121). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/276981>.
409. Сірук М. Про небезпеку прояву Realpolitik [Електронний ресурс] / Микола Сірук // День. – 2010. – 2 вересня (№ 156). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/307834>.
410. Сірук М. Протиріччя імперського мислення [Електронний ресурс] / Микола Сірук // День. – 2010. – 25 жовтня (№ 191). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/313484>.
411. Сірук М. «Солідарність — здатність жертвувати, коли це потрібно...» [Електронний ресурс] / Микола Сірук // День. – 2009. – 29 травня (№ 89). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/274717>.

412. Сірук М. «Шведська модель» і ставлення до минулого [Електронний ресурс] / Микола Сірук // День. – 2009. – 25 липня (№ 128). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/277498/>.
413. Сколотяний Ю. Валерій Хорошковський: «Причина всьому – усепоглинаюча, системна корупція» [Електронний ресурс] / Юрій Сколотяний // Дзеркало тижня. – 2008. – 01 листопада (№ 41). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/valeriy_horoshkovskiy_prichina_vsomu__usepoglinayucha,_sistemna_koruptsiya-55304.html.
414. Сколотяний Ю. Зцілися сам? [Електронний ресурс] / Юрій Сколотяний // Дзеркало тижня. – 2008. – 25 жовтня (№ 40). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/ztsilisya_sam-55233.html.
415. Смахтіна Д. Інвестори і фондовий ринок України [Електронний ресурс] / Діана Смахтіна // Дзеркало тижня. – 2009. – 13 квітня (№ 13). – Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/investori_i_fondoviy_rinok_ukrayini-56610.html.
416. Смахтіна Д. Інвестор чекає системних рішень [Електронний ресурс] / Діана Смахтіна // Дзеркало тижня. – 2009. – 20 червня (№22). – Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/investor_chekae_sistemnih_rishen-57204.html.
417. Стуканов С. (Не)сподівана соборність та (ви)гадана роз'єднаність [Електронний ресурс] / Сергій Стуканов // День. – 2010. – 22 січня (№9). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290793>.
418. Сюдюков І. Мирослав ПОПОВИЧ: Кожна людина сама робить свою біографію [Електронний ресурс] / Ігор Сюдюков // День. – 2010. – 2 листопада (№ 199). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/314859>.
419. Сюдюков І. Не символ минулого – сигнал із майбутнього [Електронний ресурс] / Ігор Сюдюков // День. – 2006. – 21 січня (№ 6). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=154994&mainlang=ukr>.

420. Тимошенко загрожує 7 років за ґратами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.euronews.net/2011/09/28/tymoshenko-could-face-seven-year-sentence/>.
421. Тисячна Н. «Національна пам'ять — запорука неповернення в колоніальне минуле» [Електронний ресурс] / Надія Тисячна // День. – 2010. – 29 квітня (№ 76). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/296280/>.
422. Тисячна Н. Сергій Харчук: Я борюся за свій культурний простір [Електронний ресурс] / Надія Тисячна // День. – 2010. – 17 вересня (№ 167-168). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/309612>.
423. Томак М. Життя після Вироку. У якій країні ми прокинулися сьогодні? [Електронний ресурс] / Марія Томак, Олена Яхно // День. – 2011. – 12 жовтня (№ 183). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/217069/>.
424. Томак М. Сергій Грабовський: «Вільна людина — це людина відповідальна» [Електронний ресурс] / Марія Томак // День. – 2011. – 25 листопада (№ 215-216). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/219601>.
425. Тут і зараз [Електронний ресурс] // День. – 2004. – 22 жовтня (№ 191). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/126027>.
426. Українська молодь: за свободу ще потрібно боротися! [Електронний ресурс] // День. – 2009. – 5 листопада (№ 200). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=282860&mainlang=ukr>.
427. Філіпенко І. В Україну повертаються птахи. Що на них чекає? [Електронний ресурс] / Інна Філіпенко // День. – 2009. – 31 березня (№ 54). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/272043>.
428. Філіпенко І. Чи потрібна українським підліткам «комендантська година»? [Електронний ресурс] / Інна Філіпенко // День. – 2009. – 16 вересня (№ 164). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/280093>.

429. “Чорнобильці” штурмували Верховну Раду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.euronews.net/2011/11/01/chernobyl-liquidators-try-to-storm-parliament/>.
430. Яхно О. Краще – підтримувати. Гірше – блокувати [Електронний ресурс] / Олена Яхно // День. – 2010. – 25 лютого (№ 33). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/292706>.
431. Яхно О. Виборам бути восени [Електронний ресурс] / Олена Яхно // День. – 2010. – 23 червня (№ 108). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/300501>.
432. Bilousova N. Three reasons prevent labor migrants from coming back home [Електронний ресурс] / Natalia Bilousova // The Day. – 2011. – 15 September (№ 47). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=215581&mainlang=eng>.
433. Chernobyl ‘liquidators’ try to storm parliament [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euronews.net/2011/11/01/chernobyl-liquidators-try-to-storm-parliament/>.
434. Desiateryk D. Hohol-Fest: spring games within cold walls [Електронний ресурс] / Dmytro Desiateryk // The Day. – 2008. – 20 травня (№ 16). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=201425&mainlang=eng>.
435. Dubrovuk A. «Emotional» business [Електронний ресурс] / Alla Dubrovuk // The Day. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/310230>.
436. Election-2010: Is any optimistic scenario possible? [Електронний ресурс] / [Liudmyla Zhukovych, Ivan Kapsamun, Olha Reshetylova et al.] // The Day. – 2010. – 25 February (№ 12). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/292784>.
437. Filipenko I. Birds returning to Ukraine. What is awaiting them? [Електронний ресурс] / Inna Filipenko // The Day. – 2009. – 7 April (№ 11). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=272528&mainlang=eng>.

438. Filipenko I. Do Ukrainian teenagers need a curfew? [Електронний ресурс] / Inna Filipenko // The Day. – 2009. – 22 September (№ 25). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=280441&mainlang=eng>.
439. Gudzyk K. The directions of Ukrainian scholarship [Електронний ресурс] / Klara Gudzyk // The Day. – 2007. – 4 грудня (№ 37). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=192626&mainlang=eng>.
440. Herasymchuk V. The ethnic look [Електронний ресурс] / Viktoria Herasymchuk // The Day. – 2006. – 24 січня (№ 1). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=156090&mainlang=eng>.
441. Here and Now [Електронний ресурс] // The Day. – 2004. – 26 October (№ 28). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=126257&mainlang=eng>.
442. Ivshyna L. Our chance of Solidarity [Електронний ресурс] / Larysa Ivshyna // The Day. – 2010. – 30 November (№ 69). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=318044&mainlang=ukr>.
443. Ivshyna L. Ten years later [Електронний ресурс] / Larysa Ivshyna // The Day. – 2004. – 2 November (№ 21). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/126692>.
444. Izhyk P. Ukraine left without imported meat [Електронний ресурс] / Petro Izhyk // The Day. – 2006. – 24 January (№ 1). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=156079&mainlang=eng>.
445. Kapsamun I. Some residents of Zaporizhia are rescuing from disgrace the city's name [Електронний ресурс] / Ivan Kapsamun // The Day. – 2012. – 17 January (№ 1). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/221990/>.
446. Kapsamun I. Stop hanging over us! [Електронний ресурс] / Ivan Kapsamun // The Day. – 2012. – 17 Jan. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/313975>.
447. Kapsamun I. Volodymyr VIATROVYCH: National interests shouldn't be hurt by change of government [Електронний ресурс] / Ivan Kapsamun // The

- Day. – 2010. – 22 June (№ 35). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=300445&mainlang=eng>.
448. Kasianenko M. Is there such a party? [Электронный ресурс] / Mykyta Kasianenko // The Day. – 2004. – 26 October (№ 28). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=126273&mainlang=eng>.
449. Klymenko I. Finding an investor is easy [Электронный ресурс] / Iryna Klymenko // The Day. – 1998. – 24 March (№ 7). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=268843&mainlang=eng>.
450. Kniazhansky V. Laws of pressure [Электронный ресурс] / Vitalii Kniazhansky // The Day. – 2009. – 20 січня (№ 1). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=263029&mainlang=eng>.
451. Kolesnychenko T. Nose to the wind [Электронный ресурс] / Tetiana Kolesnychenko // The Day. – 2007. – 16 January (№ 1). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/175452>.
452. Kovalev P. Constitutional self-deception [Электронный ресурс] / Pavel Kovalev // The Day. – 2010. – 16 September (№ 48). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=309483&mainlang=eng>.
453. Kovalev P. Greek gift for the president [Электронный ресурс] / Pavel Kovalev // The Day. – 2010. – 12 жовтня (№ 55). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/312332>.
454. Kovalev P. A religious touch to the election campaign [Электронный ресурс] / Pavel Kovalev // The Day. – 2010. – 28 жовтня (№ 60). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=314381&mainlang=eng>.
455. Kulchytsky S. Private and collective property in historical context [Электронный ресурс] / Stanislav Kulchytsky // The Day. – 2009. – 14 April (№ 12). – Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=272937&mainlang=eng>.
456. La UE amenaza con suspender un acuerdo de libre comercio por el juicio contra Timoshenko [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://es.euronews.net/2011/09/28/la-ue-amenaza-con-suspender-un-acuerdo-de-libre-comercio-por-el-juicio-contra/>.

457. Liesnoi V. Reforms and order, Ukrainian style [Електронний ресурс] / Volodymyr Liesnoi // The Day. – 2010. – 28 September (№ 51). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/310757/>.

458. Los veteranos de Chernóbil intentan tomar el Parlamento ucraniano [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://es.euronews.net/2011/11/01/los-veteranos-de-chernobil-intentan-tomar-el-parlamento-ucraniano/>.

459. Lykhovyd I. Antiques are also part of the national heritage [Електронний ресурс] / Inna Lykhovyd // The Day. – 2010. – 28 October (№ 60). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=314368&mainlang=eng>.

460. Lytvyn Y. Concerned citizens protesting irrational language policy [Електронний ресурс] / Yulia Lytvyn // The Day. – 2010. – 25 February (№ 12). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=292779&mainlang=eng>.

461. Lytvyn Y. A lesson from the future [Електронний ресурс] / Yulia Lytvyn // The Day. – 2010. – 7 September (№ 45). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/308356/>.

462. Malakhova L. Oleksandr FELDMAN: Andrei Sheptytsky must be recognized as a Righteous among the Nations [Електронний ресурс] / Larysa Malakhova // The Day. – 2006. – 24 January (№ 1). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/156085/>.

463. Mykoliuk O. Analyze mistakes to try something new [Електронний ресурс] / Oksana Mykoliuk // The Day. – 2010. – 16 September (№ 48). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/309486>.

464. Mykoliuk O. New art gallery opens in Kyiv suburb of Koncha-Zaspa [Електронний ресурс] / Oksana Mykoliuk // The Day. – 2007. – 6 November (№ 33). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/190942>.

465. Mykoliuk O. Want to understand eternal things? Begin with flowers [Електронний ресурс] / Oksana Mykoliuk // The Day. – 2010. – 29 April

- (№ 26). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=296339&mainlang=eng>.
466. Neseniuk M. Results for some, a show for others [Електронний ресурс] / Mykola Neseniuk // The Day. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу :
www.day.kiev.ua/290619?idsource=310241&mainlang=eng.
467. Ostrovsky I. Book exhibit mirroring our ingenuity [Електронний ресурс] / Ihor Ostrovsky // The Day. – 2002. – 11 June (№ 19). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=259114&mainlang=eng>.
468. Ponomareva O. Old problems, new aspects [Електронний ресурс] / Olena Ponomareva // The Day. – 2009. – 24 грудня (№ 39). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=289737&mainlang=eng>.
469. Raikhel Y. A “gift” from Putin [Електронний ресурс] / Yurii Raikhel // The Day. – 2010. – 23 September (№ 76). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/298717>.
470. Raikhel Y. Off to a flying start [Електронний ресурс] / Yurii Raikhel // The Day. – 2010. – 4 November (№ 62). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=315195&mainlang=eng>.
471. Raikhel Y. The Presidential Administration fails to eye the auto race sponsor [Електронний ресурс] / Yurii Raikhel // The Day. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=310212&mainlang=eng>.
472. Raikhel Y. Totalitarianism does not depend on the color of flags [Електронний ресурс] / Yurii Raikhel, Ihor Samokysh // The Day. – 2010. – 30 November (№ 69). – Режим доступу :
<http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=318277&mainlang=eng>.
473. Rakhmanin S The Bees and the Bonnet [Електронний ресурс] / Serhii Rakhmanin // Zerkalo Nedeli. – 2008. - 27 September — 3 October (№ 36). – Режим доступу : <http://www.mw.ua/1000/1550/64208/>.

474. Rakhmanin S. Under Thunder [Електронний ресурс] / Serhii Rakhmanin // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 1 – 8 November (№ 41). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/pid_nebom_grozovim-55302.html.
475. Riabokon L. Infidelity, Poverty, Irresponsibility [Електронний ресурс] / Liudmyla Riabokon // The Day. – 2004. – 2 November (№ 29). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=126694&mainlang=eng>.
476. Romashova N. Response of the first president [Електронний ресурс] / Natalia Romashova // The Day. – 2010. – 26 October (№ 59). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/313981>.
477. Samar V. Beggars and Lenders [Електронний ресурс] / Valentyna Samar // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 18 July (№ 26). – Режим доступу : <http://www.mw.ua/1000/1550/63572/>.
478. Samar V. A Warm-Up or a False Start? [Електронний ресурс] / Valentyna Samar // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 25-31 October (№ 40). – Режим доступу : <http://www.mw.ua/1000/1550/64491/>.
479. Samokysh I. Stasi archive in Kyiv: When will Ukrainians see the KGB archives? [Електронний ресурс] / Ihor Samokysh // The Day. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=310213&mainlang=eng>.
480. Siruk M. Contradictions of imperial thinking [Електронний ресурс] / Mykola Siruk // The Day. – 2010. – 26 October (№ 59). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/313618>.
481. Siruk M. Michel Duray: “There are people in NATO who understand the Ukrainian people” [Електронний ресурс] / Mykola Siruk // The Day. – 2009. – 21 July (№ 21). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/277197/>.
482. Siruk M. On the dangers of Realpolitik [Електронний ресурс] / Mykola Siruk // The Day. – 2010. – 7 September (№ 45). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/308357/>.

483. Siruk M. “Solidarity is an ability to sacrifice if necessary” [Електронний ресурс] / Mykola Siruk // The Day. – 2009. – 2 June (№ 16). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/274919>.
484. Siruk M. “Swedish model” and attitude to the past [Електронний ресурс] / Mykola Siruk // The Day. – 2009. – 28 July (№ 22). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/277633>.
485. Siundiukov I. Everyone should make their biography themselves [Електронний ресурс] / Ihor Siundiukov // The Day. – 2010. – 4 November (№ 62). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/315192>.
486. Siundiukov I. Union Day: not a symbol of the past but a signal from the future [Електронний ресурс] / Ihor Siundiukov // The Day. – 2006. – 24 January (№ 1). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/155900/>.
487. Skolotiany Y. Cure Yourself? [Електронний ресурс] / Yuriy Skoliatny // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 25-31 October (№ 40). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/ztsilisya_sam-55233.html.
488. Skolotiany Y. Valery KHOROSHKOVSKY: “The root of all evil is rampant, systemic corruption” [Електронний ресурс] / Yuriy Skoliatny // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 1-8 November (№ 41). – Режим доступу : (<http://www.mw.ua/1000/1550/64564/>).
489. Smakhtina D. Investors and the Ukrainian stock market [Електронний ресурс] / Diana Smakhtina // Zerkalo Nedeli. – 2009. – 13 April (№ 13). – Режим доступу : <http://www.mw.ua/2000/2020/65877/>.
490. Smakhtina D Investors await systematic decisions [Електронний ресурс] / Diana Smakhtina // Zerkalo Nedeli. – 2009. – 20-26 June (№ 22). – Режим доступу : <http://www.mw.ua/2000/2020/66475/>.
491. Stukanov S. (Un)expected unity and (un)illusory disunity [Електронний ресурс] / Serhii Stukanov // The Day . – 2010. – 26 January (№ 3). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=290975&mainlang=eng>.

492. Tomak M. Life after court ruling. What country are we living in? [Електронний ресурс] / Maria Tomak, Olena Yakhno // The Day . – 2011. – 13 October (№ 55). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/217140/>.
493. Tomak M. Serhii Hrabovsky: A free person is a responsible person [Електронний ресурс] / Maria Tomak // The Day . – 2011. – 29 November (№ 68). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=219755&mainlang=eng>.
494. Tymoshenko could face seven year sentence [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euronews.net/2011/09/28/tymoshenko-could-face-seven-year-sentence/>.
495. Tysiachna N. National memory: a guarantee against returning to colonial past [Електронний ресурс] / Nadia Tysiachna // The Day. – 2010. – 29 April (№ 26). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=296318&mainlang=eng>.
496. Tysiachna N. Serhii Kharchuk: I fight for my cultural space [Електронний ресурс] / Nadia Tysiachna // The Day. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/310225>.
497. Ukraine's president defends Tymoshenko trial [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euronews.net/2011/10/20/ukraine-s-president-defends-tymoshenko-trial/>.
498. Ukrainian youth: We should continue fighting for freedom! [Електронний ресурс] // The Day. – 2009. – 10 листопада (№ 32). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=283140&mainlang=eng>.
499. Veselovsky A. European Integration is for the Worthy [Електронний ресурс] / Andriy Veselovsky // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 21 November (№ 43). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/evropeyska_integratsiya_obirae_gidnih-55457.html.
500. Víctor Yanukovich: «Jamás me he servido de mi posición para presionar a los jueces» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://es.euronews.net/2011/10/20/victor-yanukovich-jamas-me-he-servido-de-mi-posicion-para-presionar-a-los-jueces/>.

501. Yakhno O. Local elections: sooner than expected [Електронний ресурс] / Olena Yakhno // The Day. – 2010. – 24 June (№ 36). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/300676>.

502. Yakhno O. Support will be better than blocking [Електронний ресурс] / Olena Yakhno // The Day. – 2010. – 25 February (№ 33). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/292774>.

503. Yeremenko A. “Even If Some Kamikaze tries to take it to Court, Ukraine will win this Dispute” [Електронний ресурс] / Alla Yeremenko // Zerkalo Nedeli. – 2008. – 24-30 May (№ 19). – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/yakscho_navit_deyaki_kamikadze_zvernutsya_do_sudu,_u_krayina_vigrae_vsi_tsi_spori-53768.html.